БЕОГРАД, 15. ДЕЦЕМБАР 1974. ГОДИНА XXVI БРОЈ 477 ЦЕНА 3 ДИНАРА

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

У ОВОМ БРОЈУ:

ПОРТРЕТ СЛОБОДАНА МАРКОВИЋА — есеј дра Ивана Шопа, нове песме и виђете С. Марковића

Радојица Таутовић: КРИТИЧКИ КРИТЕРИЈУМ И КОНЦЕПТ ВРЕДНОСТИ

ПЕСМЕ Петра Гудеља, Љубише Бидића, Зорана Љ. Милића и Јована Павловског

НОВЕ КЊИГЕ Оскара Давича, Стевана Раичковића, Слободана Павићевића, Твртка Куленовића, Филипа Радуловића и Марка Фотеза приказују Рајко Бурић, Тиодор Росић, др Драшко Ређеп, Предраг Протић, Радојица Таутовић и Душан Михаиловић

ХУМОР И САТИРА: текстови Весне Парун, Милета Станковића, Звонимира Костића-Паланског Душка М. Петровића и Илије Марковића и карикатура Бранка Цонића

Др Петар Волк: МАЈСТОР СЦЕНЕ СМОКТУНОВСКИ

Адам Пуслојић: ВЕЛИКИ РУМУЊСКИ ПИСАЦ ЗАХАРИЈА СТАНКУ

Драгослав Марковић: АЛДО ПАЛАЦЕСКИ ИЗМЕЂУ АВАНГАРДЕ И РЕАЛИЗМА

РАЗГОВОР СА РОБЕРОМ САБАТИЈЕОМ — водио Душан В. Станковић

СЕЋАЊА Николе Трајковића

О НОВИМ ИЗЛОЖБАМА пишу Срето Бошњак и Душко Бабић

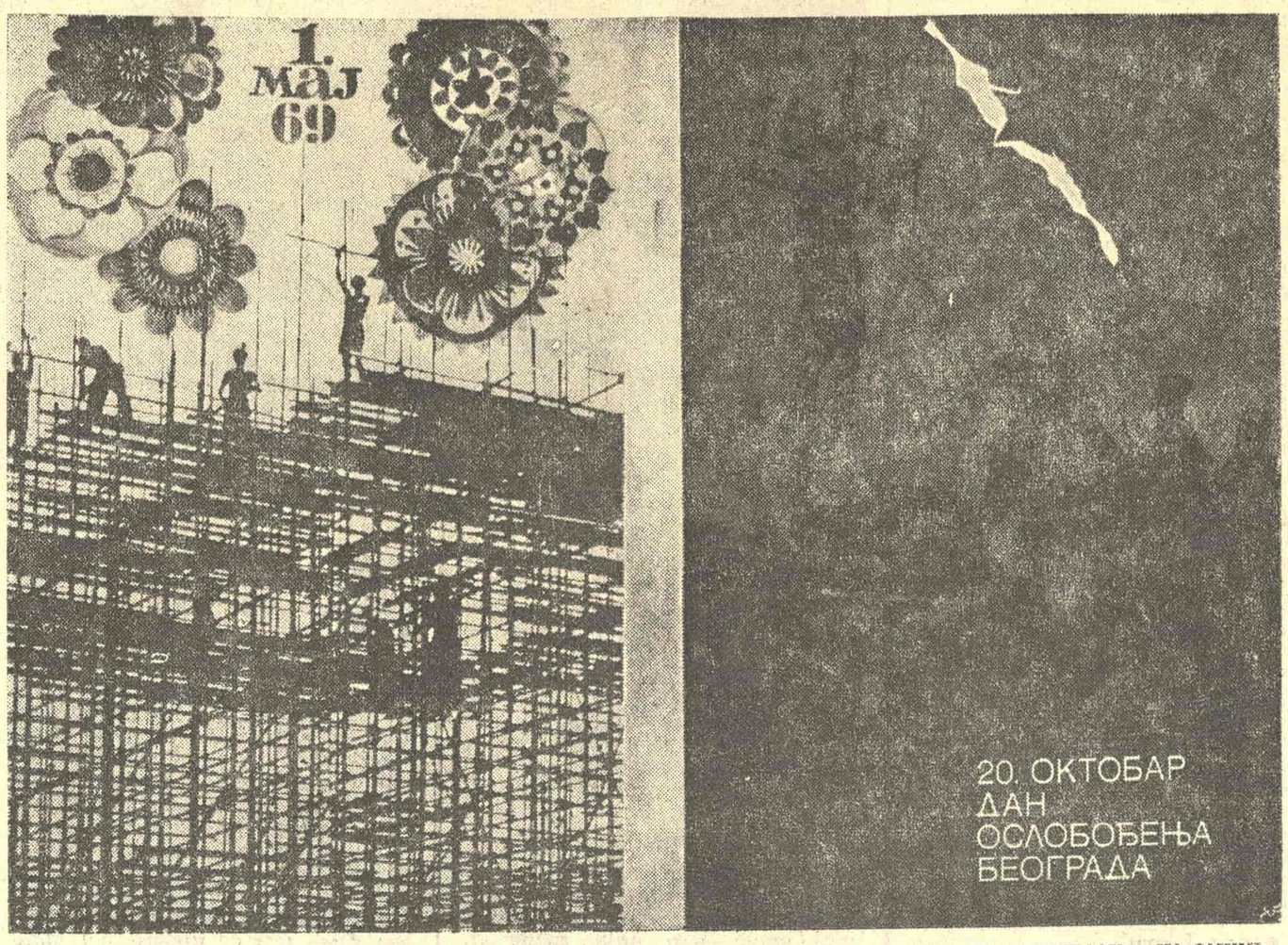

СА ИЗЛОЖБЕ „БЕОГРАДСКИ ПОЛИТИЧКИ ПЛАКАТ 1944 — 1974" У МУЗЕЈУ ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ — НА СЛИЦИ: ПЛАКАТИ ДОБРИЛА НИКОЛИЋА И АЛЕКСАНДРА ПАЈВАЧИЋА

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

ТРАДИЦИЈЕ РЕВОЛУЦИЈЕ И КУЛТУРА

Трајне вриједности које је створила наша револуција неисцрпан су извор социјалистичког васпитања омладине — за јачање братства и јединства свих наших народа и народности, југословенског социјалистичког патриотизма, интернационализма, борбености и самопријегора.

ТИТО да Десетом конгресу Савеза комуниста Југославије

У НАШОЈ културној савремености традиције револуције постепено и све више добијају одговарајуће значење. Традиционализам, који је налазио заштиту у све израженијој националистичкој оријентацији, није признавао, разуме се не увек гласно и не сасвим јавно, традиције револуције. Тако исто, било је и оних који су сматрали да је однос према традицији, у ствари, искључиво кореспонденција, уметничка и свака друга, са блиском прошлошћу.

Обе крајности, сасвим је извесно, водиле су културни живот и уметничко стварање у удаљавање од традиција револуције. Међутим, у последње време, почеле су се јављати промене. Познати марксистички принцип о традицији, који је и опредељење југословенских комуниста, добија сада услове за пуну, праву и свестрану реализацију. Социјалистичка, самоуправна култура, дакле културе свих југословенских националности, отворена је за прогресивне, аутентичне и хуманистичке вредности свих ранијих времена, односно — како је наглашавао Љењин — „као развијање истинске социјалистичке културе може се признати само даљи рад на усвајању и преради свега вредног ранијих култура, оживотворен практичним искуством диктатуре пролетаријата". Овакво становиште омогућава да, нарочито, традиције револуције, наше социјалистичке револуције, буду једно од основних извориштa континуитета данашње социјалистичке, самоуправне културе.

Било би, заправо, немогуће заснивати данашњи културни живот искључиво на остварењима ових времена. Настављајући традиције наших ратних, револуционарних збивања, данашња култура једино може да очекује да ће, већ у блиској будућности, такође бити део континуитета и део целине развоја нашег социјалистичког друштва. Култура — као што никад није почивала искључиво на данашњици — никада није ни негирала прошлост, нарочито не ону прошлост која је — својим револуционарним чином — омогућила овакву, дакле социјалистичку садашњост... Тако, култура сваког времена, одмах, улази и у свако будуће доба, пружајући му — као израз стваралачке повезаности — смисао и мисао сопственог развоја.

Ова начела, потврђена и у честим речима председника Тита и осведочена у стваралачким делима наших уметника, имају вишесмерни значај на друштвени и, особито, културни живот. Да нас су традиције револуције потребне и неопходне и — као истина о револуционарним догађајима и ликовима људи и лицу свих народа, који су успели да створе основе слободе и социјализма, али и као инспирација за револуционисање данашњих генерација и укупног људског делања. Револуција, наша, социјалистичка, која није престала окончањем борбе са непријатељем са окупатором и данас траје, уобличена у идеје самоуправног социјализма, означавајући свим радним и, посебно младим генерацијама као циљеве — живот слободе, рада, културе — живот богат свим оним тековинама за које су револуционари заложили сваки свој занос.

Треба такође, истаћи и улогу традиција наше слободарске револуције — у развијању југословенских културних веза. Свима нам је заједничка револуционарна прошлост и култура заснована тим временом може снажно да развија љубав за ову земљу, несумњиво је, да потпуније осетимо уметност и душу сваке наше националности.

Традицијама револуције културни живот не би — није сувише истаћи — требало да прилази једино као празничном присећању. И то је потребно, разуме се... Међутим, традиције револуције у данашњој културној стварности треба да буду редовни садржај, који инспирише — као саставни и равноправни чинилац — целину културних збивања. Тако схваћене, традиције су потврда данашњице и услов будућности.

Културна пракса зна за више облика учествовања и присуства традиције. Фестивалске манифестације сасвим је сигурно, засад

Наставак на 2. страни

Милош Јевтић

ПРОБЛЕМИ

У ТРАГАЊУ ЗА САДАШЊИМ ВРЕМЕНОМ: КРИТИКА НОВИНСКЕ КРИТИКЕ

БИЛО БИ, можда, важно и неопходно једном егзактније утврдити који су то основни импулси и подстицаји који критичаре усмеравају да се, осим критиком „као таквом", баве и оном, специфичном, која се зове новинска критика. Но у овом тренутку извесног узнемирења, забринутости и контра дикторних дијагноза о стању, могућностима и перспективама критике, у свим видовима и формама њеног испољавања, овде ће тај општи, и опсежни, проблем — о смислу и функцији новинске критике, о њеној дејствености или декаденцији, као и онај посебни, о првобитном импулсу и опредељењу који ка њој воде, — бити могуће, за сада, само назначити, додирнути.

ЧЕЖЊА ЗА САДАШЊОШЋУ

У писмима које је Карл Маркс, као сасвим млад студент, писао оцу, има једно, од 10. новембра 1837, готово програмско, опширно и веома карактеристично за његов тадашњи интелектуални, духовни став и развој. То је оно чувено писмо у коме Маркс, између осталог, јавља о својим књижевно-филозофским покушајима, кризама и растрежњењима, и о томе како је, од свог идеализма, потхрањиваног уз то идеализмом И. Канта и Ј. Г. Фихтеа, дошао, пише он, „на то да у самој стварности тражим идеју", то јест оно што је битно, повод, тему и смисао. Пред крај тог писма Маркс каже: „Ако ти овде читав овај последњи семестар нисам ни јасно приказао нити улазио у све појединости него избрисао све нијансе, онда ми то, драги оче, опрости због моје чежње да говорим о садашњости".

Можда је ту делимичан одговор на питање зашто критичар често напушта кабинетску изолованост и сигурност књижевноисторијских дистанци да би непосредно суделовао на књижевном пиршту и суочавао се са књижевно-духовном производњом свог времена и тренутка: чини то због своје радозналости и чежње да, живећи у књижевној садашњости, истовремено о њој критички размишља и говори. У складу са својом индивидуалношћу, талентом и темпераментом (а и карактером), такав критичар види литерарну савременост и као неку врсту апсолута у којој би он хтео да се остварује као тоталитет: као жива присутност, делатна свест и савест, рефлексија у акцији. А у противстављеним моментима виталитета, као што су трајност и новост, модерност, он се, природно, изјашњава за новост, да би одатле кретао у потрагу за прошлим и трајним, и уз њих поново боље разумевао оно што је ново, актуелно и модерно.

Незаустављиво, неодољиво зову нова (књижевна) времена, а ни са старима се још нисмо довољно огледали. У томе је, свакако, једно од кључних искушења и недовољности новинске критике које она мора, дијалектички, да превазилази, радећи стално на свом усавршавању, као што делује на своме темељном културном и цивилизаторном задатку.

ДОСТОЈНА ДИСЦИПЛИНА

Очигледно је да новинску критику овде не посматрамо искључиво у терминима негативитета (на њу се обраћа, најчешће, пажња да би се констатовало како је непажљива или да пажњу не заслужује), већ у ономе што би у њој могло да буде добро. Уместо мрзовољно-патетичних и металоманских декларација о њеном положају и улози данас, рецимо толико: књижевна — па с њом и новинска — критика још увек је дисциплина достојна уважавања и унапређивања.

Стога је, у овом случају, и у данашњој изразитој полисемичности појма критике, критика новинске критике истодобно и ствар поетике и феноменологије, — покушај увиђања, лапидарног описа и дефинисања историје, структуре и суштине овог сегмента критичког рада и мишљења.

Новинска критика је, дакле, најшире узето, специфична форма књижевно-уметничке критике која се појављује у дневним и периодичним — књижевним — листовима или посебним културним додацима новина, а бави се књигама, књижевношћу и другим уметностима, радиом и телевизијом. Уже и краће речено, новинска критика је, у основи, књижевна критика као критика (нових) књига у дневним и периодичним новинама.

Она се спомиње и као приказивање књига (као што има и низ других епитета и одредница: „дневна", „суботња", „журналистичка" итд.). Приказивање књига, озбиљно схваћено, јесте „тешка вештина": то је тражење структуре у свакодневном и непознатом, у монотоним или бурним збивањима и продукцији књижевно-друштвене заједнице. Другим речима, то је критика која идеју и специфику књижевности тражи у непосредној стварности њеног настајања. Она прати (региструје, коментарише) литерарну производњу и, подједнако, одржава скепсу и веру у односу на свој предмет и делатност. Они, пак, који је пишу, труде се да сачувају свој ум и слух отвореним и пријемчивим — сталном концентрацијом у духу истраживања пуном наклоности — за разноликост и необичности експеримента, нових књижевних форми и животних садржаја.

По спољноме свом облику, новинска критика је део новинарства, односно књижевног новинарства, а по суштини део књижевности, уколико је стваралачким критичко-уметничким духом прожета и осмишљена; функционална је и сврховита кад постиже интелектуални и критичко-интерпретативни, аналитички мак симум на оном минимуму простора који јој је у новинама одређен; поступак и циљ јој је: аналитично у синтетичном; аутономна и релативно равноправна са осталим облицима књижевног писања, поставља естетске (и друге) захтеве, и дужна је да им и сама, на свом подручју, удовољи. На своме предвиђеном, невеликом простору има готово све задатке и обавезе као и сва остала књижевна критика, само у збијенијој, сажетој, скраћеној форми.

„Збијај, збијај то боље! (...) Збијај то јаче!", подсећа, стално, глас и порука из „Разговора са Гојом" И. Андрића.

Новинска критика је, појединачно и у низу, аспект хуманитета и високих духовних стандарда у променљивоме, узбудљивом и мозаичном универзуму новина. То је критика у покрету: отворена и динамична (или „текућа", како се то често духовито каже), актуелна хроника о кретању и вредностима књиге и књижевности, серија докумената и мишљења, информација, дескрипција, анализа и судова, — за разлику, рецимо, од књиге (монографије, историјског прегледа, обимне студије) која претпоставља постојање једног конзистентније спроведеног критичко-стваралачког става и методологије. Мада то ништа не значи да таква целовитост и консеквентност не може бити остварена и у књизи новинских критика.

ПРЕТХОДНИЦА

Иако припада новијим временима, новинска критика има и неке своје ране птице и претече. Џорџ Сентсбери, у својој историји критике (History of Criticism, 1900—4), вели да је Фотије, патријарх у Цариграду, у 9. веку, истовремено и патријарх, родоначелник приказивача књига: написао је „Библиотеку" — која садржи приказе дела 280 аутора које је прочитао.

Почевши, међутим, да се нагло и стварно развија у 19. веку, са експанзивним развојем новинарства, „новинска критика или критика савременика" (како је дефинише Албер Тибоде) „крити-

Наставак на 11. страни

М. И. Бандић

САДАШЊИ ТРЕНУТАК

ЈУГОСЛОВЕНСКА МУЗИЧКА ТРИБИНА 74.

И ОВЕ ЈЕ године прошла Југословенска музичка трибина у Опатији (13 — 17. новембра), једанаеста по реду, без селекције: свирало се и певало све како је из појединих удружења и друштава композитора и складатеља (и другим путевима) предложено и стигло у живом извођењу или репродуковано са трака. Редакција програма, према томе, није морала бити нарочито тешка. Само је требало разврстати дела по дисциплинама и, за нека од њих, обезбедити добре извођаче или извођачка тела.

Како је ЈМТ смотра музичког стваралаштва у нас у току протекле једне или две године без одређеног обележја и без утврђене или обавезне тематике, то је и распон у погледу стилског опредељења композитора веома велик. Па се ту види, како наши музички ствараоци, према личној наклоности, траже своје место под сунцем. Зато је неминовно морало и опет доћи до познатог калеидоскопа и до уобичајених супротности и оштрих, чак и најоштријих крајности и сукобљавања. Од стварне обдарености до њеног невештог хиљења. Од свесног изграђивања великих облика до безазлености и смерне скромности. Од искрености и стваралачке понесености до лажи и измотације. Од сигурно одзвучаних блокова до јадног и убогог тонског муцања. Од мајсторства до скоро неуке неспретности. Од дамара и грчева нашег времена до сладуњаве и разводњене романтике (права и чиста романтика никада није била грех!). Све нас је то запљускивало четири и по дана до замора, до наше скоро полубудности и лаке поспаности у преподневним, поподневним, вечерњим и поноћним часовима. Те се наметала стара истина: да је тога било мање — било би више! Али како да се изврши селекција и ко да је изврши? У име кога и каквог естетског мерила? И још у време када се често узима безбедан и најмање главобољан смер незамерања! Зато ће, како изгледа, ЈМТ и даље бити непотребно дуга и непотребно претоварена, а делимично и несварљива. И зато ће и даље конфекцијско сивило својим ситним прахом, бар за тренутак, да потискује јарке боје правог стваралаштва а упорне необдарености, украшене ореолчићима и окружене некаквом фамом, засењивати, бар за тренутак, праве обдарености и пригушивати чисте бујне изворе.

У току минуле деценије са пуно знатижеље, непресушиве ревности и вредноће истраживан је нови звучни материјал. У музику је укључиван сваки шум, сваки звук и, наравно, сваки тон,

Наставак на 2. страни

Предраг Милошевић

ТРАДИЦИЈЕ РЕВОЛУЦИЈЕ И КУЛТУРА

Наставак са 1. стране

су најмасовнији израз комуникације са датумима и личностима револуције. Оне омогућују да се, најширем кругу јавности, представе остварења са револуционарном садржином. Већина фестивала успева да, тако исто, повеже смисао традиције и мисао данашњице. Резултати таквих настојања се осећају — у дубљем и надахнутијем поимању револуције, њених вредности и значења. Осећају се и у све израженијем залагању за јединство и братство народа и народности југословенске заједнице, као и у прихватању норми које је револуција — својим изузетним својствима — градила и поштовала, остварујући их у свакој ситуацији и са сваким својим учесником... Међутим, има и фестивала који су, на жалост, поигравање, понекад чак грубо и комерцијализовано поигравање са истинама револуције.

Те манифестације, још кад добију и шири публицитет (а вештим менаџерима који их најчешће и организују, није никад то немогуће), умањују осећање револуционарних вредности, негирају ћи и њихов смисао, и њихову хуманистичку повезаност са садашњицом. Тако се дешава да се у једном месту чује неко остварење као спомен једном догађају, одређеном, догађају те средине, а у другом, које не мора бити ни много удаљено, чује се исто то дело као присећање на сасвим неко друго збивање. То није једини случај, нити је усамљен. Фестивали, такви делују као путујуће тезге, које — зависно од прилике — само промене шминку, остајући у суштини празно, неинвентивно и безуспешно кокетирање и са традицијом и са културом.

Веома проширени вид присуства традиција револуције су и споменици. Сви народи Југославије, социјалистичка заједница у целини, настоје да споменицима, чији су аутори даровити уметници, истински инспирисани револуцијом, њеним догађајима и учесницима, означе однос према својој прошлости, однос поштовања и решености да у својим данима и својим остварењима успешно наставе револуционарни континуитет. Наша земља је испуњена вредним споменицима, важним као трајање револуције и значајним као творевине уметности, које обогаћују свако будуће време, једнако сведочећи и револуцију и савременост. Управо због таквог значења, треба истаћи да не би ваљало кад би се, у име револуције и за револуцију, споменици градили без правог уметничког обележја. Так ви споменици, уосталом, нису ни право виђење револуције. Њих највише има у мањим местима а они нису стварни однос тих средина према револуцији. Понекад уметник не осети у једном догађају такву инспирацију која би му омогућила да створи дело трај не вредности, а често, опет, умет ничко писмо појединих стваралаца не одговара, било средини, било симболу који треба уметнички обликовати.

Утицајни простор неговања и развијања традиције револуције у нашем данашњем културном животу јесте издавачка делатност. Није, при том, реч о оним делима и оним издавачима, који домишљено доприносе, истовредно, и револуцији и култури. Таквих књига има све више... Изгледа, и биће их све више. Прихваћено је у нашој књижевној јавности сазнање да је револуција драгоцена инспирација, коју друштво цени и која ауторима може да значи загарантовани дијалог са читаоцима. У ситуацији кад друштвена подршка оваквој оријентацији буде још израженија, може се, са правом, веровати да ће револуција, са свом својом слојевитошћу, надахнути нова дела, читана и омиљена, дела која ће се уписати, неприкосновено, у породицу оних остварења, која већ држе корак са будућношћу. Младе се генерације — и школским програмима, и иначе — већ сусрећу са таквим делима... и радије, све више, мада свуда не једнако, баш њима поклањају сво је интересовање и време.

Издавачка делатност, разуме се, зна и за књиге које су само формално инспирисане револуцијом. То су, сасвим је сигурно, углавном дела оних аутора чије су креативне моћи мале. У ствари, многе од таквих књижица се приватно оглашавају, долазећи у многе домове уз помоћ телефонских адресара. Пошто такве књиге немају, по правилу, критичких оцена, понеки необавештени читалац се упусти у авантуру читања њихових, обично малобројних страница. Није чудно ако таквог, на литературу још ненавикнут читача, таква књига обесхрабри, па и на дуже време удаљи од читања уопште... У тим ситуацијама, уколико се и може правдати или, бар, разумети одсуство критичарске интервенције, не може се прихватити што средства јавног обавештавања не упознају јавност са промашеношћу и бесмислом таквих књига и књижица.

Неоспорно је да у редовном програму сваке културне институције, без обзира да ли се ради о библиотеци или позоришту, аматерском друштву или културном центру, треба да постоји и јасно изражена програмска обавеза неговања традиција револуције. Није традиција резервисана искључиво за музеје. Ако се традицији не приђе на такав начин, ни једнострано, а ни кампањски или свечарски, можемо веровати у остваривање тежњи да ће јединство ослободилачких и данашњих револуционарних традиција моћи озбиљно да утиче на формирање свести данашњих генерација. Уз културне институције, и школе и друге образовне установе, затим средства информисања, друштвене организације, посебно оне које раде са младима и међу младима, имају велику одговорност да у свој рад уткају, ненаметљиво а смишљено, традиције револуције.

Разуме се, традиције социјалистичке револуције не искључују ни изграђивање негованог односа према традицији у целини. Култура не почиње и није само са једним временом. Црпећи аутентична остварења ранијих доба, прилагођавајући их свом осећању вредности, при том увиђају њихов релативни значај и историјску омеђеност, данашња социјалистичка култура успоставља мостове са будућношћу. То исто важи и за стваралаштво других народа, за културу света. Спајаће нас, са другим културама, поштовање традиције и повезаност са оним што је у њима прогресивно и хуманистичко.

Милош Јевтић

ЈУГОСЛОВЕНСКА МУЗИЧКА ТРИБИНА 74.

Наставак са 1. стране

а и облик се отварао, постао је слободан и текући, а поимање музике и њеног друштвеног пословања се из основа мењало. Природно је да су се, упоредо с тим новинама и променама, и ухо слушаоца и његова пријемчивост брусили и оспособљавали да те новотарије приме али и да разликују квалитет од минорног производа спекулације. Критичар није више у незавидној ситуацији да каже да нема мерила. Мерило за процену каквоће нових звучних творевина и те како је створено и не само за стручњака и проценитеља, већ и за просечног слушаоца, за кога су, у крајњој линији, те творевине и писане. Ништа више не може да шокира слушоца, никакав изненадни звук, јаук, цикање или залутали, бачени разни тонови, свирани или било како произведени. Чак ни шетање извођача по подијуму или између слушалаца у дворани, нити скакутање девојчета на једној нози преко замишљене линије „школице" на подијуму.

Свакако је занимљива и карактеристична чињеница да многи композитори у кратким текстуалним тумачењима својих дела покушавају да им дају чак и филозофска значења, те тиме оптерећују и замагљују разумевање самог дела. Доста нејасно, магловито, с мноштвом речи, каткада метафорично, они препуштају музици да тумачи оно што она обично не чини, јер просто није у стању то да чини. Цитираћемо само неке пасусе, не наводећи нити име композитора, нити назив композиције. „Ова композиција дугује своју исходишну инспирацију једном од два — по Б. Спинози — могућа спознатљива атрибута бескрајне супстанције". „Очекивано уздигнуће у бескрајан видокруг, исцрпен другим процесима спознаје, неминовно наслућује немоћ израстања, поновна немоћ прерастања сопственог постојања и трајања". „Ово дело је књига вежби у другачијем мишљењу, апсурдном ширењу, гомилању или смењивању, поништавању параметара. Оно је учење заборављања и намерног погрешног присећања." „Ако је прва (кантата) изражавала разиграну пасторалну медитацију, мислим да је порука друге, упркос апстрактнијој значајној грађи, тако подешена према човеку и произлази из њега. Било да су местимично етерични звуци као одсјај човековог дивљења према ноћном небу или да другде опсежније димензије замарају неуморне човекове напоре за спознавањем покретачке снаге света". — И тако редом музички стваоци се губе у разуђеним мисаоним линијама и, често, надри -философским натезањима, те још „како одмажу својој звучној творевини да несметано допре до слуха и свести слушалаца. Срећом, нису сви такви. Штавише, велика већина једноставним речима даје проста објашњења. У неколико приступачних реченица, језиком веома разумљивим и разумним, аутор даје скицу свога дела, како се слушалац не би без потребе замарао или чак и залутао у шуми њему несхватљивих језичких густиша и акробација.

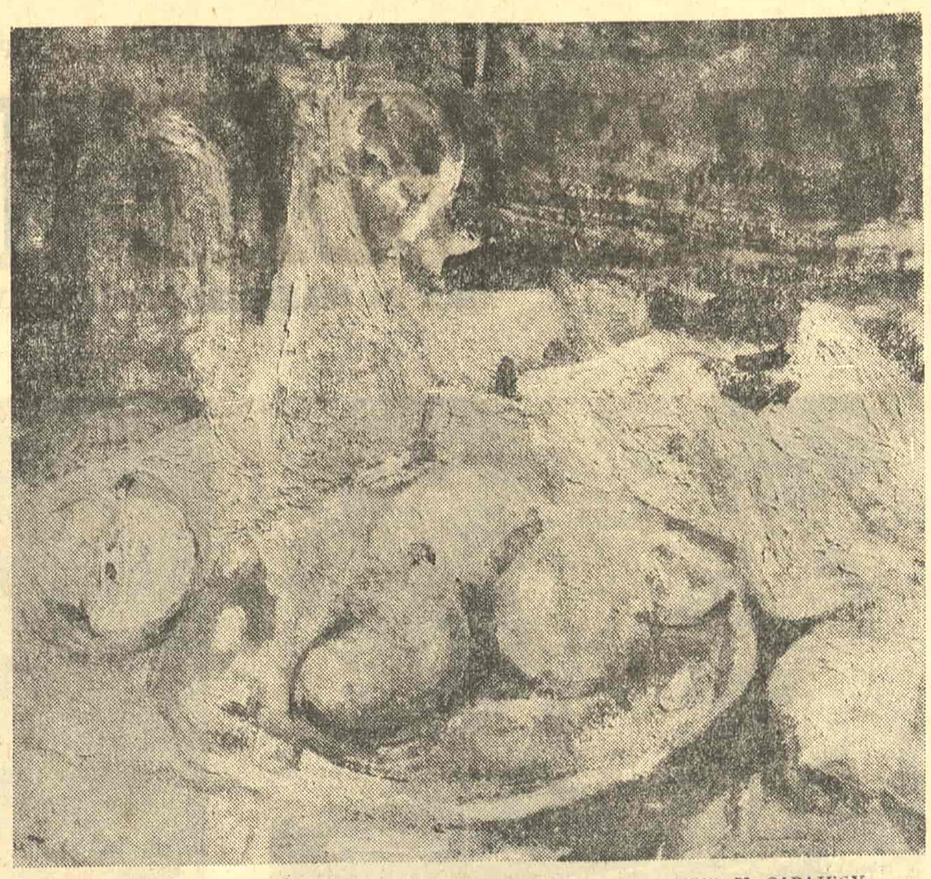

СА ИЗЛОЖБЕ „УМЈЕТНОСТ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ 1945 — 1974" У САРАЈЕВУ; НА СЛИЦИ — МИЦА ТОДОРОВИЋ: „МРТВА ПРИРОДА СА РАСЈЕЧЕНОМ ЈАБУКОМ"

Општа констатација је, у погледу процене овогодишње опатијске жетве, да наша музика није више, или није тренутно, онако задихана, узнемирена и нестрпљива да ли ће (и што пре) стићи или не на линију светске авангарде, да ли се изједначује са светским поимањем данашњег израза или не. Не би се могло рећи да наша музика стагнира или, чак, да иде натраг. Пре изгледа да узима један предах и да тренутно жели да искористи сав звучни материјал који је освајала и освојила, стицала и стекла у минулом десетлећу. И док се ранијих година могло наћи много композиција са насловима рефлексије, структуре, асоцијације, антиномије, синтезе, антитезе, простор (ово је доста омиљен наслов!), а ове године и екстензија, страваганце, суперструктуре и психофонија, — дотле се на овој ЈМТ могло наћи пуно традиционалних наслова, као што су сонатина, sonata da chiesa (што је, у конкретном случају, чисти неспоразум), касација, концерт, симфонија, дивертименто, капричо, балада, хорал, ноктурно, етида и др.

Наравно, ова појава, традиционалних наслова појединих композиција не сме ни за тренутак да нас наведе на помисао или на закључак да се наша музика враћа у старе колотечине и на старе, већ превазиђене академске позиције и структуре главних и споредних тема. Облик је слободан, често отворен а принцип контраста је још увек у великом уважењу и веома присутан. То су још елементи који везују музику из скорије прошлости са музиком данашњице, односно с музиком на овогодишњој ЈМТ. Било би због тога несмотрено и брзоплето држати нашој музичкој авангарди опело и злурадо јој припремати пањиву. Морамо увек помишљати на добру изреку Navigare necesse est, те можемо очекивати да и наша музика пође у нове окршаје, у нове сукобе и обрачунавања али и у нова освајања.

И ове године било је резервисано време (подневно) за електронску музику. У претходној ЈМТ су људи који раде на феноменалној направи Синти 100 демонстровали само поступке при раду и приказивали претпоставке и звучне могућности, начин мешања произведених звукова и уопште технологију стварања звука, без претензија да се прикаже и неки уметнички производ. Овај пут су приспели и прилози који су, очевидно, имали амбицију да се домогну неке естетске разине. Но, десило се нешто сасвим неочекивано, што је примећено већ на овогодишњем БЕМУС-у. Уместо потпуно новог квалитета форме и преображеног становишта према пословању музике а које неминовно треба да за собом повуче нови звук, композиције, рађене помоћу машине Синти 100, пошле су старинским и утабаним путевима традиционалне музике, писане за традиционалне иструменте. Тако се појавила и једна соната која је носила у себи ипак препознатљиве ру дименте старинске сонате, један комад, нешто већих димензија (20 минута), инспирисан познатим чез-певачем и композитором, као и један комад који је средствима звукова из машине дочаравао звуке познате и чуте већ у природи (птице, жабе, трактор, авион), тачно онако како су многи композитори у далекој и блиској прошлости сликали природу звучним средствима традиционалног оркестарског инструментаријума. С добром намером може се садашњи рад на електронској музици сматрати и назвати експерименталним, испробавајућим. Може се очекивати да ће трудбеници у овој врсти музике брзо изаћи из периода дескрипције и опонашања и упутити се раду на чистом стваралаштву, невезаном за старинске облике изражавања. И ту ће, као и увек, одлучивати истинска стваралачка снага и права стваралачка машта.

Намера да ЈМТ не буде само смотра нашег музичког стваралаштва и, делимично, и извођаштва, већ да задре и у остале облике нашег музичког живота огледа се у покушају да се, у току ЈМТ, одрже и састанци представника Заједнице југословенских уметничких фестивала, Комисије САКОЈ-а за пропаганду и међународне везе, Музичке комисије Југословенске Радио-телевизије, Заједнице музичких академија Југославије, Координационог одбора Заједнице музичких школа Југославије и чланова Музичког информативног центра Загреб, као и да се одржи, такође у време ЈМТ, семинар Савеза музичких педагога Југославије а на тему „Положај југословенског музичког стваралаштва у музичкој педагогији". И поред тога, што све предвиђене акције нису у потпуности остварене, ово употпуњење ЈМТ треба поздравити, јер се тиме предвиђа могућност да ЈМТ буде у многим разноврсним гранама и установама с музичком проблематиком на неки начин регулатив и средиште у коме се огледају сва збивања на пољу музике код нас. Тако Југословенска музичка трибина добија још више у значају као свакогодишња манифестација а неопходност њеног постојања постаје све очигледнија.

Предраг Милошевић

У ОВОМ БРОЈУ ВИЊЕТЕ СЛОБОДАНА МАРКОВИЋА

ЛЕТОПИС

Босанско-херцеговачка ликовна синтеза

УОЧИ новембарских празника у Умјетничкој галерији у Сарајеву је отворена изложба „Умјетност Босне и Херцеговине 1945 — 1974", која кроз 218 експоната (123 слике 47 скулптура и 58 графика и цртежа), представља ликовно стваралаштво босанскохерцеговачког поднебља у протекле три деценије. Мада се већ годинама вајкало зашто нема на једном месту целовитог приказа босанскохерцеговачких ликовних уметности насталих у поратном периоду, усудићемо се казати како је, ето, стицајем прилика управо ова поставка и историјски и концепцијски дошла у право време. Три деценије су, наиме, довољно раздобље да се покуша синтетички презентирати прећени пут у ликовном стварању, односно да се примени идеја изложбе у континуитету појава, стилова, праваца... Иако је по среди пригодна поставка (у част Сабора културе), а био је и временски теснац, не стиче се утисак брзоплетости и површности.

Полифонија уметничких и мисаоних тежњи које живе у синтетичком приказу изложених дела у сликарству, графици и скулптури — збир су не малих уметничких и организационих прегнућа да се превазиђе раскол сродних уметничких дисциплина, као и окоштале концепције, све у циљу да се получи једна стамена синтеза најразличитијих ликовних феномена. То су неке од претензија ове изванредно значајне поставке, која је уједно и својеврстан сусрет генерација дивергентних схватања, али чија дела складно коегзистирају, без обзира на време настајања.

Исказати суд о виђеном није једноставно с обзиром на сву актуелност и сложеност тренутка у којем се нуди једна ретроспектив на оцена. До конца педесетих година, на пример, бар кад је сликарство у питању, очиго је да је босанскохерцеговачка плејада ликовних уметника углавном наследила како естетичке тако и идеолошке дилеме међуратног периода обележеног као стремљење ка ангажованој уметности, што ће доцније еволуирати у сликарски соцреализам. Па ипак, уза све ограде које неминовно поставља тзв. нормативна уметност, немогуће је прећутати силину и згуснутост садржаја где макар и агитпроповске теме нису запретале хуманост и универзалност „озлоглашене" поруке.. Бард босанскохерцеговачког сликарства Исмет Мујезиновић, рецимо, на својим раним поратним платнима досеже, то је извесно, најаутентичније визије људског саосећања па и саживљења са болом и патњама (што је знамење његовог непоновљивог ратног опуса), мада су му мотиви у тематском смислу и опредељењу чак и сиромашни!

Ваља отворено признати да је ово најзначајнији ликовни догађај од рата наовамо који се најдиректније тиче Босне и Херцеговине, али ваља исто тако и признати да свеукупан дојам, мада изванредно повољан, одаје понешто од нецеловитости, недоречености... То је разумљиво ако се зна да овој средини мањкају стилска и садржинска врела, где су се стилови и правци јављали ипак више као ехо једног, рецимо, пленеризма, сецесије, симболизма, Минхенског круга итд. Управо њихова Босна на платнима издашно је помогла да потоње генерације ухвате везу с властитим кореном уз помоћ „знакова и симбола, настојећи да измири индивидуално и универзално и да, први пут у нашој новијој историји уметности, преброди јаз између Европе и нас. Мислим да се то у дјелу неколицине најбољих и догодило" — написала је на једном месту једном пригодом Азра Бегић, врстан познавалац ликовних прилика на овом тлу. Да уједно истакнемо тимски рад гру пе ликовних ентузијаста, поред споменуте Азре Бегић, ту су још Арфан Хозић, директор Умјетничке галерије, те Ибрахим Крзовић и Милош Радић, који су стручно и умесно зацртали и дали концепцију изложбе, избор дјела и аутора.

Верујемо да ће ова изложба бити заметак будуће сталне поставке у сарајевској Умјетничкој галерији. Изложени експонати могу послужити као основ будуће неопходне поставке, али и основ за један целовитији суд о босанскохерцеговачком ликовном тренутку који траје три деценије.

Душко Бабић

ЕСЕЈ

Критички критеријум и концепт вредности

Човек као мерило свих вредности, па и естетских, стоји у основи марксистичке критике

ПРОБЛЕМ вредности и вредновања представља, по свој прилици, најзамршенији чвор естетичке проблематике. Да би некако изишли на крај са тим „чвором", којим морај да се баве, критичари му прилазе са супротних страна. Једни му приступају са становишта неутрализма, а други са становишта субјективизма. Третирајући уметничку творевину, неутралисти би хтели да се ограниче на чисто научно сазнање, док се субјективисти задовољавају естетским или неким другим вредновањем које не претендује на објективну истинитост. Краће речено, први траже спознају без оцене, а други — оцену без спознаје.

Упркос поларној супротности својих ставова, неутралисти и субјективисти срећу се на једној линији која обележава вештачку вододелницу између сазнања и вредновања. И једни и други склони су да ту црту сматрају принципијелном, непрекорачивом границом. На тај начин, они само репродукују и потенцирају проблем, уместо да га реше. Настојећи да размрсе овај проблематски чвор, они га све више запетљавају, јер у његов сплет уплићу нове и сувишне нити, то јест разне депласиране појмове који отежавају поимање проблема. Бреме оваквих концепата личи на оно гломазно парадно оружје што је средњовековног витеза онеспособљавало за покрет и бој. Према томе, исти концепти се морају одстранити, да би се из наноса псеудопроблематике извукао прави проблем. Тада ће се овај последњи указати као једна сложена дијалектичка контрадикција између сазнања и вредновања.

У извесном смислу, аксиолошки став противречи гносеолошком принципу. Овај други обавезује нас да своје идеје саображавамо одговарајућем реалном предмету; онај први, напротив, захтева да се један стварни предмет мери аршином извесне нормативне идеје: он налаже да уметничко дело просуђујемо сходно некој идеалној естетској норми. Сем тога, једно исто сазнање омогућује сасвим опречна вредновања. Тако, два критичара могу дати подједнако тачан опис религиозне тенденције у књижевном делу Достојевског; али, један ће исту тенденцију похвалити, док ће је други осудити. Поврх свега, оцртану противречност компликује још и нека особена, на изглед парадоксална контрадикција између естетске вредности и критичког вредновања. Изгледа, наиме, да књижевна критика доводи у питање ону естетичку аксиоматику која кодификује законе уметничке вредности. По природи свога посла, критичар мора констатовати да свака стваралачка инвенција одступа од озакоњене уметничке конвенције: обелодањујући све више таквих одступања, он компромитује општост и трајност естетске аксиоматике, без обзира на то што јој може бити најискреније привржен. Ова компромитација је још упадљивија и разорнија, ако се критика развија као критичарева полемика против одређених естетских аксиома.

После свега, јасно је да се проблем вредновања своди на питање о вредностима. Тај проблем би морао да отпадне, кад би се ово питање показало као псеудопроблем. Било би бесмислено дискутовати о вредновању, кад не би имало шта да се вреднује. Оваква дискусија била би исто тако апсурдна, као и покушај да се лови риба у песку Сахаре. Доиста, није ли вредност само нека врста фатаморгане? Да ли се иза ње шири пустиња голе стварности која се руга сваком вредновању?

Човек би рекао да га многе савремене појаве наводе на позитиван одговор. Оне побуђују импресију да се размак између људских вредности и животне стварности повећава до астрономских размера. Услед оволике дистанце, готово сви етички и естетички идеали постају чекови без покрића. Они су деградирани на лицемерне фразе, а у најбољем случају — на ваздушасте идеје које се не потврђују одговарајућом акцијом. За школски пример такве деградације може се узети једна одлука књижевничке коморе Трећег Рајха. Баш у доба када су господари Аушвица индустријализовали и омасовљавали човекоморство, ова „високоморална" одлука прописивала је да у немачким криминалним романима не сме бити више од два убиства! Но, та перверзија уметничких и људских вредности није својствена само фашизму; она одликује и буржоаску демократију; говорећи одређеније, она дефинише данашњу „масовну културу" која није ништа друго до антикултурни наркотик у пилулама културе. Па ни то није све. Исто обезвређивање захвата како „масовну културу", тако и „елитну" уметност која све јаче стреми псеудоуметности, да би се најзад извитоперила у „модерну" анти-уметност. Унутар ове последње, ваљарски производ не треба да оваплоћује било какве вредности; он би имао да буде некаква посебна стварност која се битно не разликује од камена или пања.

Уместо да хумане вредности трансформишу саму збиљу, дехуманизована збиља деформише те вредности, претварајући их у свој лажан орнамент, а потом и у сувишан реквизит.

2.

Описана деформација одразила се у грађанској филозофској мисли. На свом почетку, она је изазвала реаговање у виду Винделбандове и Рикертове аксиологије, која данас спада међу музејске експонате, па се стога — овом приликом — не морамо на њој заустављати.

Касније, она је нашла свој филозофски израз у неопозитивизму који је дигао руке од сваког покушаја да се вредности сазнају и рестауришу. Неопозитивисти су констатовали постојећи „зев" између стварности и вредности, између сазнања и вредновања. По њима, тај зев био би неки несавладљив начелни јаз. Нити сазнање чини одређену вредност, нити се пак вредност подаје сазнању. Рудолф Карнап, на пример, писао је да „лирска песма... не садржи знање". Укратко, неопозитивизам је одвојио вредност од истине и стварности, али није искључивао саму категорију вредности.

Ову категорију одбацио је тек савремени егзистенцијализам у облику Хајдегерове „фундаменталне онтологије". Хајдегер учи да пред егзистенцијом ишчезава свака вредност, па чак и сама људскост. Одмах ваља приметити да се он — у овој одсудној тачки — сударао са Марксом. У својој дирљивој бризи за хуманитет, бројни антимарксисти нису се устезали да писца „Капитала" прикажу као антихуманисту који људско биће жртвује материјалној производњи. Овакав приказ је прозиран фалсификат. Јер, у I тому „Капитала", описујући Овенов покушај да производни рад у фабрици повеже с наставом и гимнастиком, Маркс афирмише тај покушај „не само као метод за повећање друштвене производње него и као једини метод за производњу свестрано развијених људи". Очигледно, Маркс се не залаже за „економизацију" културе, него за хуманизацију рада. Уколико настављају његово залагање, марксисти морају побијати Хајдегерову негацију хуманизма.

Егзистенцијализам и неопозитивизам посрћу под утицајем својих унутарњих противречја, као и под ударом марксистичке критике. Пошто је раскрстио са хуманистичким погледом на свет, Хајдегер је негирао категорију вредности, али се при том упињао да саму ову негацију наметне као својеврсну моралну вредност. У свом делу „Разарање ума", Лукач прецизно фиксира ту Хајдегерову противречност, напоминући да се „Хајдегерова онтологија неприметно претвара у морал, чак скоро у религиозну проповед".

Кад је реч о концепту вредности, неопозитивизам такође противречи себи. Међу неопозитивистима, Сузана Лангер се спорила с Ајвором Армстронгом Ричардсом који је уметност сводио на израз емоције, то ће рећи — на знак вредности. За разлику од Ричардса, Лангерова држи да уметност није лишена сваког сазнајног потенцијала. У ствари, спор између ових естетичара обелодањује унутарњу контрадикторност и неодрживост неопозитивизма.

Упркос Хајдегеровој намери, његов егзистенцијализам је морао на задња врата увести исту категорију вредности коју је избацио кроз главну капију. Неопозитивизам је још више одступио од своје начелне позиције. У Ричардсовом лицу, он је раскинуо спону вредности и вредновања са сазнањем; у лицу Сузане Лангер, он је осетио потребу да се та спона опет успостави. Према томе, категорија вредности је исто толико сазнатљива колико и неопходна.

3.

То би значило да нам наука омогућује да докучимо извесну истину о вредности као таквој. На први поглед, међутим, наука нас овде темељно разочарава. Додуше, она успева да осветли феномен вредности, али при том не открива његову неопходност већ његову неодрживост. Изгледа да чак и марксистичка интерпретација науке води овом открићу. Трудећи се да марксистичко схватање вредности заснује на модерној биологији, Станислав Лем је закључио да људска култура не мора имати већу еволуциону вредност од машинске хомеостазе. На лествици еволуције, машина би могла надвисити човека, па и његове аутономне вредности.

Рекло би се да совјетски астрофизичар Шкловски иде још даље него Лем. Он доказује да „материјална основа свести уопште не мора бити биолошка". Што је још важније, он претпоставља да је суперцивилизације у васиони створио „вештачки разумни живот" који није производ органске материје. Очевидно, изложена претпоставка имплицира мисао да „интелигентна машина" (попут кибернетичког аутомата) може да буде супериорна у односу на човека. Уколико се тиче људског живота, ова мисао доводи у питање чак и органски живот, а поготово саму људскост која дефинише културне вредности.

Ипак, то није тако. У ствари, модерна наука нас оспособљава не само да сазнамо суштину својих вредности, већ и да их реафирмишемо на једном вишем нивоу. По мишљењу неких стручњака, сопствени предмет кибернетике не би лежао у природној стварности већ у људској делатности, дакле — баш у ономе што сачињава сваку вредност. У том смислу, кибернетика би обухватала једну аксиолошку димензију, подразумевајући овде и естетичке импликације. Естетиком се бавио и сам Норберт Винер, отац кибернетике. За познату публикацију »Encyclopaedia Americana« (св. 1, 1961), он је написао цео један чланак о естетици. Трагом Норберта Винера пошао је и Станислав Лем. Пошто се уверио да се многе аксиолошке појаве подају емпиријском изучавању, овај пољски писац учинио је напор да читав један модел културе сазда на темељима кибернетичке теорије игара. За Лема, култура би била човекова стратегијска „игра" са природом.

Не улазећи у појединости Лемовог схватања, овде треба констатовати да се

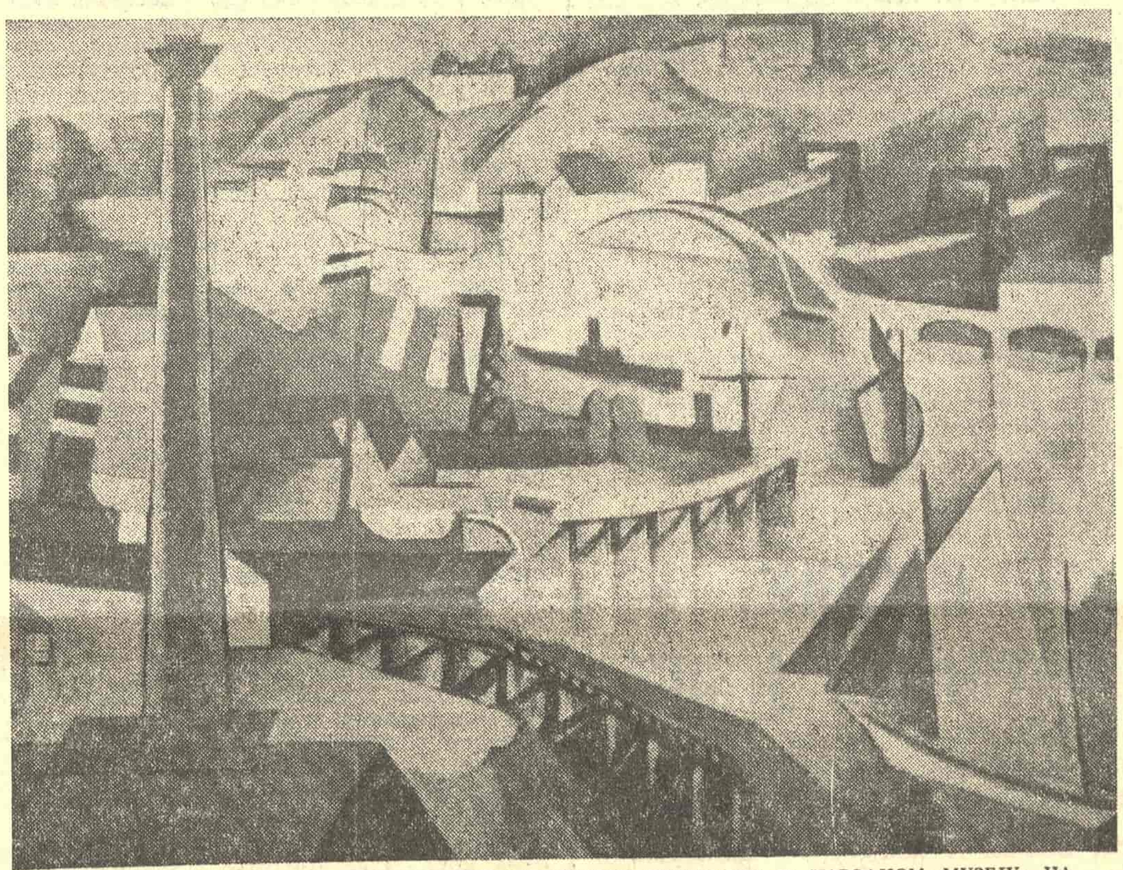

СА ИЗЛОЖБЕ „АНДРЕ ЛОТ И ЊЕГОВИ ЈУГОСЛОВЕНСКИ УЧЕНИЦИ" У НАРОДНОМ МУЗЕЈУ: НА СЛИЦИ — АНДРЕ ЛОТ: „УЛАЗ У ЛУКОБРАН У БОРДОУ" (1912)

означена „игра" данас одиграва као научно-технички преврат. Са своје стране, револуционисана техника се многима привиђа као гробар класичне културе. Било да проклињу или да благосиљају тога гробара, буржоаски идеолози сматрају да модерна технологија сахрањује сваку аксиологију. По њима, техничка чињеница заузима место етичких и естетичких вредности, а робот замењује човека. Макс Бензе тврди да компјутер може да буде не само нов предмет поетских преокупација, већ и нов „субјект" песничког стварања. Та компјутерска поезија не би била никаква вредност, већ само једна особена стварност. Укратко, човек би све мање био потребан као стваралац уметности.

Али, када дочарава тај сумрак људског бића, буржоаска мисао изврће слику научно-техничког преврата. Она приказује дело као црно. У ствари, револуционисана техника не деградира човечје биће, а још мање га погружава у ништавило. Напротив, она му омогућује један успон без преседана.

4.

Нужан рад ће све више прелазити са човека на такозваног робота. Но, то не значи да човек постаје излишан. Маркс је схватио битну истину да слобода почиње тамо где престаје неопходан рад. Према томе, уколико аутоматизација производње растерећује људско биће од оваквог рада, човек не спада на степен излишног, изумирућег паразита; сасвим обратно, он се пење на ниво слободног ствараоца, а са тим његовим успоном реафирмишу се и његове вредности.

Поменути успон је само једна објективна могућност коју остварује друштвена револуција, односно класна борба пролетаријата. Следствено, један нов и позитиван концепт вредности даје се развити тек у простору марксизма. Такав концепт почиње да се кристалише око Марксове тезе да слобода твори суштину човека. Маркс је наведену поставку заступао од своје младости до своје зрелости. Он је њу формулисао у младалачким „Дебатама о слободи штампе", да би је обновио и конкретизовао у III тому „Капитала", где слободу обележавају производни услови „који су најдостојнији и најадекватнији људској природи". Без икакве сумње, човекова природа је овде узета за начело и мерило слободе.

По аутору „Капитала", она се испољава и потврђује у самоделатности, што значи — у продуктивној делатности која је независна од елементарних физичких потреба. Наравно, Маркс је начисто с тим да самоделатност представља изузетну појаву у класном друштву; она ће постати правило тек у заједници без класа. Зато Маркс разлучује појмове делатан (tätig) и самоделатан (selbstbetätig). Кад описује капитализам, он оперише првим појмом; другим се користи кад говори о комунизму. Као атрибут човекове природе, то јест слободе, самоделатност је известан потенцијал који ће сви људи реализовати тек у бескласном друштву. Пре тога, исти потенцијал се остварује у својој отуђеној форми, углавном — у облику принудног и раскомаданог рада. Но, чак и у таквом облику, рад задржава неке неотуђиве, па макар и минималне, рудименте стваралачке самоделатности. Чак и у том случају, ова самоделатност конституише и дефинише све вредности. Бар до данас, она се најпотпуније обављала на начин уметничког стварања.

Разуме се, ова општа карактеристика уметничког акта не разрешава нас обавезе да га спецификујемо. Биће да се једна његова специфичност састоји у ритму уметничког израза. Уколико утиче на читаоце, ритам песме буди њихову енергију, да би је упутио у правцу самоделатности.

Увиђајући да сваку вредност образује човеков самоделатни чин, Маркс се успротивио негацији уметничких и моралних вредности, али и њиховој апсолутизацији која их отуђује од друштвеног човека. Апсолутизована вредност тежи да буде нека врста надљудске светиње. У опозицији према тој тежњи, марксизам не допушта да се човек мери било каквом вредношћу; он предлаже да се све вредности мере човеком, управо слободом која се манифестује као самоделатност. Пре но што оценимо моралност човека, ми се увек морамо запитати о човечности самога морала. Маркс је одговорио на једно питање те врсте, када је писао: „У демократији не постоји човек ради права, већ права ради човека". У суштини, човек је слобода која, стога, садржи начело свих вредности, па и мерило уметничког вредновања.

Сходно том највишем и ненарушивом мерилу, критика не треба да просуђује да ли хуманост одговара датим нормама уметничке лепоте; напротив, она је позвана да оцени колико ове норме одговарају хуманости. Говорећи о естетским вредностима, критичар је у праву да парафразира следећу Марксову реч о етичком добру: „У људском схватању, добро може бити само оно што представља остварење слободе".

Радојица Таутовић

Зоран Љ. Милић

ЉУБАВ У ТОПЧИДЕРУ

ПРЕПЕЛИЦА У РУЦИ

Ту Милош ту хајдуци

А ти држиш препелицу
у руци

Однекуд тица јастребица
Залетела

Звиждук посан

И воз твој мртав голокостан
продужи даље пут

ЉУБАВ У ТОПЧИДЕРУ

1. Остварен прелом вида
Тело

Плава рампа на суицу
спуштена

Детелина са четири листа
Камерна игра нежности и даљине

Почиње усидрен вијадукт
Између неба и земље

2. Гуштери твога језика
миле још по утробн
на суицу

Циркулација сто на сат
У хладу под липом

Небо укида тротоар
улицом

Поред реке
Дрво истетовирано ватром

Отворен пут у ништа

ПЕСНИК У ТОПЧИДЕРУ

Празан напуштен воз
иза затворених рампи
пролази улицом

На закрченим друмовима
нико га не прихвата

Код Милошевог конака
наће пријатеље

Прегледа штампу
попије кафицу
Гуцне мало изворске воде

Стомака ради

И прерасте у кестен
У дворед

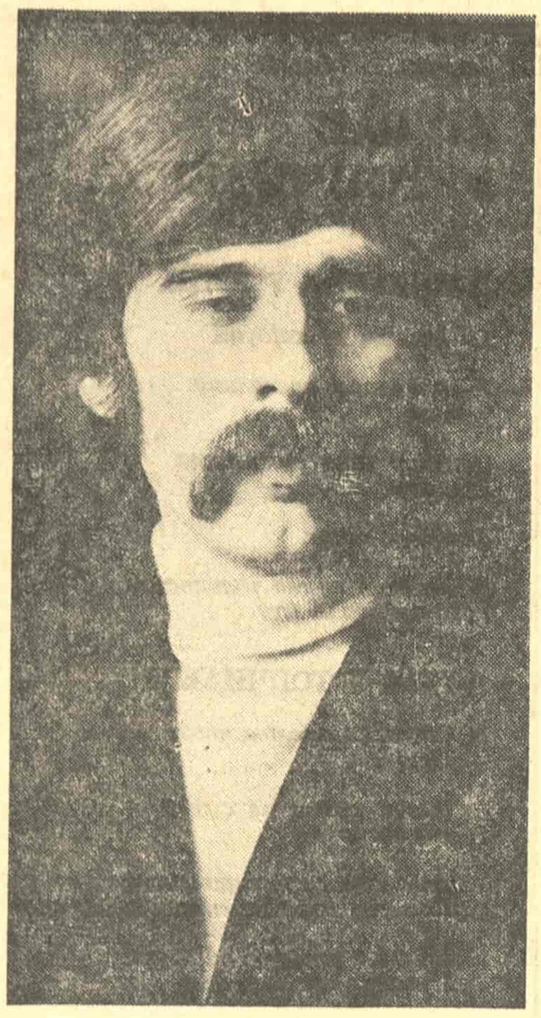

НА ХОРИЗОНТУ СНА

Слободан Павићевић: „СИЛИКАТИ ЦВЕТА"; „Сингидунум", Београд, 1973.

СЛОБОДАН ПАВИЋЕВИЋ

ТРЕЋА књига Слободана Павићевића наилази пред читаоца као ужурбани лирски дневник магичних, заслепљујућих сусрета и судара у васиони. Њена основна инспирација, како ја видим, протиче у знаку опсесије безмерним галаксијама звезданог неба, без престанка. И као у давној Крлежиној опсервацији, када је „звездано небо над нама, а дилувијални инстинкти у нама", тако и у овим песмама и исповестима одзвања контрапункт интимних, топлих, еротских додира, под звезданим путањама којима се плови и броди у недоглед. Има чисте, инспирисане патетике у овим записима посвећеним још у највећој мери сунцу и његовом свечаном зениту: „Сунце има свој ступ на коме се одмара у подне". Али има и непосредних напора да се наново афирмише тренутак подневни, када „подне је мој врх" и када „на пешчаном челу мапа света" казује нешто немушто, али утицајно и немирно.

Нешто од симболике наше међуратне поезије наишло је у ову свеску Слободана Павићевића да би потврдило песничке резултате Растка Петровића и Тодора Манојловића, на изглед аутора тако различитих тако на даљини постављених, али у бити опседнутих тим врелим тренуцима сунца у зениту, када је све без сенке, и када тело дише у нагости медитеранских плажа. Међутим, основна инспирација Павићевићева у свим трагањима по звезданим морима и океанима иде у правцу који су, тако давно, али и тако утицајно назначили још Лаза Костић и Вељко Петровић, варирајући судбине и просторе звезданог неба и васељенских релација у живој напрегнутости човекове судбине.

Овај песник уме да сугерише атмосферу слутњи „великих народа на хоризонту сна", али и предела пустиње Гоби у рано јутро. Уосталом, Нил, Африка, Сахара и Гоби симболи су његове лирике пре свега у настојању да се долазнику, том далеком посетиоцу Земље, који као да је наишао из књиге Сент Егзиперија, али већ друкчији, страснији, еротоман, који оплођава оплођавајући се и сâм, — дакле, да том путнику понуди најсвечанији пејзаж: пустињу без гласа и сенке. „У исто време да живим и будем мртав ван смрти", то је жесток захтев ове лирике која није умиљата и која и не рачуна са одморишним тренуцима доколице. У њој, одиста, откуцава „време безвременско", у наш свет стално наилазе непознати, са других и друкчијих планета, не зна се само да ли као врели дах ватре која нас прождире, да ли као радозналост којој нема краја. У њој се буде гласови, и то буђење је изразито и инспирисано телесно, у знаку претраге узрока плодности, узаврелог људског меса, грча и урлика. „Мрак у својој сбојој светлини" и „светлост у свој својој мрклини", то нису само духовите лирске опаске овог хроничара једног стања, већ инверзије свакодневног хода сунца.

У модерном рукопису Слободана Павићевића, визија друма, пута, пловидбе има изузетну пажњу. „Све стоји сем друма", пише у овој књизи која се и иначе опире статици речи и предела. Све се ту гиба и угиба пред свечаностима сунца у зениту, пред налетом непознатих путника, у изненађењу које сугерише ужас, не у прашину, него у то топло и гладно људско месо. „Јер — вели Павићевић — путницима је место у властитој судбини". И још: „Смисао доласка није ништа друго но смисао одласка". Описујући и дописујући пределе нове, и све новије, како иду странице ове књиге, Павићевић је вештим потезима издвојио ту основну, подстицајну еротику до дира, смисао путовања, немир пловидбе која не престаје. Телесност није декоративна одредница ове књиге. Она је, тако често, њен озарени смисао, њен тако растковски штимунг, њена пространа визија изгарања и нестајања, али и издвајања и настајања. Овде се погледи претварају у материјално, а сан ствара и растаче све чега се дотакне, без реда вожње, али са нередом стварања. „Ево нових предела: наше сумње у пучине", бележи се овде такође на маргини једног стања, изазовно, готово бих рекао љутито.

У исти мах, међутим, основни, велики предео ове књиге је и бесконачност галаксија над нама, и узнемирена, силно узгибана пучина властитог меса. И тако, крстарећи по себи и по океану над собом, ослушкујући стално „велику љубав животиња" у свету земаљском и васељенском, песник је заправо, са дрскошћу оних који немају предрасуда, саопштио чисту али уверену поруку како границе нису важеће, како је све безмерно и мало у исти мах, како умиремо живећи и како живимо у усковитланом умирању сопствене крви, грчевито, болно, непрерушено. Ја сам заувек упамтио високу ватру ове Павићевићеве књиге, њен напор да изгори на свечаности у часу саопштавања, у часу спајања са тим великим симболима својим: са ватром безмерног неба, али и са инстинктом живе плазме у људском бићу.

Драшко Ређеп

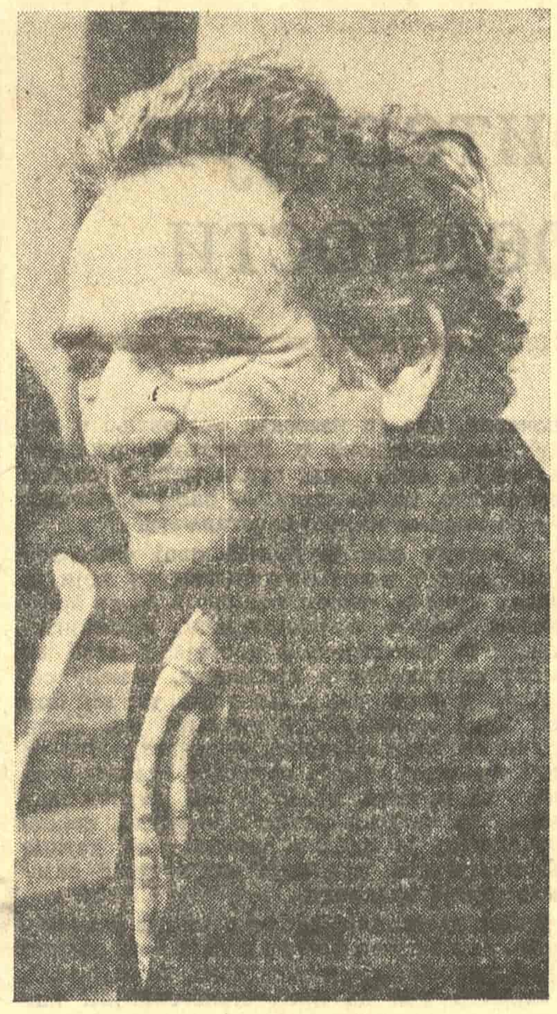

ПЕСНИК ОДГОНЕТА ЈЕЗИК

Оскар Давичо: „РИТУАЛИ УМИРАЊА ЈЕЗИКА", „Нолит", Београд, 1974.

ОСКАР ДАВИЧО

ОД ВРЕМЕНА Платона до Мерло-Понтија и структуралиста језик је био специфично подручје интересовања филозофа, психолога, социолога, критичара и других научника. Проблем форме, структуре, функције језика, а поготову сама реч, налазили су се под сечивом многих унакрсних питања. Но, ако су своја „сечива" исукали научници и филозофи, зашто то не би учинили и песници, којима је реч „хлеб насушни" и за које језик у највећој мери представља „граничну ситуацију", бедем, са којим се они, хтели или не, морају сударити? Песник је самом природом свога посла упућен да испитује језик и одгонета његове структуре, јер у томе почива могућност његовог деловања и његове слободе.

Тој снази упитности и чуђења садржаној у речи и језику није могао одолети ни Оскар Давичо. Поучен властитим искуством, увидео је, како каже, да између онога што се хоће саопштити и изговореног увек постоји простор довољан да се између тих полова удене „нови лист беле хартије". Је ли то довољно да се посумња у вредност језика као оруђа израза? Да ли је тај размак простор на који пада семе неверице у говор? Шта подстиче његово бујање?

Већ на почетку своје књиге „Ритуали умирања језика" Давичо упознаје читаоца са Фелером, самозваним Дон Кихотом, са Мљета, који је у „самотињи тог некад пустог острва, тамо негде тридесетих година, био започео неке надасве значајне експерименте". Он има једну љубав коју доводи скоро до краја љубави. Реч је о једној „уроћеници" са Мљета, коју је, ваљда из милоште, звао Амеба. Амеба је глувонема, а он, Фелер, надасве разговорљив. Учинивши му се интересантном, одлучује се да на њој испита врсту независности емоција и, уопште, откуд њима моћ или претензија да овладају човеком и његовим понашањем.

Експеримент је почео запушених ушију и анестезијом осталих чула, сем вида. Шта се догодило? Деветог дана Фелер је ослепео. Који је смисао ове приче? Укратко, тај, да се у животу све више одржавамо и све више уживамо уз помоћ очију. Чула постају усамљена, самоћа се око њих све више шири. Међутим, свака од димензија сазнатљива је тек уз садејство још једног чула.

Многи подстреци за оно што је доживљено и недоживљено, по Давичу, налазе се ван језика, а не у њему, па речи обављају у суштини један преводилачки посао, на који је сурово свести све претензије човекове поезије. Међутим, поезија је ипак осуђена да се засад једино њиме служи. Све што може, то је да, нападајући му „нормирајући живац и вијугу правила", у име слободе и истине, помера границе, а тиме повећа и број и тананост све суптилнијих могућности доживљаја и израза. Међутим, песник је принуђен и да буде његов „граничар", да језик чува и када је њим незадовољан. У томе се огледа двострука улога песника, чија је шанса да излаз тражи у оним речима са чије „шљиве воћности" употреба није скинула машину, у звуцима и симболима које саобраћај није лишио вишезначности, песми нужније од хлеба.

Свест да снажна осећања траже нова изражајна средства све више изван дискурзивности људског говора, уноси немир у песникову језичку савест. Давичо се пита: „Да ли та нова средства представљају пуке ритуале смрти језика, норме закона ентропије проширених на говор, на осећање, на мисли"? Да ли језик као најчовечније оруђе, којем толико дугујемо за све што смо еволуирали од објекта до субјекта, губећи своју адекватност, удаљујући се од своје суштине, може да човечанство доведе до једног новог вавилонског „помешења"? Да ли би све могуће комбинације речи што би сваку систематски спаривали са сваком која се налази у реченицама од пре пет стотина, шест стотина или хиљаду година, да ли би ти „бракови" речи били у стању да изговоре истинит правац човековог кретања кроз постојање? Да ли вредносна константа уметнине у човековом напору да свет унет у себе преобрази и претвори у оно што свет није? Одакле реч?

Побројали смо само нека од многих питања садржаних у овој изванредној књизи, у којој писац преко језика задире не само у песничке тајне, већ и у тајне човека, његових мисли, чула, осећања, снова и историје. То нису само „Ритуали умирања језика" већ ритуали многих смрти — оних које су се догодиле у прошлости и које се догађају у садашњости и антиципација оних што ће се десити у будућности.

Ако прихватимо Марксову оцену, да је досадашња историја била под огромним теретом мртвих, онда нам Давичова најновија књига може послужити као изванредна констатација и путоказ за сагледавање тога већ мртвог, како би се збацило и омогућило да историјски ход постане бржи и слободнији.

Рајко Бурић

ПОВЕСТ О ПУТОВАЊУ

Твртко Куленовић: „ПУТОВАЊЕ", Свјетлост", Сарајево, 1974.

О СВОМЕ искуству са Индијом и о свом искуству Индије Твртко Куленовић говори на неколико начина. Некада пише есеје који се приближавају ученој студији, неки пут се ограничава на есејистичке записе који у себи носе елементе путописа, као и на путописна казивања пуна есејистичких елемената. Његова нова књига „Путовање" везана је за Индију, али ту путопис не прати један есејистички елемент, него један изразито приповедачки, рекли бисмо чак, романсијерски. Куленовић је створио један троугао, он има једног пријатеља Енглеза и једног пријатеља Индијца, они расправљају о својим доживљајима, упоређују различита искуства и свако од њих, има једну своју Индију која оној другој двојици може да објасни много штошта, али увек тако да им понешто од тога остане помало нејасним и недокучивим. Поред тог непосредног доживљаја Индије у Куленовићевој књизи срећемо се и са једним митом о Индији, митом који је настао у данима касног детињства и ране младости, када је читање било једини прозор у свет и када је преко књига могао да се гради свет по нашој мери и укусу. Те странице аутобиографског карактера носе у себи извесну носталгију за једним временом невиности и неискуства, када је драж првога открића могла битно да утиче на представе и да мења нашу слику света. Као што делује једно непосредно искуство, у шта нико не може да посумња, тако Куленовић као да хоће да нас увери да делује и једно искуство из једног непостојећег, невиног, света у којем су слике и књиге о Индији не само градиле представе о једном свету, него нас на посредан начин и штитиле од тегоба којим нас је свет у којем смо живели не тако ретко оптерећивао. То су сећања на време окупације и рата, када је књига могла да понуди све оно што је живот на један суров и свиреп начин свакоме од нас ускраћивао. Та носталгија није, разуме се, за тим временом, од којег смо хтели да се уклонимо, него за дражима открића до којих смо стицајем околности могли да стигнемо.

Приповедачки елеменат у новој Куленовићевој књизи путописа „Путовање" иде паралелно са путописним, али, врло често над овим однесе пуну превагу. Понекад нам се учини да је Индија само један случајно одабрани елемент у којем ће се неке наше идеје, мишљења, ставови и веровања лакше и једноставније проверити, а не и један свет неопходан да би се та провера извела. Али, то је једна од замки коју добар приповедач поставља своме читаоцу. Уверен у своју способност да гради један свет, он том свету може да даје какво му драго име и тај ће свет имати уверљивост коју нам пружа добра литература. Али се при том, када тако размишљамо, превиђа једна друга околност да је непосредна индијска стварност, у најширем смислу те речи, од индијског предела па до индијске филозофије, од догађаја на улицама великих и малих градова, до сећања на прошлост, која на различите начине живи у овој великој земљи, управо оно што је битно. Она је тај покретач који нас доводи у прустовска расположења и мами нас на потраге по времену детињства, присиљава нас да листамо давно заборављене књиге које често памтимо више по утиску који су оставиле на нас, него по њиховој садржини и најмање по њиховој вредности.

Оно што Куленовића и као писца и као човека који мисли, највише интересује, јесте нешто са чиме се суочавају мање-више сви који размишљају о Индији и о азијским земљама које у нама буде радозналост и истовремено нас присиљавају да се одрекнемо амбиције да било шта у томе свету до краја схватимо и разумемо. То питање је просто. Да ли су те разлике толике да се не могу превазићи и који је степен разумевања могућно постићи између тих двају, толико различитих, светова. И управо зато Куленовић и узима у овој књизи један облик који се приближава приповедачкој форми да би могао да нас увери у то да се те разлике не могу превазићи, али да те разлике нису никакав разлог да се ти светови не приближе. Споразумни у томе да се у много чему не разумеју ти светови инспиришу један другог и стварају жељу да се један другом приближе. Дучић је једном рекао, у једној од својих најлепших песама у прози да „ствари имају онакав облик какав им даје наша душа". У овом случају светови о којима је реч значе оно што значе њиховом посматрачу, који спреман да их посматра као различите по врсти, лишен жеље да их упоређује у вредносном смислу, може много у њима да види и много из тих разлика да научи. И о свету који посматра као и о свету из којег посматра оно што гледа. Оно што се често догоди јесте не да се разуме онај свет који се посматра, већ да се стекну нека нова искуства и измене представе о свету из којег посматрамо онај други. Куленовићев Индијац који посматра Европу види Индију нешто друкчије, као што Куленовићев Енглез који посматра Азију види своју домовину различитом но што је видео пре. Та промена оптике никада не може да буде парцијална, она се увек јави значајније, него што нам некад то може да изгледа.

У прози Твртка Куленовића има и један јасно наглашен лирски елеменат. Кад ово кажем, мислим у првом реду, на оне делове који говоре о сећањима на детињство, на она места у Куленовићевој књизи у којима преовлађује аутобиографски елемент. Али то лирско не налази се само у томе, оно се налази и у описима индијског предела и у откривању доживљаја једне нове средине. То је некад тиха, блага, нежна, сетна лирика, понекад је то поезија опоре суровости и сурове опорости, али је поетски елеменат, у прози Твртка Куленовића из књиге „Путовање", и када не нарочито наглашен, трајно присутан.

Куленовићева књига може се читати на неколико начина, и резултат ће увек бити исти. И ако се чита као путопис са приповедачким елементима, и ако се посматра као роман са елементима путописа у себи, или као путопис са елементима романа идеја, она ће увек импресионирати читаоца, начином на који је писана и оним што нам говори.

Предраг Протић

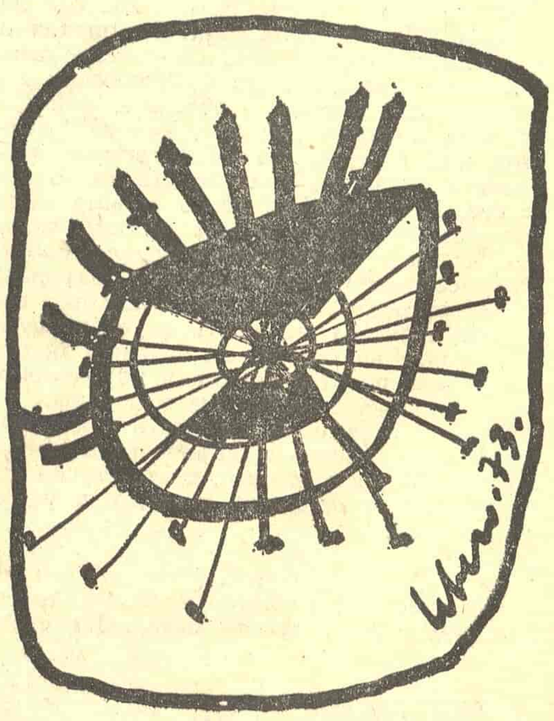

КРИТИКА

ЦЕЛОВИТОСТ ПЕСНИЧКОГ ВИЂЕЊА

Стеван Раичковић: „МАЛЕ БАЈКЕ", Српска књижевна задруга, Београд, 1974.

ИСТАКНУТО је већ да се у досадашњем Раичковићевом стваралаштву, како оном за децу тако и оном за одрасле, назире нит која његов песнички свет чини веома јединственим. Такав је случај и са песничким светом „Малих бајки". Оне су несумњива потврда и реализација песниковог схватања човека, света, природе. Мање или више, већина тема и мотива ове књиге нашла је своју, како то каже Слободан Ракитић у поговору овој књизи, „паралелну обраду како у песничком, тако и у приповедачком делу Стевана Раичковића".

Пре него што се осврнемо на могућа поређења „Малих бајки" са Раичковићевим стваралаштвом уопште, морамо се сложити и са Ракитићевом тврдњом да „Мале бајке" „само условно можемо назвати бајкама". То се најбоље види ако упоредимо Раичковићеве „Мале бајке" с Андерсеновим бајкама. Андерсенове бајке имају све особине класичних бајки. У њима се најчешће описују фантастични догађаји, нереалне личности, иреална бића. Међутим, није такав случај код Раичковића. У његовим „Малим бајкама" нема фантастичних догађаја, нереалних личности или имагинарних бића. Живот се у њима одвија реално, без присуства виших сила. Али, то не значи да оне у себи немају ничег ирационалног, нити да у неизневеравању живота иду у другу крајност, то јест, оне нису фактографско копирање стварности. У њима је стварност само назначена, и то као амбијент у ком се одиграва живот.

Јасно је, дакле, да „Мале бајке" немају карактер класичне бајке. На њима се осећа јасан траг песникове индивидуалности. Раичковић своје приповедање не заснива на иреалном, већ полази од конкретног, непосредног. Зато приче у овој књизи делују као лирски записи који се логично надовезују на песниково стваралаштво и за децу и за одрасле. Као такве, „Мале бајке" не спадају ни у литературу за децу ни у литературу за одрасле. Уосталом, то није ни битно. Важна је чињеница да су оне прихватљиве и за једне и за друге.

Целовитост песничког виђења Стевана Раичковића најбоље се открива ако се узме, на пример, песма „Кућа" из књиге песама „Камена успаванка". Прве две строфе ове песме гласе:

Буди ме пијук преко пута:
Још једну драгу кућу руше.
Опада њена боја жута —
То чисто злато моје душе.

Већ видим ров са новим каблом:
Пашће у подне липа стара.
(Ишчупаће ми с тим стаблом
Најдражи мирис мог олтара.)

Ако ову песму упоредимо са „Бајком о стабаоцу", видећемо да је у суштини лирски доживљај остао исти. Разлика је само у томе што је он друкчије реализован. У песми је он исказан кроз песников непосредни доживљај, а у бајци песников доживљај није дат непосредно, већ посредно, кроз спознају, на основу искуства. У песми се догађај одвија пред нама, у бајци се он већ одиграо. Емоционални удар у песми бива изазван непосредним опажањем. Песник је суочен са чињеницом да „још једну драгу кућу руше" и по среди је искуство, али је оно само назначено прилогом, још, који, с једне стране, истиче да одговарајући догађај траје у тренутку када се о њему говори, а с друге, да то није први пут да се таква појава дешава. Дакле, песников непосредни доживљај ипак има извесну позадину у искуству, али то искуство губи обележје прошлог временског тренутка и прима особеност садашњег.

Мада су резултати исти, када се има у виду одговарајући став или осећање живота, ипак није такав случај у „Бајци о стабаоцу". У њој песник казује судбину дрвета, као што је већ речено, независно од тренутка у ком се одвија његов доживљај. Доживљај се већ раније десио, песник га је спознао и он говори о њему на основу те спознаје. То казивање је реализовано веома кратким и прецизним реченицама, али није посно испричана прича о дрвету које из аутентичне природе бива пребачено у фабрику намештаја. Прича прераста оквире самог догађаја и значи симбол човека који је отуђен од своје природне суштине.

Своју „паралелну обраду" има и „Бајка о орашку". Она је у песми „Стабло" такође из „Камене успаванке". У бајци је живот човеков нераздвојив од ораха који је сам засадио и он умногоме зависи од њега. Подударност бајке с песмом је очигледна:

Ако од стабла не садељу бачву
Ил кревет неком младенцу не стешу —
Нек буде бар за сандук моме лешу.

И у осталим бајкама и песмама постоје разнородне подударности. „Мале бајке" посежу за светом трава, тишине, природе, оне говоре и о граду и градском амбијенту уопште, третирају проблем људске самоће и човековог отуђења. Погрешно би било ако не бисмо поменули да неке бајке из ове књиге, попут „Бајке о аласу", имају и неке елементе класичних бајки. Истаћи ћемо и сасвим очигледну везу „Бајке о зрну песка" са песмом „Догађај на станици" из књиге „Балада о предвечерју" (Ш издање) или, још израженији, однос ове бајке са песмом „Балада о граду и гуштеру" из књиге песама „Пролази реком лађа".

СТЕВАН РАИЧКОВИЋ

„Мале бајке", дакле, значе јединствену слику света како у његовом доживљавању тако и у његовом изражавању и то, како оном који је у нама тако и оном који је изван нас. Као и у осталим видовима свог стваралаштва, Раичковић је и у „Малим бајкама" задржао свој изванредни осећај за детаљ. Његово казивање одликује се и извесном маштовитошћу која има своју меру и није префорсирана.

Учинили бисмо неправду ако на крају не бисмо истакли и веома успеле и овој књизи адекватне цртеже Мире Мареш, који су спонтани и непосредни израз прича из ове књиге.

Тиодор Росић

ИСТИНА О ЛЕГЕНДАРНОМ БОРЦУ

Филип Радуловић: „ЛЕГЕНДАРНИ КОМЕСАР", „Јединство", Сисак, 1974.

ИДЕАЛ се често оваплоћује у разним идолима. „Легендарни комесар" Филип Кљаић оличава један историјски идеал, али при том не оставља утисак „идола". Јер, он није био никакав имагинарни полубог него стварни човек, само целовитији и активнији од осталих. Због тога, у радионици, „другови су га звали ранораниоц и свезналица". Као што није био некакав Херкул или Краљевић Марко, Фића није био ни Рахметов, то јест револуционарни аскета у народњачком стилу. Он је све своје вредности инкарнирао у присној, свакодневној, људској стварности коју је почео да доживљава као сиромашно и бистро сељаче.

Тај син сеоског „самоуког мајстора" решио се да буде обућарски шегрт, пошто је вазда ходао босоног. Када је кренуо на шегртовање у Кикинду, газде су му о врат окачиле картон с именом и презименом, да би га ускоро понизиле још и облигатним шамарима. Али, ако и најрафиниранији уметник остаје нека врста радника, млади обућар је постао уметник у свом послу: његове ципеле добиле су прву награду на новосадском сајму обуће.

Овај пролетер убрзо стаса у комунисту: у СКОЈ су га примили песник Јован Поповић и вољена жена Јованка Липованов. Поставши синдикални и партијски активист, Фића се „заљубио" и у науку: на једној сеоској свадби, он је фабричким радницима држао предавање о „Капиталу". На тај начин се оспособљавао за вођење безбројних класних битака (као што је био штрајк 3000 грађевинских радника године 1940. у Ваљеву). У партизанима, овај раднички трибун долази на чело Прве пролетерске, као њен комесар.

Његов ратни пут је мање-више познат, но Радуловић баца ново светло на тамни крај тога пута, на комесарову трагичну смрт. Овакав крај није ништа друго до епилог једне дугогодишње хајке која личи на кафкијанску сцену, и коју је још пре рата водио полицијски агент Зарић-Зрно, а потом и ражаловани немачки подофицир Лот.

Кљаићев животопис анимирала је младост, наиме дијалектика борбе и љубави. Гвоздена шака тога бојовника преображавала се у нежну руку која провлачи прсте кроз косу Буке Динић, његове животне сапутнице. Готово би се рекло да је револуција у Фићи и Буки нашла свог Абелара и Хелоизу. Фићина набујала љубав запљускивала је не само жене, већ и „браћу шегрте", позориште, јагњад, природу и белу ружу (коју комесар стиже да помирише усред боја). Управо та љубав очовечује овог милитантног пролетера. И заиста, ако сваки човек не мора бити јунак, аутентичан јунак мора да буде човек.

То је био и „легендарни комесар" чији је живот описао кривуљу од сеоске идиле до трагедије. Евоцирајући овај драматични живот, Радуловић не гради историјски роман. Он не пише ни научну студију (која би захтевала да се поједине појаве подвргну знатно прецизнијем и критичнијем испитивању). У ствари, овај писац ствара савремену паралитературу у добром смислу речи. Мада је повест о Кљаићу могла бити испричана нешто гипкијим и књижевнијим језиком. Радуловић је ипак успео да „легендарног комесара" осмотри из једног новијег угла. Он га је видео и приказао као херојски лик који не подлеже идолатрији. Дочаравајући такав лик, аутор је насликао портрет, а не икону. Баш зато, Радуловићева истинита књига заслужује интересовање и поверење читалаца.

Радојица Таутовић

ДРЖИЋЕВЕ ПОСМРТНЕ АВАНТУРЕ

Марко Фотез: „ПУТОВАЊА С ДУНДОМ МАРОЈЕМ", Дубровачке летње игре, Дубровник, 1974.

У ПОСЛЕДЊЕ време наша театролошка литература постаје све богатија. Рекло би се — лед је кренуо и, ако се тако настави, једнога дана, не у далекој будућности, добићемо, надајмо се, и историју нашег позоришта. Једна занимљива књига из ове области појавила се у Дубровнику крајем XX јубиларних Дубровачких љетњих игара. Треба одмах рећи да је то укусна, прегледна, читка и узбудљива повест „Путовања с Дундом Маројем", потекла из пера дра Марка Фотеза, редитеља, писца, театрофила, иницијатора фестивала у Дубровнику, човека најзаслужнијег за оживљавање дубровачке литературе и упознавање света са њом.

У књизи дра Фотеза, која се чита као узбудљиво штиво, описана је лако и лепо сценска историја најпопуларнијег југословенског драмског текста: Држићевог „Дунда Мароја", од данас већ легендарне загребачке премијере (одржане 27. октобра 1938) у Фотезовој адаптацији и режији, до последњих представа крајем шездесетих година. Аутор ове љупке књиге видео је готово све наше и стране представе „Дунда Мароја", а сам је у својој обради поставио овај комад равно 14 пута. што је свакако својеврстан рекорд.

Књига има дванаест „студиозних или фељтонистички обојених чланака" (како се изразио академик Маријан Матковић), од којих по реду пети и најдужи, „Студентско крстарење Јадраном", иако је можда најлитерарнији, пун далматинске атмосфере и ликова, по нашем мишљењу сувишан је, јер говори о времену пре ауторовог активног интересовања за дубровачку литературу.

На почетку, у поглављу „Загребачка премијера", др Фотез одаје признање свом професору Фрањи Фанцеву, који је генерацијама загребачких студената улио љубав за дубровачку ренесансну литературу. А затим, живо и занимљиво, прича о својој првој поставци вољене комедије, првим гостовањима загребачке представе коју је убрзо после премијере видела скоро читава Југославија, о догађајима на путу и око представе, потом читава поглавља исписује о послератном животу ове комедије, о гостовањима и поставкама својим и туђим у земљи и по свету, и свуда, како је истакао Матковић, „без полемичке горчине, брани своја становишта адаптаторских поступака", иако се са тим многи позоришни људи не слажу.

Фотезова књига је пре свега право узбудљиво путовање. Читалац ће у њој наћи пуно позоришне атмосфере, закулисних и других недаћа, хаоса из кога се на представи рађа хармонија, трке и слатког умора. Сазнаће нешто и о савршеној професионалности енглеских глумаца која се граничи са невероватним, упознаће много детаља са „Дундових" похода по земљи и широм Европе, па и даље до Америке и Аустралије, о поставкама Бојана Ступице (у Мађарској и СССР-у), о сјајним пољским представама „Дунда" под насловом „Римска куртизана или љубави сињор Марина", о аустријским представама под називом „Пустоловина у Риму", о прашкој представи са сонговима названој „Лисац Помет", о необичној представи у театру „Вахтангов" коју је убила „перфекција глумаца", о веселој згоди у Братислави кад је секретарица позоришта мислила да је Фотез писац „Дунда Мароја", а затим о славној Ступичиној поставци у ЈДП и ходу ове представе по Европи са ненадмашним Пометом Јозом Лауренчићем итд. Са овог путовања читалац ће заувек понети у сећању више сјајних глумаца наших и страних и сазнати за многе истините згоде пре и после спуштања завесе.

И поред свих врлина, речених и неизречених, у књизи је изостављено прво путовање „Дунда Мароја" у Сплит, намах после поменуте загребачке премијере које је аутору и осталима било и остало у најдубљем сећању, а професор и филозоф др Ксенија Атанасијевић, сјајни рецензент „Дунда" приликом гостовања Загрепчана у Београду 1938. ословљена је у мушком роду (стр. 15) — што указује да и ова красна књига има понеки ситнији пропуст.

Најпрецизније речено, књига нуди узбудљиво путовање са Држићем и Фотезом и сви који је прочитају биће захвални њеном аутору, као што је и јавност одала пуно признање дру Фотезу за стрпљив и предан рад и откриће и сценски блесак дубровачке драматургије у земљи и свету.

Душан Михаиловић

Љубиша Бидић

Успаванка

Само преко пусте земље
и соли њене
да пређемо

Само још грабљивице
у траговима
Само још миш
у залогају тишине

Док на источној страни
не јави се сунце

Дотле би
змија појела миша
јазавац змију
вук јазавца

Све је до вука лепо дошло
Чекамо још дива из бајке
Дотле би страшан див из бајке

Треба само успавати се
Њему је непријатно док сте будни
Ил бар да се играте деце

ЗЕМАЉСКА ШЕВА

Која гласоноша
која птица на утрини

Кад је бескрајан пут
кад је гладна година

Или постоји негде
ил само причају о њој

Врати ли мисао о дому
у дивље изрованом пољу

Може ли понети груду срца
небеским крилима

Или постоји негде
или само причају о њој

Ил ће препући од мисли
за њу тешке за њу опаке

СМРТ У САЗВЕЖЂУ ОВНА

Велики ован замиче небом
са сјајним знаком
Кртице на брегу њуше му даљину

Да ли их осећа прадавне
Хоће ли их избавити кожухом
од великог подземног киклопа

Један кртичњак на брегу
отворен ко рана земаљска
огледа се у небеском знаку

Један кртичњак земаљски
са пукотином ка паклу
са пукотином ка срцу
са сплетом крвоточним који се догађа
по истим законима звездастог била

Хоће ли стићи да их избави
Хоће ли се опет
ујутру на брегу видети мртав
златоруни ован
чије су срце појели подземни киклопи

НИСКИ ПУТНИЦИ

Златастих трбуха
у невиду се виде

има их много
имена им се не знају

има их много
постају из разних бића

скривају под себе своје сунце
и зато миле

прилагодили слух
и мисао тајну и руке и ноге

Јао тешка година
како ће срце

Кроз наш врт кад прођу
земљи је горко биље

КОПРИВА

Зелени змај са рецкастим репом
зидове давне куће чува
На крилима је једном однео дечака
Вратио се и године му младе закопао

Балада о дому се не сме помињати
Страх наџивљује брујање нове песме
Зарудео вршак њеног реског мача
Што дубље боде растапа се у злато
Балада о дому се не сме помињати

Боже
како се дивно играју деца
на зеленим леђима маленог змаја
хоће ли икад моћи да порасту
змајеви рецкасти зуби их чекају
пред тајним улазом голуждравог лета
где мирис мајчине погаче зари

ПОРТРЕТ

ГЛАСНА ЕЛЕГИЈА

О поезији Слободана Марковића

СЛОБОДАН МАРКОВИЋ је за разлику од велике већине наших послератних песника стекао глас не само својом поезијом већ и као песничка фигура. И онај део публике који не чита поезију зна за Слободана Марковића, Либера Марконија, грешног Елефтерија, а читаоци поезије знају га подједнако као песника и преводиоца, врсног репортера и путописца, боема, цртача и илустратора, хумористу и кулинара. Сваки вид те вишестране делатности уклапа се у његов својеврсни лик, у његову стваралачку физиономију. И на сваком од ових, не баш сродних, подручја на којима се огледао Слободан Марковић показује несвакодневну оригиналност, непресушну радозналост, трага за новим чак и онда кад резултат трагања остаје у оквирима већ досегнутог и познатог. Склон да изненађује, Марковић често пренебрегава основни циљ својих тражења и задовољава се да анимира публику, каткад и само да забавља аудиторијум (на пример као хумориста). Популарност коју је стекао показала се у извесном смислу као двосекли мач: у обиљу написаних стихова и разнородних књижевних и некњижевних текстова и пажљивом читаоцу могу промаћи његова значајна песничка остварења.

Када је реч о поезији Слободана Марковића истакли бисмо два занимљива феномена. Он је један од ретких савремених песника чија се поетска гама већ две деценије није битније мењала (сличну доследност показује може бити једино својим лирским опусом Изет Сарајлић). Затим, иза гласне, естрадно интониране мелодије, иза боемског — или само на изглед боемског — декора његове поезије, налази се друкчије наличје: у свом основном тоналитету то је елегична лирска исповест и та нит елегије провлачи се од раних па до најновијих стихова. Ма колико звучало неубичајено, Марковићеве стихове би најбоље обухватно појам гласне елегије, то је једна жал за младошћу, туга због пролазности, сетно осећање усамљеника који, иначе, свесрдно прихвата свет, такав какав га окружује, али који не може да се у тај свет у потпуности уклопи, кога тај свет не прихвата. Такав раскол између ствараоца и стварности и чини Слободана Марковића песником и песничком фигуром; такав однос даје истовремено извесну романтичарску обојеност његовој поезији.

Ова поезија, мека у штимунгу, окренута јави и животу, а проистекла из песниковог интимног доживљаја, припада неоромантичном концепту песничке уметности. Мотивима везан за урбану средину више него ли за природу и конвенционалну идиљу, Слободан Марковић уноси нове валере у јесењинску оркестрацију. Песник опева град и градски амбијент с нежношћу својственом песницима окренутим природи, пејзажу, рустикалној тематици. За Марковића град није само друштвени феномен, он не посматра само социјалну страну градског живота, али исто тако и не тугује због градског сивила, због отуђености, техничке цивилизације, због аутоматизације живота. Заправо, песник имплицитно наговештава да човек свугде, у свакој средини може остати човек и да од самог односа према околини (а и другим људима) зависи хоће ли субјекат бити постварен, или ће (средина) бити хуманизирана. Песник је разумљиво за ову другу варијанту и другу могућност. Отуда толико топлине у песмама посвећеним појединим градовима, градским четвртима, локалима, улицама, у стиховима којима се превазилази већ позната супротност између песника и уопште ствараоца и градске вреве. Марковић при томе своју поезију не урбанизира непосредно, не уноси у песнички језик лексику везану искључиво за градски живот (термини техничке цивилизације); реч је о далеко сложенијем, али и природнијем односу између града и песника. У сликовитој поезији Слободана Марковића откривамо град настао као дело људских потреба и људских руку, град који носи трагове својих некадашњих житеља и коме тон дају његови становници.

Слободан Марковић је песник Београда, и то већма једног Београда који нестаје: малих кућа, периферије, безимених људи, љубавника који се састају на угловима, рибара и лађара. Такав Београд песник најчешће види на Чубури, свом омиљеном крају који је, непосредно или посредно, често присутан у његовој поезији. Марковић је с пуно љубави опевао тај крај и његове становнике: та његова љубав достиже у појединим песмама племенити патос оде чубурској истрајности и пркосу, преплићући се с родољубивом вокацијом. Идући у том правцу песник је на Чубури тражио ослонац за своју лирику, чврсту тачку за поетска тражења и узлете.

Али Марковићева лирика није остала уско локална, песник с исто толико љубави говори и о другим градовима (Загреб, Осијек, Славонски Брод), као што уме да нађе мотиве и у иностраним градовима и пејзажима. Иако надасве веран Београду и Чубури, он је у основи космополит и хуманист широког опредељења. И у другим градовима, нашим и страним, он је налазио неку тамошњу Чубуру, крај или улицу малих људи, тихих љубавника, сапутника разочараних или склоних тузи. Као да је свуда дуж путева и пруга којима је пролазио нека безимена и непозната Чубура чекала свог песника. Много од такве поетичности уочене при суочењу с другим градовима може се наћи и у репортажама и чланцима Слободана Марковића — његова песничка вокација није ограничена искључиво на стихове, нити на поезију у ужем смислу.

Слободан Марковић је стекао репутацију боема, и то не савременог, клубашко-теразијског, већ класичног, од оне врсте којој су припадали Матош, Дис и Ујевић. Боемија постаје плодоносна тек ако се појави сама по себи, као животно опредељење неодвојиво од стваралачког чина, а не као унапред одабрана поза. Стваралачки акт и боемски став могу чинити недељиво јединство, могу се преплитати и допуњавати, а истински припадници таквог боемског опредељења не сврставају се у ред конвенционалних боема који дају предност пози, а не стваралаштву, гесту, а не истинском креативном чину. Кључна одредница у том погледу јесте остварено дело кроз које се пројектује један поглед на живот и однос према животу. Слободан Марковић испуњава у подједнакој мери критеријум лирике и критеријум боемије, уз његово име стоје не само анегдоте већ и остварено дело, а његова поезија поседује одлике и доноси парадоксе какве налазимо код представника нетипичног и неконвенционалог односа према свету.

У једном тренутку послератног српског песништва Слободан Марковић је био аван гардан — био је то онај краткотрајни период када је поезија општих заноса и осећања замењивана интимистичком лиром, када је песма као „субјективан одраз објективне стварности" уступила место интимној исповести субјекта, односно субјективном изразу субјективне стварности А када је у релативно кратком раздобљу та лирска струја потиснута једним модернијим и интелектуалнијим концептом песничког стваралаштва, лиром која није била само певање већ и мишљење, па и претежно мишљење, отпочела је Марковићева усамљеничка стваралачка одисеја. У то време он је управо дошао у доба пуне песничке зрелости; тешко би било рећи да се у периоду интимистичког лиризма испевао (а својим даљим стваралаштвом непрекидно је показивао да није), тако да његова лирика доживљава своје златне тренутке у време када се није лако могла уклопити у токове српског песништва. Неки од Марковићевих исписника и песничких истомишљеника су пре или касније, за краће или дуже време заћутали, неки су се определили за оне врсте поезије где до тако коренитог преображаја није дошло (дечја поезија). Издвојен из основних токова, Марковић је проширивао свој опус понављајући већ познате домете, понекад и мане свога певања, али исто тако и допуњујући свој стваралачки поступак изнутра, трагајући за новим акцентима, оригиналним мотивима и друкчијим виђењима. До коренитог преображаја није дошло, али се не може рећи ни да песник, из збирке у збирку, ипак није био нов. Уосталом, теже је бити нов у оквирима већ познатог песничког поступка, него при хватити потпуно нов или бар добрим делом друкчији начин певања.

Иако се огледао и у дужим и сложенијим поетским целинама („Седам поноћних казивања у кључаоницу", „Ведри утопљеник"), Слободан Марковић је пре свега песник тренутка, спонтаног песничког крика, лирске исповести везане за одређену животну ситуацију. Многе његове песме датиране су и лоциране; поједине носе посвете (Марковић исписује посвете чешће од других савремених песника). Све ово показује колико је за њега поезија начин комуницирања са светом, својеврстан медијум којим се остварује веза аутора и околине, а исто тако и колико је за Марковића поезија начин бивства и бивствовања, могућност да се људско постојање искаже и трајније обележи. Тек потом његово певање је и могућност за тумачење света, за презентирање универзалних истина. То не значи да Слободан Марковић није на известан начин тежио мисаоном песништву: његов лирски монолог често је проткан метафорично казаним мислима о животу, најчешће о човековој пролазности, узалудности, одбеглој младости, о немоћи пред неухватљивим токовима судбине. Али та мисаоност није добила у оквирима песме значајнију улогу: она се јавља заједно с осталим елементима певања, у сложенијим и комплекснијим песмама, као допуна или каткад део казивања песниковог осећања света. Из Марковићевих стихова наиме не израста потпуна и систематична визија, он посматра све у одломку, у исечку, бележи у једном тренутку, у пролазу, приликом сусрета, на путовању, а из тих исечака тешко би било саставити какву целину — тек може бити мозаик — да није ауторовог снажног осећања живота којим је прожет читав његов опус. Тако је Марковићева лирика, иако у непрекидном дијалогу и непосредном додиру са стварношћу, задржала изразито субјективну обојеност, романтичарско сенчење, једну ноту словенске болећивости и космополитске туге.

СЛОБОДАН МАРКОВИЋ

Марковићев стваралачки поступак је на изглед једноставан. Песник говори о ономе што види и осећа, покушавајући да оствари експресивност израза каквом би се његов поетски говор дигао изнад разине стандардног језика. Он типолошки припада групи сензибилних, песника за које је стваралачки поступак непосредан чин, као и део живљења. Такав песнички поступак могао би се назвати изразито не-модерним, да у свом вишем регистру аутор ни је остварио бројне песме не само прожете снажним емоцијама и казане с необичном звучношћу сваке поједине ритмичке целине, већ и аутентичне и сугестивне по организацији поетских слика и занимљиве у једном дубљем слоју где долази до споја равни слике, ритма, осећања света и песничке мисли. Имамо дакле пред собом низ песама које се не би могле назвати целим добрим песмама у оном смислу какав је некад прокламовао Богдан Поповић, али које за савременог читаоца чији је укус прилагођен другим естетским мерилима могу бити и го. Таквим се песмама могу сматрати (без икаквих претензија на исцрпност) „Сребрна тишина", „Водени цвет", „Јесен", „Песма камена на друму", „Симплон експрес", „Прах", „Машта самоубице", поједина од „Седам поноћних казивања у кључаоницу", као и поједини сонети и минијатуре. У такве песме уврстили бисмо и мање запажену, за Марковићево стваралаштво карактеристичну песму без наслова:

То доће увек некако по снегу, с вечери,
изван града.
Пас пређе из кућице у тамно
предворје дома.
И без туробних киша, ван домашаја
грома
под светиљкама почне жалобна
промена да
љубавника ненавиклих на удобности
хотела,
али врло блиских крчми која све
прима.
Зато и пијем вечерас
док пролази бела нестварна девојка
мојих одбеглих зима.

И седа за мој сто у капутићу од плиша
коме су гдегде већ увели сјај и боја.
Али, ценећи то што је била моја
усамљеном ми доноси руке. И с веће
кане јој од пахуље суза. Заблиста
трепавица,
а јабла постане вретено
из кога извлачи пређе
ветар, господар тргова и улица.

То доће заиста по снегу, да жалим и да
од сете
која ми полаже руке по старом
огртачу
осетим још једном како у плачу
остају иза мене: Свет... Лажи...
и Конфете.

Ова је песма многим одликама карактеристична за Слободана Марковића. Штимунг и амбијент (зима, крчма, предграђе и његов свет) наговештавају већ једну од његових елегичних исповести. „Бела нестварна девојка одбеглих зима" као метафора доноси у песми осећање туге због пролазности, због свега што је остало иза песника, а на шта га једно зимско вече подсећа. Мисаона нота није наглашена, као уосталом ни социјална на почетку песме („жалобна променада — љубавника ненавиклих на удобности хотела — али врло блиских крчми која све прима"); суптилна елегичност доминира целим спектром песниковог казивања, сва у сликама, у симболичном колориту. Слободан Марковић је од Јесењина, кога је успешно превео, баштинио осећање за природу, вештину да сликовито стилизује или персонифицира природне феномене (у овом примеру јабланпостаје вретено, постварује се на неки начин у целини слике, али је зато ветар функционално персонифициран). И на крају, завршним акордом Марковић посеже за симболима којима проширује своје осећање света и уопштава песничко и животно искуство.

Одабрана песма носи такође извесне мане присутне у Марковићевом стваралаштву. То је, пре свега, сентименталност, болећивост, затим склоност према наративности (понекад његова песма има свој сиже, своју фабулу! — на пример „Лука"). Када успе да и такве елементе подвргне стваралачкој дисциплини, Слободан Марковић од њих уме да начини корисна, па и драгоцена средства, да и наративност оплемени и претвори у нов песнички квалитет. Али има и тренутака када песник подлеже свом стваралачком сензибилитету, прецењујући значај осећања и првобитног утиска; тада сентименталан тон поста је доминантан, песникова елегичност, губећи меру, прелази у патетику и реторичност, сплет асоцијација изазван песмом бива ужи, а и домет остварења свакако мањи. И у таквим, мање успелим песмама има поетских слика, музике, изненадних померања, метафора, неочекиваних спрегова речи, али свему томе недостају целина и склад. Такве песме пријатне су при читању или слушању, али не пружају много више од тога.

С обзиром на песникову продуктивност у Марковићевом стваралаштву има доста и потпуних, успелих песама, као и оних у којима је аутор посустао. Зато поезија Слободана Марковића пружа више у избору, ослобођена нефункционалне поетичности.

Слободан Марковић поштује правила традиционалне и нормативне теорије књижевности као мало који од савремених песника. У његовој поезији лако се уочава основна интонација сваког остварења, а поједине песме могле би се сврстати, ако би то било потребно, у одређене врсте поезије. Када пише о љубавној или родољубивој тематици то је заиста љубавна, односно родољубива лирика. Изузмемо ли склоност ка елегији (у већини песама присутан је елегичан призвук) песме су обично окренуте једној теми и мотиву, а и када се тематски кругови додирују то није негација традиционалне поетике већ пре њено догарађивање и проширивање. Слободан Марковић несумњиво доста дугује традицији и тај утицај је користан и плодоносан. Песников однос према поетској баштини заснован је на креативном поштовању и на изванредном слуху за живе токове међуратног, па и старијег српског и хрватског песништва. Као изразита стваралачка индивидуалност Марковић нигде није некритички подлегао утицају, нити је једнострано примао одјеке нечијег певања. Пре се може рећи да је у корену тог сложеног односа љубав према свеколикој поезији, према ономе што су испевали његови претходници, а из тог богатог извора песник узима поједине елементе и идући својим путем користи се њиховим искуством. У нашој савременој поезији однос према традицији један је од кључних проблема. Слободан Марковић је у том погледу дошао до свог решења, определивши се за традиционализам посебне врсте.

Многе одлике поезије Слободана Марковића прелазе и у његове репортаже и путописе, као и у његов хумор. Специфични императиви других жанрова њему су туђи — и као репортер, путописац, хумориста или преводилац он добрим делом остаје песник. Негде је на прелазу од поезије ка другим књижевним врстама (хумористичка поезија), негде је пак поетским пасажима прожимао журналистичке текстове о изразито непоетским темама, склон да у неколико редова скицира миље, атмосферу, да евоцира сећање и да својим емотивним односом обоји чак и хумористички писане кулинарске чланке.

Захваљујући искрености и непосредности, једноставном поетском изразу и непатвореној топлини поезија Слободана Марковића одавно је стекла симпатије читалаца. Публика прихвата Марковићеву лирику и због неких особина које су по мишљењу критичара мане овог певања. Слободан Марковић је свакако популаран песник, и добар песник, а његовом обимном поетском опусу може се прилазити на различите начине: пред нама је дело које пружа широке могућности за разноврсне интерпретације. Том делу припада и неколико надахнутих тренутака новијег српског песништва.

Иван Шоп

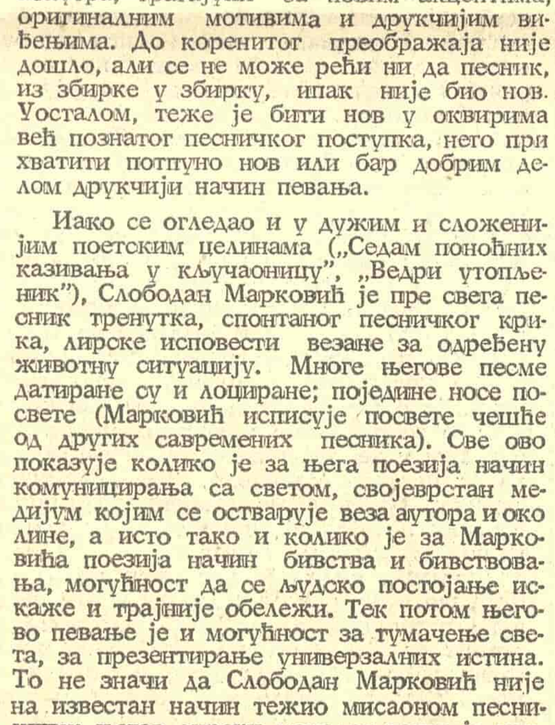

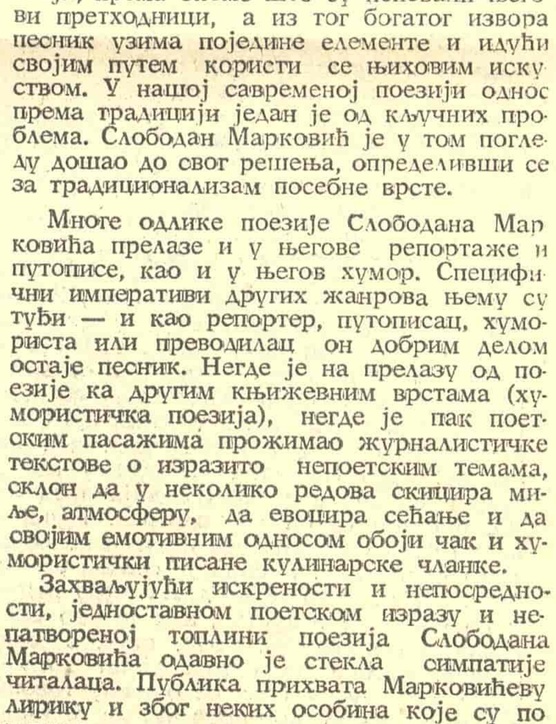

ИЗ НЕОБЈАВЉЕНИХ РУКОПИСА

На дивљем цвећу плаче дан

Слободан Марковић

* * *

Учиниш ли да овај дан безгрешно оде,
уми ме светлом које с чела клизи,
и онда ме пусти низ очајне воде
у белој, изношеној пшеничкој ризи.

Удовице нек сађу до моје тамнице.
Ту их мраком плакања угости.
Ако сам понео душе чисто лице.
верује бол прожима ојађене кости.

Ако паднем, немој да ме шкропиш вином
које није вино. Мир мог лица схвати.
И једном кад прођеш поноћном долином
погледај за небом куд ћу одјахати.

Уранополис, априла, 1966.

* * *

Пред ким смо пали јутрос у соби која
ствари нема
и помиловали призор неба у мутном
стаклу.
Јесмо ли се сетили сестара у невољи,
браће која не могу од бола мући.
Да нисмо ангела видели, прекопута, на
туђем крову.
Да није он погрешно слетео овог часа
кад смо пали у соби која ствари нема.

Милости смо пуни, а сјај неказани
у башти тетура
и весеље нам на домаку зла цвета,
и нечиста уста хвалу у дим живота гоне
нечујно и без боје на коју је навикло око.
О, па где би сад починули у соби која
ствари нема.

Дафни, јуна 1974.

* * *

Опет, значи, приносим ти поноћну песму
као ћук коме нема живота, јер, како ћу
заспати
у грешној смрти, кад је, ено, колибара,
коме се сан вечни спрема, на тугу
опоменуо.
А ја који у лењости лежим после ноћног
сна,
и не видим да се измећу два удаљена
сунца
видиш час као сјај, а час као голуб.
Јер, ено, негде, умивајући се на извору.
Макарије Велики приноси поноћну песму.

Хиландар, април, 1966.

* * *

Овог дана безгрешна предиља
на коју не мисли цивилизација
гласно са собом разговара.
О, срећне ли жене. О, срећног ли бића.
Она себе на одру види.
Она себе замишља у општем устајању
мртвих.
И тако утешена будућим вековима
и не осећа зуј вретена у горкој забити.

Александрополис, априла, 1966.

* * *

Спасила си ме док лежах у безумљу.
И сада устајем рано, питом као звери
које иду на реку.
Моју срдачну исповест позлати устима
својим,
па и кад ме дух напусти, и суседи смртви
забораве,
јер избегао сам казну безакоња која сам
подржавао.
И тек сада схватам да сам био лењ
и грешан.
Али, учини да то никада не заборавим.
Па, и кад ме дух напусти, и суседи
смртни забораве.

Уранополис, априла, 1966.

* * *

Тамничару,
одузми сан убици.
Не дај му да заспи крвавих руку.
Нека још горе полуди
међу зидовима првога гроба.
Тамничару, не пуштај убицу брата свог
у безгрешни дан.
Не дај му тамничару да усни!

Мраморно море, априла, 1966.

* * *

Рањав и полумртав на путу за Јерихон,
лежи Он, човек
кога су разбојници били.
Милошћу непознатом, обрадуј ме ти.
О, Самаријанине што лагано на магарцу
путујеш
у нигде,
видео си сигурно стадо на падини некој.
Укажи ми на њега.
Врати ме стаду мом.

Ноћ дуга. С неба капљу очајне звезде.
У непознатом крају киши.
Кажу да неки старац умире на тврдом
лежају, без речи.

У колиби некој, у савани,
окружена сувом травом која звони.
нека млада жена рађа девојчицу,
слушкињу рода.
Само св. Јероним
плаче на свом дугом путу бос и сам.

Турска Јерменија, лето, 1966.

* * *

Путујем бос, не знам да лук
с Марса запиње Гамен.
Залудео ме громова мук.
Из језера устаје пламен.
Све сам бацио лакомом псу
који банчи уз мене.
Тугу сам предао сну.
Спалио успомене.
С рамена ми узлеће вран.
Напуштам тешке ноћи грм,
свој двор, свој дрски стан.

И обарам се на пут стрм.
Свитање гуши облак црн.
На дивљем цвећу плаче дан.

Карс, лето 1966.

* * *

Ја у Хрватску гледам
и моје биће слави
пролеће на Купи, Уни, Крки, Сави,
и, Вараждина звон медан.

Весело се увек браћи хрватској спремам.
Чека ме Зрињевац птица пун. Трг Марка.
И мој је предак Губец. Из парка
Горњег, невреме прети ко неман.

И кад киши туробно, и кад пљешевичко
искри,
у срцу се рађа сунце ко у Истри.
И рука благе сестре, виле наше,
ко да неком старом заставом маше.

Да л' родољуб сам, ил песник који види
зелену звезду на хриди,
лађу у даљини, месец у висини,
мени се тепа драгој Домовини.

И никад ме неће ко жути лист с гране
отргнути олуја, нити сила било која,
Јер, погледам ли ма са које стране,
и Хрватска је домовина моја.

Мој српски говор не смета никоме ко
пати.
И увек кад се деси да дођем на изворе
старе,
Дочекају ме дивни Хрвати,
они који љубе српске неимаре.

Ја у Хрватску гледам
и моје биће слави
пролеће на Купи, Уни, Крки, Сави,
и, Вараждина звон медан.

Београд, 17. мај 1969.

* * *

Сабини, кад је једном отишла на Неву

Не мора да се деси ни смрт, ни киша, ни
туга.
Увек се враћаш тамо где си са њом
седео.
З б о г о м! Јавља ти брод у магли.
З б о г о м! Звони пруга
одлазећи у ноћни предео.

Самоћа у којој свене све топло и мило
проноси касне мелодије, не жари...
Као да је још ту... Као да је и није
било...

Ко да још за мене мари..

Отишла је на Неву са њим, далеко, моћна.
Сад је северна лепотица, Снегуљица.
На трепавици уснула јој пахуљица
а гасне светиљка ноћна...

Не мора да се деси ни смрт, ни киша, ни
туга.
Увек се враћаш тамо где си са њом
седео.
З б о г о м! Јавља ти брод у магли.
З б о г о м! Звони пруга
одлазећи у ноћни предео.

Чубура, зими, 1969.

* * *

За јадиковку Јова баци прегршт утехе
и не занемари
порекло добра, цвећа, предела, ствари,
бресквиних олтара, хлебове огромне
у пољу,
и тугу, кад кисну у делти лађари,
јер, тешко осећам живот кратки, а на
небесима галија руши
и последње светло у души,
па мислим да л' да гласно крикнем о беди
и о своме јаду,
ту, у божјем винограду,
јер и с њим силним не могу више да се
борим бестелесно,
а безбожнички свет се ори од светла које
гори вечно.
па ипак, боже, ти си чудан, поступаш
каткад нечовечно.

Јесу ли твоји дани дани и твој век
измерен људски.
Што истражујеш грехе моје ко да сам
убица друмски.

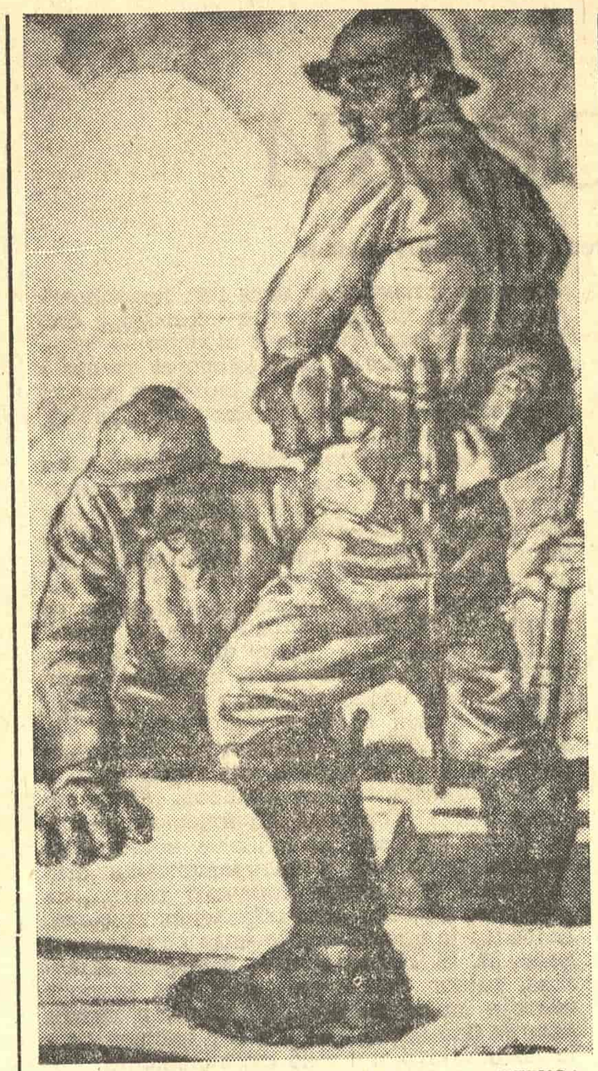

СА ИЗЛОЖБЕ „ВЛАДИМИР БЕЦИЋ — ПЕРИОД 1914 — 1918" У ВОЈНОМ МУЗЕЈУ У БЕОГРАДУ; НА СЛИЦИ — В. БЕЦИЋ: „ВОЈНИЦИ У БОРБИ" (1918)

Од блата си ме направио да се под
сунцем грозним сушим.
И у прах ћу отићи врло са тугом у црној
души
у Живот ко у качицу сира налио си ме
да се сирим.
После ми жиле сплео. Кожу дао. У којој
не могу да се смирим.

Мислећи да си ми дух дао живим већ
дуго изван себе,
ал ти си то само реко и сакрио га. У тебе
је. Безакоњу што сам склон, замерао си.
Без опроштаја.
Па, и кад сам прав, ја погнут морам да
пређем поред твога сјаја.

Ти ниси бог, ти с лав који ме прогони,
кажњава, мучи.
Војске нагониш на ме, тако, да трајем
сам у тучи.

Боље да ме је мајка слатка из утробе у
гроб дала,
него што трпим терет тучни од снова и од
идеала.
Био бих ко да нисам био. Пусти ме да се
опоравим.
Изљубим с видиком плавим,
и одем тамо без повратка где је видело
вечна тама
у земљу под растињем тешким, далеко
негде под горама.

Метохија, лето, 1964.

* * *

Василију са Црвене Стијене

Маска од картона свилом пресвучена
тама је нова на њеном лицу, мада
хтети је, не значи да се пије, пада.
Зар нисн дотако лед њеног рамена?
Над главама страсни полијелеј страда.
Читава улица осветлити би се дала.
Ухвати је за руку и изведи с бала,
касно, на међу града.
И видећеш да лутка лудо обучена
мало плаче да би била жена!

* * *

Не може дан боје јода
несаницу њену да процвета.
Бледа, чека те, одавде, на дан хода.
Удеси здезде по ивици еполета.

Оснажен коначним одласком
повратак немогући цвета, да полудиш.
Хтео би у постељу, и да се не пробудиш,
или да живиш негде друго, под маском.

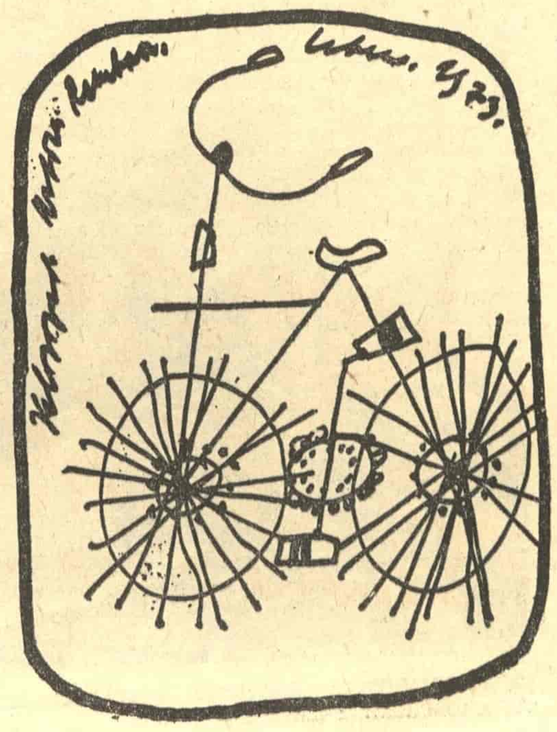

* * *

Нити што је вежу за предео врани
нису такле ми пегу душе.
О како се са неба птице руше
на сунце, са сунца, и, свуд по страни.

И ја бих са птицама на сунце пао.
Прошао бих капије немогућег леда.
Прокажи ми тајну њеног меда
и бол који јој у болне очи стао.

* * *

Опет ћу пожалити за трњем убогог злата.
Губећ се у пијанству за себе нећу знати.
Над њеном главом само нек се и даље јати
занетих голубица јато мога јата.

Честице мраза нису осмелиле рогове
спрата.
Ко да је с балкона прхнула туга.
Носим јој понуде: тешке баште, мора,
небо Југа...
А себични око мене умиру. Инье се хвата.

Нити што је вежу за предео врани
пегу моје душе такле нису.
Монахиње су отишле на мису.
Затворени су ресторани.

* * *

Застани пред каменом без слова
ако си камен чуо.
Кад будеш потонуо,
помисли на симболе крова.

Однекуд смешак полако се сведе.
Прими га у недра и собом понеси.
Затим је поведи за руку, и обеси
жутим конопом о врат црне греде.

Кумодрашки пут, јесен, 1973.

* * *

Лепи се за лице ваздух пун смога.
Узалуд са стране улице шумарак плива.
На предњој платформи ЛЕЈЛАНДА убили
бога
искрених жбунова, цветних грива.

У таквој беди, нека жена у грао
рађа љубав нему очима сетним,
али код КОНЗУМА ЛЕЈЛАНД није стао
и не могу више ничег да се сетим.

То се понавља да сине она
кад се пред подне градско празан вози.
Али тада, нимало греху склона
поправља немарно кончиће на нози.

Видео сам је с мужем Орлом.
Секли се у препирци до ГАЗЕЛЕ.
Носила је кончану блузу бордо
и панталоне сасвим беле.

У поноћ кад се враћају кући
пијани младићи срећни од дне[illegible]рама.
видео сам је опет, а Орао немоћан
бдео је над њом као са неба храма.

Не знам ја ту жену, нити желим да она
икада сазна шта би доживела кад би
после вечере, на периферији, испод
лампиона
заиграла са мном на мангупској свадби.

Јер тамо су и приказе које службено гоне.
Томе сам свету склон, шта могу.
И кад полицајци погасе лампионе
смеје се двојник мој на месечевом рогу.

Уживања пуста и руски хармоника цакли!
Лепота живота нашег ненадокнадива је.
Најлуђа! Јужњија
девојка и од мене, ту је! Ноћи, ипак сакри
сав тај шећер за времена тужнија.

* * *

Стара лепа реч е т а ж е р
указује ми на луди смер.

Са њега прхне космички прах
у окриље црног зла.

И баш сад кад ловим гром
муња јауче пределом.

Хтео, не хтео, мораћу, знам
усне да спустим на њен прам.

Зато фотографија свих
осмехе с е т а ж е р а скри.

Бгд. 16. 5. 1970.

* * *

Безимених сестара црн шушањ тешко се
вере
уз планину ојађене зиме. Оставиле су
решетке
и тврд лежај ћелија. Кренуле су пут неке
капеле
којој се само једном у свитање долази.
То нису удовице које би пошле на Север,
то су девојке, птице, које не лете и које
гласа немају. То су кћери подмуклог мпака
и за њих ништа не значи брижно срце
моје.

У замрзнутом пољу, где травке ко од
стакла звоне
газе оне у обући јеленьих опута. Гавран
самотан
поздравља их над тополама, горког улаза
у вртове
који не диме и који не цветају.
Оне се гаврана не боје, оне му у себи
шапућу
све оне мисли које не казују свештима.
Тад им главе потамне, а очи се подаве
и никога на свету нема да им руку пружи,
јер, ништа за њих не значи брижно срце
моје.

Идем за њима на ноћ хода. Гони ме
чежња
да нађем остатак једног дана
који се не може наћи ни на љуљашци
неба.
који је с рибама утеко, у делту и тамо се
скрио.
Втиснула је она, једина међу њима.
И некакво свитање стаде да се помаља,
а затим опет мрак баснослован и омекшао,
мада ништа не значи за њих срце моје.
Безимених сестара црн шушањ тешко се
вере
уз планину ојађене зиме. А мене курјаци
гоне.

Манастир Св. Тројице, Шара, 1972.

ПОЗОРИШТЕ

СМОКТУНОВСКИ

Поводом гостовања московског Малог театра у нашој земљи

ЧЕТИРИ ПРЕДСТАВЕ: „Тако ће бити" Симонова, „Цар Фјодор Ивановић" А. К. Толстоја, „Шума" Островског и „Пред залазак сунца" Хауптмана, са којима се Мали театар из Москве представио нашој публици, требало је да прикаже традицију, вредности и могућности ансамбла који управо слави сто педесет година свог континуираног деловања. Или су гости преценили снагу свога деловања, или су потценили ово гледалиште — тек, ако је до куртоазије и славља: много је!

На нашу срећу и велико задовољство са Малим театром допутовао је славни Инокентије Смоктуновски, у целом свету познат као ненадмашни Хамлет и неодољиви Мишкин и у две вечери појавио се као Цар Фјодор Ивановић у истоименој трагедији Алексеја Толстоја. Својом изузетном игром, која се ретко виђа и на нашим и на светским позорницама, он је целу представу претворио у декор а остале актере мање-више у статисте, тако да су се сцене спонтано повезивале и стапале у јединствен монолог у коме је трагедија досегла до најузвишеније поезије.

Ово је солидан, камеран, традиционалан и типичан руски театар. За његове редитеље (Равенског, Варпаховског и Ильинског) као да је стало време, па се не треба чудити што фаворизују давно превазиђене ознаке сценског израза, укалупљују глумце, понављају стара мизансценска решења, и уживају у театралности. Демодирани су и за совјетске појмове модерног театра, тако да им се игра Смоктуновског супротставља и у многоме их потпуно негира. Раз лике између њега и осталих глумаца су толико уочљиве да је готово немогуће поверовати да их је припремао један редитељ. С једне стране, многи се крећу круто, говоре повишено или са лажном једноставношћу, ни у једној речи нема правог живота, а с друге стране Смоктуновски је ослобођен свих тих баналности, другачије осећа, мисли, поступа и реагује њима потпуно непознатим сензибилитетом. Због тога се и чини као да је његову улогу обрадио сам Бергман.

Смоктуновски је супериорно демонстрирао изражајне могућности истински модерне глуме: он нема унапред спољно фиксирану и типизирану слику Цара Фјодора којој покушава да удахне живот. Али, треба посебно нагласити, ниједног часа не им провизира. Изузетно је студиозан, познате су му све чињенице о том несрећном човеку, о ситуацијама у које долази и личностима са којима се сусреће. Уз то, проучио је најновије медицинске налазе о тој посебној врсти душевне болести од које је патио Фјодор Ивановић. Све то упио је у себе као рефлексе једног стања и саме реалности и помоћу сопствених чула у себи транспоновао у оквир слике којој тек кроз игру треба да дају смисао његова свест удружена са емоцијом. Смоктуновски се зато и изражава крајње једноставно и природно и према властитој пројекцији. Редитељ оваквом глумцу може да помогне, али на њега не може да утиче и, што је још важније, не може му наметнути у мизансценским кретњама механичка ограничења. Он је слободан у своме доживљају и то је суштинска ознака целе интерпретације. Како ће се кретати, како ће говорити или деловати зависи искључиво од њега тако да сваки гест има пуно значење и издиже се до симбола и непоновљивости. Смоктуновском све то даје снагу и моћ да, играјући једну сасвим историјски одређену личност, превазилази фактографију и залази у домене оног правог духовног реализма у коме његова индивидуалност и неисцрпне могућности унутарњег израза просто плене позорницу.

Цар Фјодор Ивановић у овој личности изражава себе али на тај начин да сваки од нас у његовим мислима, емоцијама или самој трагедији може да осети нешто универзално што припада човеку уопште. Уметничким средствима ствара се пред очима целог гледалишта једна сасвим нова реалност која садржи далеко више истинитости него што може да понуди низ чињеница па и сама пишчева реч. Чим искаже једно стање Смоктуновски се одваја од њега и тражи начина да већ у наредној сцени буде другачији. Потпуна идентификација нигде не постоји, јер то није статична представа о једном човеку него процес и кретање између оног што Фјодор јесте и шта ће бити. У тим променама је глумац величанствен, тако да сцене нежности са Царицом Ирином, припремање помирења између Годунова и Шујског, а нарочито завршни призори када, примајући поруку о страшној несрећи и смрти Царевића Димитрија којег је толико волео и спремао за свога наследника, постаје сасвим изгубљен. Све те унутарње промене одражавају се на његовом лицу, тако да нам се час чини да је сасвим млад а час да је стар и потпуно скрхан болешћу, а да при томе изузетно влада гласом тако да свака реч има своју нијансу, покрет му је потпуно опуштен, мек и необично прецизан. То је она најсуптилнија и највеличанственија игра која се уопште може замислити. Та необична природа осећа грубост око себе и беду људских судбина али им се физички не супротставља. Није у питању само болест него и унутарња резигнација, разочарање и више од тога, па у њему настаје пометња и кроз помућену свест надире трагедија која га на потресан начин уништава. Финале је болно одрицање самог себе, али у сферама праве уметности, тако да је заштићено од болећивости и сентименталности. Смоктуновски је постао цар, да би у њему убили тог истог цара а затим га оставили да пати над крвопролићем у себи самом. У том свом болу био је фасцинантан прво вече а друго — узвишен и ненадмашан. Зато је сусрет са оваквим уметником, једним од највећих, ако не и највећим на свету у овом часу, догађај који нам чини част.

Под овим утиском, све остало, чак када је било коректно па и глумачком индивидуалношћу надахнуто, остаје некако у другом плану и скоро непримећено. „Тако ће бити" Симонова је давно превазиђено мелодрамско штиво из доба отаџбинског рата. У низу конвенционалности издваја се глумац М. И. Жаров у улози старог академика Воронцова. У „Цару Фјодору Ивановићу" то је В. И. Корјаков као Луп-Кљешњин, бивши царев васпитач и Е. М. Шатрова у улози проводадџике Василисе Воловнове. У „Шуми" надахнутих тренутака имала је Т. А. Јермејева као Гурмишцка и В. К. Бабјатински као Буланов. „Пред залазак сунца" Герхарда Хауптмана у режији Л. Е. Хајфеца је најбоље постављена представа. Рађена у натуралистички стилизованој симболици немачког театра, са неколико посебно лепо обрађених призора, деловала је упечатљивије мада не и сасвим ново. М. И. Царев у лику Матијаса Клаузена, тајног саветника који под старост настоји да започне нови живот, у првом делу је био веома сигуран а у наставку му је недостајало модерне сензибилности.

У овом гостовању, међутим, има и нечег поучног: Мали театар, као што чине уосталом и друга руска позната позоришта, не одриче се тако лако својих глумаца: старци и старице са осамдесет година па и више играју са задивљујућом убедљивошћу. А то је природно, јер позориште мора да има у свом саставу све генерације и да се осећа као права породица.

ИНОКЕНТИЈЕ СМОКТУНОВСКИ

Познаваоци репертоара Малог позориш та сматрају да је програм за ово гостовање несрећно компонован. Мало позориште има далеко занимљивијих представа а било би драгоцено да смо видели и Нушићеву комедију „Др" коју они изводе са великим успехом. Али, при сазнању да су нам омогућили сусрет са Смоктуновским — падају све замерке. Сада, када је нестало замора од дугих и монотоних представа — хвала им!

Петар Волк

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

Учитељ и ученици

Андре Лот и његови југословенски ученици: Народни музеј у Београду

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА изложба слика једног од најпознатијих француских савремених сликара, теоретичара и педагога, Андре Лота, заједно са делима његових југословенских ученика, вишеструко је занимљива и инструктивна. Ова ретроспектива открива развој и показује карактер уметничке личности А. Лота (1885—1962), савременика и саборца твораца кубизма, Пикаса Брака, Метсенжеа. Изложба је уједно и прилика да се види ово дело компромиса теорије и праксе, искрене инспирације и рационалне анализе, свесног прихватања правила и несвесне вере у лепоту сликарског елемента.

Доривал је Лота сврстао у сателите кубизма, сликара који је настојао да „помири кубизам и ренесансу" и тежио „некој тоталној уметности у којој се уједињује импресионистичка боја с кубистичким цртежом, Сезанова атмосфера с Пикасовим обликом". Сам Лот је говорио: „Ја немам формуле, али кад би требало да је имам, онда би то било: романтична инспирација и класична техника".

Тај стваралачки и теоретски дуализам, та подвојеност инспирације и технике, то сликарство логичке организације и великог знања, карактерише Лотово дело у целини. То му уједно даје и онај карактер ретке целовитости, смирености, спутане страсти, хладног звука. Његова тежња за синтезом била је више услов да разуме дело и остане трајно у уметности као облику историјске свести, а мање као основа за креативни чин. Он је разумео суштину стилова, открио многе тајне стваралачког поступка великих мајстора и то своје теоретско искуство успео је да дефинише ретко јасно и доследно. Успевао је да га пренесе и другима.

Његов посткубизам је својеврсно изневеравање кубизма, он је кубизам „барокизирао", отворио га традицији, лишио екстремности. Покушавао је да помири принцип строге конструкције са принципом отвореног колорита. Зато му једна од најбољих слика, „Улаз у луку у Бордоу" из 1912, „по боји припада фовизму, по архитектури кубизму", како то каже Жилберт Мартен-Мери.

Други аспект ове велике презентације (изложено је 68 Лотових дела и 82 дела наших сликара који су краће или дуже боравили у његовом атељеу-академији) лежи у покушају аутора, дра Катарине Амброзић, да утврди карактер и обим Лотовог утицаја на наше сликарство треће деценије. Посао нимало једноставан ни лак, упркос чињеници што је проблем на овај или онај начин, већ раније постављен и делимично дефинисан. Питање постаје још занимљивије када се узме у обзир чињеница да је трећа деценија у нашем сликарству означила долазак младе генерације која је тежила преображају и етике и естетике сликања, генерације у којој су стасали највећи таленти наше савремене уметности и чије је време избацило неколико ремек-дела. Оријентација на Париз, али не на Париз импресиониста, већ Париз Сезана и његових утицаја, одвлачила је наше младе на те изворе нових тражења аутономне вредности дела, усаглашавања личне визије са општом судбином уметности. Пут је био сложен и тежак, јер конзервативна средина у свим нашим културним центрима није лако прихватала ново, деценију после Надеждине смрти и две деценије од настанка „Госпођица из Авињона". То је време тражења и формирања Добровића, Шумановића, Коњовића, Бијелића, Јоба, Радовића, Зоре Петровић. То је време младе критике, Растка Петровића, Тодора Манојловића, А. Б. Шимића, Михајла Петрова, Драгана Алексића. Та немирна, напета, стваралачка трећа деценија која је већ у неколико наврата обрађивана као сезанизам, посткубизам, експресионизам облика, сагледана је на неколико великих монографских изложби у београдском Музеју савремене уметности, па ипак — сва питања нису постављена или барем не до краја исцрпена.

Једно од њих је: Андре Лот и његови југословенски ученици.

Све анализе које су тежиле утврђивању аналогија у ликовном поступку и карактеру схватања улоге и вредности дела између онога што је створио Лот сликар и онога што су радили његови ученици, ослањале су се на запажања и дефиниције младе критике треће деценије, када је „конструктивно сликарство" било синоним за „напредно сликарство". То је био основни недостатак тих анализа јер је критика савременика сликара треће деценије, под снажним утицајем такозваног духа времена, често желела да види у делу оно што објективно у њему није постојало. То је допринело стварању уверења да је посткубизам, посебно А. Лот, битно утицао на физиономију већег дела нашег сликарства треће деценије.

Заслуга је др Катарине Амброзић што је круг сликара који су прошли кроз атеље А. Лота проширила: веровало се да их је било десетак, на овој изложби видимо их двапут више (Стојан Аралица, Сергије Глумац, Војо Димитријевић, Радмила Лала Борђевић, Анте Каштеланчић, Соња Ковачић-Тајчевић, Милан Коњовић, Мирко Кујачић, Иван Лучев, Станка Лучев-Радоњић, Вера Николић-Подгорски, Зора Петровић, Отон Постружник, Сава Рајковић, Камило Ружичка, Момчило Стевановић, Сабахадин Хоџић, Антон Хутер, Милица Чађевић, Миленко Шербан, Милена Шотра-Гаћиновић, Сава Шумановић).

После пажљивог разгледања ове паралелне презентације дела учитеља и ученика, могу се прихватити два основна закључка. Један је дала сама Катарина Амброзић у предговору каталогу: Лот је „својим непосредним тумачењем проблема слике истакао улогу форме као основног елемента сликарства и тиме привео кубизму већи део младог југословенског нараштаја". Други закључак, исто тако прихватљив, иако ограничен само на Србију, предложио је Лазар Трифуновић: „Лотова школа је помогла српском сликару да упозна слику и њене законе, да открије тајне ученог заната, да се боље снађе у прошлости".

Утицаја Лотовог дела, међутим, има веома мало. Па и тамо где је он најприсутнији (С. Шумановић), он је више иницирао личну визију у окриљу једне концепције и омогућио ученику да стваралачки надмаши учитеља. Лот, велики педагог, изванредан дух, широке културе али и догматичар једне теорије, није увек могао да се наметне ученицима. Аралица је, на пример, у његовом атељеу две године али студира дела Монеа, Писароа, Бонара и Матиса. Зора Петровић је, после два месеца, напустила атеље, не поневши ништа од Лотовог утицаја што би имало значаја за њено касније стваралаштво. „Ма колико пропагирао „романтизам у осећању", А. Лот би се осећао тешко пораженим када би морао признати Зору Петровић макар само за свог бившег ученика" — писао је још 1952. Мома Стевановић. Коњовић је у атељеу издржао две недеље, Шербан много више, али — у делу су остали веома танки трагови Лотовог утицаја.

Све то говори да ова драгоцена изложба представља озбиљан прилог рашчишћавању овог питања, потврђује мисао о изузетном значају Лота педагога и његовог културно-педагошког утицаја на једно крило нашег сликарства с почетка треће деценије. То је добро исказао његов ученик Миленко Шербан: „Лот није учио да се слика као он, него је подржавао индивидуална остварења на његовом принципу".

Богато илустрован каталог, са исцрпним каталошким подацима и предговорима госпође Жилбер Мартен-Мери, управника Уметничког музеја у Бордоу, власника изложених слика А. Лота и дра Катарине Амброзић, остаће као трајан прилог проучавању једне одређене проблематике.

САВА ШУМАНОВИЋ: „МОРНАР НА МОЛУ", 1921/1922 (СА ИЗЛОЖБЕ „АНДРЕ ЛОТ И ЊЕГОВИ ЈУГОСЛОВЕНСКИ УЧЕНИЦИ")

НОВЕ СЛИКЕ ТАХИРА ЕМРЕ

Тахир Емра: слике, Галерија Дома ЈНА, Београд

Ових дана је у Галерији Дома ЈНА у Београду приређена осма самостална изложба слика познатог сликара са Косова — Тахира Емре. Рођен је 1938. у Баковици, а Ликовну академију и постдипломске студије завршио је у Београду, у класи проф. Недељка Гвозденовића. Емра је почео рано да излаже: већ 1960. приређује прву самосталну изложбу слика, а од 1966. излаже на УЛУС-овим изложбама, Октобарском салону, изложбама уметничких колонија. Учествовао је и на нашим изложбама у иностранству.

Емра је овог пута изложио тридесет пет слика, насталих током последњих пет година, претежно пејзажа, ликова и ситуација са Косова. Слике су посебног звука, оригиналног рукописа, пуне неке притајене драматике и опоре поезије овог дела нашег поднебља. Инспирација му полази увек од реалног доживљаја да би на крају, скоро редовно, досегла границе над реалног и легендарног, у духу предања, веровања и слутњи. Има неке исконске туге у овим пределима празног пространства, са усамљеним фигурама, музикантима, пастирима, водоношама. Такве су и пијачне сцене и ентеријери, у некој дубокој тишини, постојаности, без улепшавања и сјаја. Слике, зрелог заната, делују искреношћу и истином, убедљиво и оригинално.

Емра је један од типичних представника савременог сликарства Косова, које из године у годину постаје све присутније и све познатије у данашњој југословенској уметности.

Срето Бошњак

ОЖИВЉЕНА ПРОШЛОСТ

НА ТЕМУ: НИКАД ВИШЕ

Сећања на Симу Пандуровића, Владимира Станимировића, Тодора Манојловића и Бранка Лазаревића

Евоцирамо неколико тренутака проведених с писцима већ несталим, и то тренутке у часу растанка, а пре тога смо с њима дуго живели, дружили се и заједно сањали. Били су то људи који су иза себе оставили мање или више значајна дела и чија ће се имена још дуго помињати, а несумњиво остати и у историји наше књижевности.

ЈЕДНОГА ДАНА пре једно петнаестак година, био сам на Железничкој станици у Београду. Тамо, на перону, у гужви, у облацима дима и писци локомотива, опазих два стара београдска књижевника — песнике Симу Пандуровића и Владу Станимировића — како журно грабе ка једној композицији, која тек што није кренула. Између гомиле путника, они се прогураше ка једном вагону, из кога изађе Милан Вукасовић, познати писац басни, у нас једини који се после Доситеја Обрадовића тим занимљивим родом прозе бавио.

Познавајући добро сву тројицу, пришао сам им. И тада дознадох за једну мало дирљиву епизоду. Пандуровић и Станимировић дошли су на железничку станицу да се опросте са својим пет деценија другом у животу и књижевности: Вукасовић је одлазио за Француску, где су му већ одраније супруга Францускиња и синови живели.

Сва тројица добро су знали да се више никад неће видети. Ја сам стајао иза њих и посматрао их. Било је заиста потресно док су се та три стара друга из младих студентских и боемских дана растајали. Подсећали су се на много штошта, па и на оне безбројне ноћи у Скадарлији проведене у разговору о књижевном стварању, надама и амбицијама. Од ране младости били су нераздвојни другови и сада је, ето, дошао тренутак да се за свагда растану.

Последњих тренутака пред полазак воза Милан Вукасовић је био на прозору вагона. Сећам се добро његовог погледа. Био је то поглед који обухвата све и говори много. И тада се сетих, не знам ни сам зашто, неког већ давно заборављеног тренутка када је негде у Албанији, на реци Мјећи, у крклянцу од војске, сточне запреге, заосталих топовских кара, баш преда мном, на неколико корака од мене тада још дечака, добровољца-обвезника, он, Вукасовић, као млад инжењерски официр, командовао прелазом преко тог ваљда последњег понтонског моста који смо тада још имали. Викао је, псовао, претио и глас му је нестајао у оној снежној пустоши. Ех, било је то оне страшне 1915. године! И све ми је то минуло кроз главу само зачас...

Убрзо воз је кренуо и однео Милана Вукасовића, који се заиста више никад није ни вратио. После неколико година умро је негде на југу Француске.

Када је композиција нестала на видику, Пандуровић и Станимировић пошли су са перона да сврате у најближи бифе да се окрепе. Позвали су и мене, наравно, да им правим друштво. Док смо пили кафу, дуго сам их посматрао онако остареле, и тога тренутка због растанка са старим другом још и нерасположене. И како су у разговору са мном више пута поновили речи „никад више", у сећање ми се вратише неки њихови стихови, који су у своје време били толико популарни код моје генерације.

Тако се сетих Пандуровићевих стихова, које је он написао приликом поласка у балканске ратове:

Нашој мајци јави да идемо, Вране!
Нас ће тући огањ, снегови и кише,
Отаџбини својој у пролећне дане
Доћи ћемо с венцем победе на глави,
Или никад више, или никад више!
Вране, нашој мајци да идемо јави...

А затим, сетих се и неких Станимировићевих стихова, који су данас урезани у мермеру на споменику српског војничког пробоја у Сан-Матијасу на Крфу:

На хумкама у туђини
Неће српско цвеће ницати;
Поручите нашој деци
Нећемо им никад стићи.

Поздравите Отаџбину,
Пољубите српску груду!
Спомен борбе за слободу
Нека ове хумке буду!

Нешто доцније старци су пошли уз стрму Балканску улицу, а ја сам застао иза њих и дуго их посматрао док су онако погрбљени одлазили. Био сам свестан да ће и они убрзо нестати, што се и обистинило. Са њима је ишчезао и читав један свет београдске боемије, јер су они заиста и били представници оне славне генерације из прве деценије овога века, када су у Скадарлију долазили Радоје Домановић, Милорад Митровић, Бранислав Нушић и многи други...

*

На годину дана пред његову смрт, посетили смо песника и драмског писца Тодора Манојловића у његовом Зрењанину.

Била је јесен. Лишће је падало са липа и прохладни банатски ветар већ је почињао свој луди чардаш. Истина, није то још била она права кошава, која све носи и обара. Али за лако сухо лишће била је довољно јака да га носи и окреће у ковитлац.

Стигли смо у аутомобилу нас тројица: академик-сликар Стојан Аралица, писац и професор др Војин Матић и ја. Паркирали смо кола на главном тргу и пошли пешице ка Градској кафани. И тада, још из далека, за једним столом на празној тераси, угледали смо њега, Теодора. Седи за столом и гледа преда се као човек који задубљен у себе мисли, али очигледно не на оно што је ту, већ на нешто много, много даље. Можда је тога тренутка био негде у Италији, у неком музеју слика, и посматрао ко зна коју слику Тицијана или Рафаела.

Кад је после завршетка рата остао без стана у Београду, Теодор је прешао у Зрењанин; али у њему је само физички битисао до смрти; духовно није никад ни био у њему.

— Шта бих овде и да сам заиста ту? — говорио је сетно, кад смо га једном или двапут годишње обилазили. — Да ме за часак изневери меморија и да ми затреба неки податак, нико то овде не би знао. Као да сам на неком пустом острву, интелектуалном, разуме се.

И тако је провео готово двадесет пет година, више од трећине свога живота. А некад је толико путовао, по Италији, Француској, Швајцарској, Шпанији...

Поседели смо мало са њим на тргу. Повео нас је затим у Градски музеј да нам покаже неке новопронађене слике старих војвођанских сликара... Дуго смо ишли по тој огромној згради, коју је стара Аустроугарска подигла за неки свој магистрат па затим згодно дошла за музеј.

ТОДОР МАНОЈЛОВИЋ (ДЕСНО) ПРИЛИКОМ ПРИЈЕМА НАГРАДЕ ПЕН-КЛУБА У ЗРЕЊАНИНУ

— Овде, између ових старих слика и других старина, живахнем мало! — говорио нам је Теодор док смо ишли кроз високе ходнике. Није ни слутио да ће убрзо по својој смрти добити у овој истој згради лепу спомен-собу, у којој сад почивају спокојно његов писаћи сто и његова стара фотеља у којој је толико сањарио. А ту су и фотографије и неке слике које је нарочито волео. Сава Шумановић и други.

После музеја одвео нас је на кафу у бифе зрењанинског позоришта. Ту смо видели неке глумце и осетили атмосферу уметничког амбијента. Најзад, око нас је било и неколико занимљивих физиономија.

Кад је дошло време да се растанемо и док смо улазили у аутомобил, рекао нам је:

— Ви идете, а ја... остајем овде! Као на пустом острву!

— Хајте с нама у Београд! Одмах, ево сад! — позвали смо га.

Теодор је само махнуо главом:

— У Београд никад више... никад више!

Биле су то његове последње речи, мало горке, мало опоре, а богме и тешке. Његов осмех нама упућен одавао је да то није рекао само тек да се нешто каже.

И махнуо нам је руком у знак поздрава. Ковитлац увелог лишћа заклонио га је као нека позоришна завеса.

И никад га више нисмо видели. Никад више.

*

Најзад, да кажем неколико речи и о човеку који ми је био професор у нижим разредима гимназије и први ме увео у тајне и лепоте француског језика, а доцније, за време првог светског рата, на Крфу, објавио неке моје књижевне првенце.

Био је то, пре неколико година нестали Бранко Лазаревић, један од наших најугледнијих есејиста и књижевних критичара, фини и зналачки дух, рођени господин. Познавао ме је још од времена када је као млад суплент становао у дворишту куће мојих родитеља на београдској Варош-Капији. Можда ми је он први дао идеју да се и ја бавим писањем, јер сам га дуго посматрао како пише и ради за својим столом, претрпаним књигама, док сам се ја под његовим отвореним прозором у башти и дворишту играо. Али највише је утицао на мене док смо се, пред други светски рат, шетали по дивним пределима Беча, по Пуркерсдорфу и, нарочито, по Хајлигенштату, по оним старинским уличицама, и седели пред кафанама, испод венцака под којима је радо седео и сам Бетовен.

Тих дивних тренутака никад се не бих сетио да ме данашња тема није подсетила на случајни састанак са њиме у Хрцег-Новом на годину-две пред његову смрт. Враћајући се са излета из Светог Стефана у Дубровник, свратио сам у Херцег-Нови и срео га на некој стрмој уличици са безброј степеница, пуној бршљана и ловора, док се у подножју те уличице мрешкало и шапутало море...

— Како живите овде, г. Лазаревићу? — питао сам га после уобичајеног поздрава.

— Завршавам неке своје бескрајне рукописе. Неко ће их ваљда некад објавити... Истина, „Књижевне новине" објављују све што им пошаљем! Али неку књигу никако да удомим! Жао ми је само што су ми тамо у Београду изгубили, затурили један мој овећи рукопис...

— Наопако! — узвикнуо сам ја. — Али имате ваљда препис, копију тога рукописа?

— Ех, кад их ја увек преписујем само у једном примерку — одговорио је он.

— Па, остале су ваљда неке забелешке, концепт?

— Бацио сам их! Мислио сам да нису потребни, а у њима се иначе нико не би ни могао снаћи! Зар ми, пре рата, нисмо увек издавачу или штампару давали рукопис писан руком, па никад није било ништа изгубљено?

— А који је то рукопис био? О чему сте писали?

— Есеј о Баху! — уздахнуо је Лазаревић. — Био је то повећи текст, једно стотину страна, ако не и више! Али не говоримо више о томе! Помисао на њега онерасположи ме!

Ућутао сам.

— Манимо се тих непријатних ствари — наставио је убрзо Лазаревић. — Ужи-вајмо у ономе што нам живот још може бар мало да пружи...

Застао сам и погледао га. Био је то још увек, иако у позним годинама живота, витак и прав човек.

Поновио је, насмешивши се оним својим пријатним осмехом:

— Уживајмо у свему што је око нас.

Помислио сам у себи: „У чему ли то овај изгнаник из живота још налази задовољства?"

Он као да је прозрео моју мисао, одговори ми брзо:

— Ево, погледајте... Видите ли, у овом пролетњем сутону, оне дивне и меке обрисе Ловћена под његовим девичански белим снегом?

Заиста, између ниских зелених крошњи око нас, блистале су на руменом одсјају залазећег сунца снежне површине горостасног Ловћена.

— Погледајте га! Ено, сад је баш најлепши онај мој дивни далеки пријатељ!

И док смо ми то задивљено посматрали, убрзо је све то нестало у тами која није падала одозго са неба, већ као да је израстала из мора. Убрзо је остала само једна светла линија сунца на врху снежне планине, па и она најзад нестаде у мраку.

Тада Лазаревић рече само још ово:

— Због, Трајковићу! Вероватно се не ћемо никад више видети... Никад више! И ми смо као овај Ловћен! Сад већ сувише брзо тонемо у мрак!

— Не говорите тако, г. Лазаревићу! Ловћен је, истина, нестао у мраку, али он ће сутра зором опет заблистати...

— Наш живот није Ловћен! Имали смо лепе тренутке у животу, Је л' те, да смо их имали? И ви и ја? Ја сам имао жену, два сина... А сада сам сасвим сам! А и ви сте... па застаде нагло.

— Оно време у Бечу било је, заиста, дивно — убрзах да бих га подсетио бар на нешто пријатно.

Он ме прекиде нагло:

— Било па прошло! Остајте ми здраво! А оно што је било неће бити... никад више! Никад више!

Махнуо ми је руком и нестао. Као да је пропао у ону црну тмину.

Никад га више нисам видео.

Кад сам после неколико година наишао поново у Херцег-Нови, видео сам само његов гроб у порти манастира Савине, под оним увек величанственим обрисима Ловћена...

Никола Трајковић

Петар Гудељ

КОЊ. ЧОВЈЕК. ПАС. ЗМИЈА. ПТИЦА

Коњ.
Човјек.
Пас.
Змија.
Птица.

На земљи коњ.
На коњу човјек.
За коњем пас.
За псом змија.
Над човјеком птица.

Коњски костур.
Људски костур.
Пасји костур.
Змијски костур.
Птичји костур.

Коњске очи.
Људске очи.
Пасје очи.
Змијске очи.
Птичје очи.

Коњска крв.
Људска крв.
Пасја крв.
Змијска крв.
Птичја крв.

Коњско срце.
Људско срце.
Пасје срце.
Змијско срце.
Птичје срце.

Бије срце у коњске кости.
Бије срце у људске кости.
Бије срце у пасје кости.
Бије срце у змијске кости.
Бије срце у птичје кости.

Људско срце у коњско срце.
Коњско срце у пасје срце.
Пасје срце у змијско срце.
Змијско срце у птичје срце.
Птичје срце у људско срце.

Људска крв у коњску крв.
Коњска крв у пасју крв.
Пасја крв у змијску крв.
Змијска крв у птичју крв.
Птичја крв у људску крв.

Људске очи у коњске очи.
Коњске очи у пасје очи.
Пасје очи у змијске очи.
Змијске очи у птичје очи.
Птичје очи у људске очи.

Људске кости у коњске кости.
Коњске кости у пасје кости.
Пасје кости у змијске кости.
Змијске кости у птичје кости.
Птичје кости у људске кости.

На земљи коњ.
На коњу човјек.
За коњем пас.
За псом змија.
Над човеком птица.

Коњ. Човјек. Пас. Змија. Птица.

Јован Павловски

ДЕСПИНА

Као за време неке летње непогоде
после које сањаш мирно, чак задовољна,
и враћаш се у лепе године крај воде
охридске,
крај обале,
док си немогући заробљеник, блага
светица добрих ствари
од којих падају главе, као презрела зрна.
Тако си сама што се чини део си неке
туђе историје,
остављене болести, сећање које сазрева
само у сну.

Опеваће те у песми,
име ће ти гласно понављати,
твоја ће лепота остати описана у књигама,
али ће зато твоји унуци лутати по свету,
проклети и жалосни, лепрозни због
твојих грехова
и онога што си као предзнак оставила
људима.

Толика ће бити њихова несрећа
да ће проклињати твоју лепоту,
твоју вештину мађијама и црвеним
деловима тела
да намамљујеш људе у непознате крајеве,
да им откриваш њихову истину
а затим да гледаш како лутају
просторима,
усамљени и празни у души —
значи, толика ће бити њихова несрећа
да ће се одрицати твога имена,
судски ће тражити да се забрани његово
помињање
али ја ћу га, безгрешан, исписивати као
паролу по зидовима града,
по новинама, кроз шарене рекламе,
да би се стално обнављало, да га масе
понављају,
да га скандирају с акламацијама и
крицима,
да прогања твоје наследнике,
кад си већ ти неповредива и далеко од
овога почетка и времена.
Наслађиваћу се болешћу твојих унука,
њихове ће несреће бити моја утеха,
моје метално задовољство:
они ће опет и опет показивати
како је тачна моја теорија коју
понављам:
ти си означила крај, али не у нама,
већ у времену које је прошло
и твоју усамљеност осмислило.

(Са македонског превео Саша Маркус)

Захарија Станку

Умро истакнути румунски песник и прозни писац

СТИГЛА је неумитна и болна вест: умро је Захарија Станку. Иако се знало да је велики писац последњих месеци често побољевао, проводећи драгоцено време и по болницама ову вест смо примили са неверицом, са жељом да она нестане испред очију, да се слова и слог разиђу, да се смрт поништи. Али, суморна, штура вест била је непоткупљива, бесповратна. У петак, 7. децембра 1974. угасио се живот аутора романа „Босоноги" и „Игра са смрћу" (познат и нашим читаоцима), зауставило се страсно, племенито срце префињеног пастелисте на плану поезије, нестало је угледног публицисте и доследно ангажованог културног прегаоца. Коначно, више нема оног коме су сви писци Румуније указали своје дугогодишње поверење, бирајући га за председника Савеза књижевника од 1966. надаље.

Захарија Станку је рођен у месту Салћиа, 7. октобра 1902. године, у сељачкој породици. Тек у 26. години, завршње гимназију, приватно, да би пет година касније дипломирао на студијама литературе и филозофије. Исте године покреће угледни часопис „Данас", у којем ће сарађивати најистакнутије књижевне личности између два рата. Због своје публицистичке делатности, у време другог светског рата, бива интерниран у концлогор из Тргу Жиуа. После ослобођења, Станку се читавим бићем ангажује у духовној обнови своје земље. Као угледна личност и истакнути друштвени радник, постаје члан Централног комитета Комунистичке партије Румуније, члан Државног савета, у више наврата је председник Савеза књижевника, директор Националног театра, директор више часописа, а од 1955. је и академик.

Као књижевник Захарија Станку је аутор бројних прозних и песничких дела, а као преводилац румунском читаоцу даровао је бриљантан препев Јесењина још 1934. Дебитовао је збирком „Једноставне песме" (1927, за коју добија награду Савеза књижевника, затим збирке „Албе" (1937), „Златно звоно' (1939), „Црвено дрво" (1940), „Трава животиња" (1941), „Године дима" (1944), „Стихови" (1962), „Песма шапатом" (1970). Од значајнијих романа треба споменути „Босоноге" (1948), за које добија Државну награду 1952, којим ће започети серија проза о Дарију, свима знаном прототипу „главног јунака, који ће без иједне Аријаднине нити проћи читавим лавиринтом, све замршенијим, ауторовог опуса", како пише критичар Маријан Попа у свом „Речнику савремене румунске литературе". Следе романи „Цвеће земље" (1954), „Трава" (1957), „Корење је горко" (1958), „Игра са смрћу" (1962), „Луда шума" (1963)... а сви они прате Даријев животни пут. Романи „Како сам те много волео" (1968) и „Шатра" (из исте године) крунишу један импозантни прозни опус који је свог творца учинио познатим широм земље (више од стотину разних издања, на двадесетак светских језика), почесто награђиван у Румунији и ван ње (између осталих добио је и Хердерову награду за књижевност).

Далеко познатији као прозни писац, Захарија Станку се као песник исказао у првом реду дескриптивном лириком, окренутом природи и родној земљи. Пастелист по визији, а касније медитативан, песник призива и навешћује смрт, о којој има фолклорно, ритуално схватање. Од његових последњих песама, објављених пре неколико месеци у књижевним часописима, издвојили смо две. Нека њихово објављивање на нашем језику истовремено буде и последње одавање поште маестру Захарији Станкуу, његовој сени и његовом великом делу.

Адам Пуслојић

ЗАХАРИЈА СТАНКУ

ПЕСМА

Јутрос бејах као роса што је.
Појави се сунце и испи ме сву,
Читав ми живот изделi на двоје.

Данас у подне бејах један облак.
Стиже сунце и испи ме кап по кап
Читавог, ко да бејах сасвим лак.

Још вечерас бићу звезда једна,
Ал трептати нећу превише пута —
Море ме зове, да испије до дна.

КО ТРЕБА ДА СТРАХУЈЕ

— Аух! Гледај где је рода свила гнездо,
Гледај где је рода подигла своје гнездо.
— Змија сада треба да страхује,
Жабице сада треба да страхују...

— Аух! Гледај где младунчад носи дивља свиња,
Гледај где младунчад своју носи дивља свиња.
— Усеви треба сада да страхују,
Чувари усева сада да страхују...

— Аух! Гледај где своју јазбину лисица копа,
Погледај само где јазбину своју лисица копа.
— Петлови сада треба да страхују,
Живина сва нек сада страхује...

— Аух! Гледај где своју постељу разбојник крије,
Разбојник с пушком где себи бира постељу.
— Све што је живо сад треба да страхује
Па и сам човек треба да страхује...

Највећма он треба да страхује...

(Са румунско Адам Пуслојић)

ЗАХАРИЈА СТАНКУ

Између авангарде и реализма – Алдо Палацески

АЛДО ПАЛАЦЕСКИ је умро 17. августа ове године у једној болници на острву реке Тибра, у Риму. Да је живео до 2. фебруара 1975. имао би деведесет година (рођен је 1885). Писао је скоро до саме смрти и једна збирка песама требало је да изађе у част његове деведесетогодишњице. То отежава стварање неког коначног суда о његовом делу, јер дистанца није још довољна.

Палацески је био „авангардиста по природи" (Пампалони) и зато је можда најзначајнији „аспект његовог дела, који се може асимиловати у футуризам" (Луци). У Палацескијевом стварању, могу се, наиме, издвојити три периода, који су међусобно повезани јединственом личношћу аутора. Та три периода су нека врста дијалектике. Први је период његових песама („Изазивач пожара", 1914) и романа „Перелин кодекс" (1911). То је период у коме је авангардна компонента експлицитнија у изразу. Раскрштавање с постојећим стањем и неред, у то време су најуспешније изражени у његовом делу. Тај период приказује наше схизоморфно време, време раскида и расцепа, у односу на традицију, време мрвљења и то не само књижевне чињенице и психолошких и моралних структура које су увек стајале на челу књижевног чина. По томе је Палацески велики италијански песник са почетка овог века и по томе се успешно укључио у футуристичку струју. И баш због тога је Палацески имао увек у себи, у свом оформљењу, у менталној структури, нечега што се противи самом реду, показало се да су мање успешни његови романи из другог периода, између два рата („Сестре Материја", „Браћа Куколи") у којима је дошао до изражаја његов тренутак реализма.

Сам Палацески је једном навео Маринетијеву мисао да је овај „...извлачио футуризам из најпрезренијег пасатизма." И стварно, он је своју живахност и инвентивност у поезији и прози извлачио из старог, истрошеног света, снажно обојеног реализмом. Тај свет је на крају крајева ипак прихватао и у њему се кретао са необичном природношћу. И, ако се анализује језик младог, радикалног Палацескија, морају се прихватити закључци о његовом традиционалистичком карактеру. Његово лингвистичко проналазаштво никад није на пољу структуре — с једне стране, ту су плебејски тонови фирентинског наречја, са друге, он се забавља да подвуче, преломи и исмеје најчешће формуле. Нема ничег програмски новог или стваралачког. Постоји полемика са данунцијевском реториком и пасколијевским мистицизмом, али аутор увек остаје у домену карикатуре. Палацески није револуционар, него слободни и независни дух, који се забавља да предложи једну нову визију света, створену на подлози устројства стварности, у коју је веровао и у којој је живео.

Његови духовити испади, подсмешљиви, карикатурални, умањујући, игриви, антитрадиционални у сваком случају, нису циљали на стварање нове поетике, новог начина виђења и новог израза, него је то више била спонтана потврда слободе која је пре свега витална. Значили су више вољу за животом, радост живота, у супротности са свим оним што се сматрало важним и обавезним када се разматрала вредност људског постојања. Та лакоћа човека (отеловљење тог појма је Перела), делује као манифест против конвенције и кодекса вредности. Лакоћа, срећа, унутрашња светлост — све то одговара једној зрелости и мудрости. Разбијачки набој зато изгледа као привидан, утишан овом раном мудрошћу, која је разумевање и праштање, после сазнања живота, бола, неправди, несклада. Сазнање је за Палацескија увек помало значило ослобођење, ослобођење од наметнутих вредности у име живота, имплицитних вредности живота, његове радости. Није чудо што је касније, за време фашизма, превладала у њему реалистичка компонента. Она друга, авангардистичка, била је једноставно брутално угушена и он ће се авангардним подстицајима вратити тек после рата, у својим задњим данима. Палацески је био антифашиста ante litteram, пре саме појаве фашизма. У Италији скоро да није било писца који је био мање у складу са надирућим фашизмом. Његови романи стварани су у кули од слонове кости, и они су, као и његова прећашња песничка активност, његов допринос антифашизму.

Као што је увек срдачно дочекивао и био пријемчив и приправан да одговори на књижевне изазове (реалистички тренд између два рата), тако се после рата вратио авангардним искрама своје младости. Неко је ту његову податљивост изразио сликом: Палацески се пење на трамвај, али остаје на папучици да би могао да сиђе на првој станици. Због тога је био у праву есејиста Луиђи Балдачи, када је предлагао читање његова дела у светлу његових књижевних почетака, занемарујући дела из тзв. зрелости (есеј из 1955, писан поводом 60. годишњице, касније подржан расцватом нове авангарде у Италији), издвајајући тако „Изазивача пожара", „Перелин кодекс" и роман „Пирамиду". На ова дела надовезују се послератни романи: „Дужд", „Стефанино", збирка приповедака „Приче о пријатељству", као и збирке песама „Моје срце" и „Улица стотину звезда". Тај трећи период, завршни, мири две компоненте. Оне се усклађују у врло оригиналну синтезу. Јединство које спаја споменута три периода је смеша авангардног духа, укуса за неред и привржености реализму.

Драгослав Марковић

Откриће Лаурине кривње

ГЛАВНО хрватско казалиште, загребачко Хрватско народно казалиште дало је, чини се, најзнатнији прилог прослави пригодом Крлежина рођендана. Извело је драмски циклус о Глембајевима. Најприје је приказало драму „У агонији" и то прије неколико сезона. Како се представа и даље игра, није ни сада касно осврнути се на њу, тим више што сам у овом листу већ писао о представи „Леде" и „Господе Глембајеви", коју је извело исто казалиште.

У ХНК драма „У агонији" има двије изведбе. Свака од њих има својега редатеља, своје глумце, а заједнички су им сценограф и костимограф. Овдје ћу изнијети нека опажања која се односе и на Парову и на Геријеву режију.

Многи су у драми „У агонији" истицали Лауру Ленбахову као „позитиван лик", као особу која се у новим приликама снашла. Као особу одговорну за њезин несретан свршетак проналазили су баруна Ленбаха па и доктора Ивана Крижовеца. С таквим схваћањем редатељи загребачке представе као да се нису сложили. Међутим, људи су увијек склони тражити и налазити узроке. Па тко је дакле „кривац" (мрског ли израза из казненог закона!) за Лаурину смрт? Паро и Герић доста су пажње посвећивали оним ситуацијама и догађајима који се могу Лаури уписати „у гријех". Крижовчева изјава: „Ја сам мислио о томе, како ти не само да не скидаш с мене мој страх и моје тмине, него како ти тај страх и ту тјескобу још и потенцираш" имала је посебну тежину.

Нева Рошић и Мира Жупан у улози Лауре слиједиле су редатељеве замисли. Ма колико истицали хвалевриједну Лаурину прилагодбу новим приликама, њезину радишност (па ипак она у раду не налази ужитак), штедљивост, уредност и др., не можемо наћи средства и начине с којима је она бар покушала трајније везати уз себе Ивана Крижовеца. Она ће му у једном тренутку показати улазнице за холандески квартет прије три године. „Послије оног концерта ја сам први пут дошла к теби у твој стан. То је било оне ноћи, кад сам те тако очајно молила за дијете!" Да ли је Лаура вјеровала да се мушкарца везује уз себе само тако да се од њега очајно моли за дијете?

Загребачки редатељи с више нијанса освијетлили су и лик Ивана Крижовеца. Крлежа је тог одвјетника поставио пред избор: хоће ли се приклонити царству лијепе и младе блуднице или царству жене у „балзаковским годинама" која је сатрвена стварним и замишљеним бригама? Што је Крижовец изабрао блудницу, то још не значи и не мора значити да је неинтелигентан или глуп, као што би хтјела његова љубавница.

И Златко Црнковић и Тонко Лонза схватили су И. Крижовеца као површног човјека који хлепи за каријером. Тој мисли подесили су и своје владање. Крижовец је човјек који воли ужитак. А такви људи добро знају да до њега неће доћи ако буду „тјерали своју политику". Крижовец не види никакво зло у томе што ће своје способности понудити режиму који нема будућности. Тај и такав режим омогућит ће му удобан живот. Не вјерује у политику, али се грчевито држи оних који у политици одлучују јер сматра да ће с помоћу ње лако доћи до новца, до ужитка.

У загребачкој изведби драме „У агонији" гледатељу ће можда остати у најдужем сјећању Мира Жупан. Досљедно је слиједила редатељеву слику и није скривала или умањивала Лаурине недостатке. Уочила је да је оно што се Лаури догодило послије Ленбахове смрти с Крижовецом нешто логично, што се могло и очекивати. Зато и није уносила патетику у изговору оне реченице коју неки лрже кључном у драми: „И знаш ли ти, која је разлика између тебе и мене? То, да си ти био мој озбиљни и искрени доживљај, а ја твој флерт!"

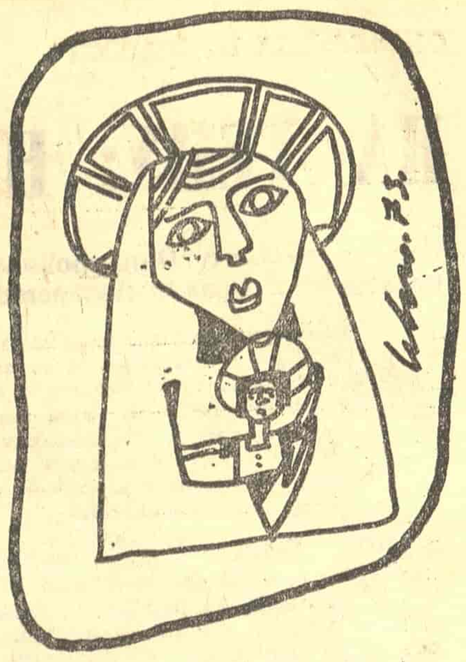

Баруна Ленбаха тумачили су Ф. Шоваговић и Вања Драх. Сценографија данас већ покојне Инге Костинчер памти се. Боја предмета, топлина дрвенарије и др. стварали су атмосферу безнађа, магле и очекивали смо да ће се негдје појавити Освалд Алвинг и његова жеља за сунцем. Умјесто њега срели смо и сусретали Лауру. А она у своју смрт није отишла због болести. Отјерали су је тамо њезина нарав, одгој, Ленбах, Крижовец.

Замисао ХНК да се увјежбају двије представе драме „У агонији" заслужује подршку. Јер ради се о тексту којему мјесто у хрватској и југославенској драматици можемо већ данас одредити. Једино можемо пожалити што нису изведене обје верзије: и она у два чина и ова у три.

Шимун Јуришић

Гете и Достојевски

Обележавајући 225-годишњицу рођења Гетеа, новембарски број Лењинградског часописа „Звезда" објавио је занимљив чланак И. Мушине под насловом „Гете и Достојевски". Аутор овог чланка се, сврставајући свој подухват у редове нимало лаких, прихвата посла наизглед не особито новог, а временом и критичарском мишљу доста отежалог, — прихвата се откривања везе, сличности, по дударности у токовима двеју књижевности, руске и немачке, повлачењем паралела које продиру кроз равни стваралаштва њихових великих представника — Гетеа и Достојевског. Подсећајући на распрострањено у Немачкој почетком нашег века „упоређивање Достојевског и Гетеа као двају супротних начела ирационалног и рационалног. — Гете као да постаје симбол западноевропске културе и традиције, супротно од хаоса који надире из Русије" — (подсећајући на позната тумачења Стефана Цвајга, Даблина, а посредно и Н. Видмонта „Достојевски и Шилер") и Томаса Мана) „Гете и Достојевски") о супротности ових аутора, И. Мушина заузима супротну позицију — извесне паралеле из живота и дела Гетеа и Достојевског сведоче о њиховој сличности.

Мушина, најпре, подразумевајући Фауста у самом Гетеу, а као прототипове Мефистотела описује његове пријатеље, учитеља, филозофа Јохана Готфрида Хердера, и хипохонд с болесном жељом да се свему наруга, Мерка, успоставља аналогну релацију Достојевски — Николај Спешњев. Спешњев — атеиста, социјалиста, човек свестраног образовања и оштрог ума, чије многе мисли, по мишљењу аутора чланка, носе Ставрогин, Версилов, Шатов, Кирилов) „...може се без преувеличавања рећи да да у даљем стваралаштву Достојевског, у његовим споровима са социјалистима, „нихилистима", „дусима", читаве деценије траје дијалог са Спешњевим").

Такође, паралелно стоје две јунакиње Гетеа и Достојевског — Миньона („Године учења Вилхелма Мајстера") и Нели („Понижени и увређени"). Подударности између ових ликова, као и између фабула у којима они фигурирају, аутор чланка тумачи генијалном интуицијом Достојевског, његовим тананим слухом за унутрашњи живот Гетеове јунакиње („У 1860-тој — Миньона" планира — Достојевски; „...Миньона — то је првобитан назив оног дела, романа или повести, у коме је требало да фигурира Нели из „Понижених и увређених" — пише И. З. Серман), јунакиње чију ће он судбину касније продужити (конципирајући лик Настасје Филиповне, Достојевски пише: „Настасја Филиповна — Миньона и Клеопатра").

У свему — И. Мушина разложно тумачи оно што се обично назива утицајем, „на први поглед необичне паралеле, чудноватe асоцијације и подударности" у стваралачким биографијама двају великана. (ЗК)

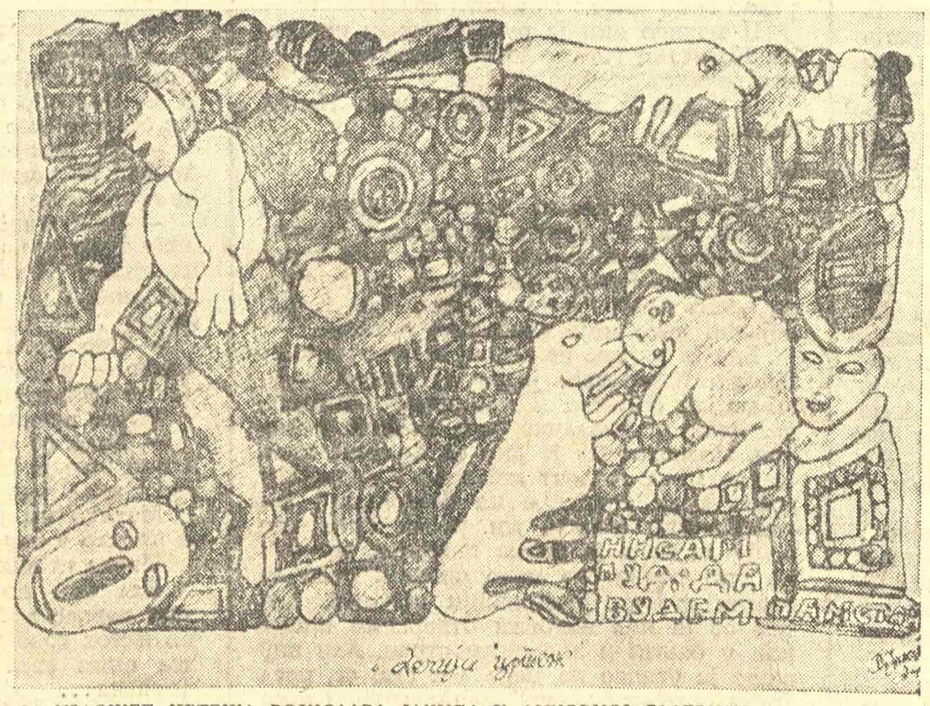

СА ИЗЛОЖБЕ ЦРТЕЖА ВОЈИСЛАВА ЈАКИЋА У ЛИКОВНОЈ ГАЛЕРИЈИ КУЛТУРНОГ ЦЕНТРА БЕОГРАДА — В. ЈАКИЋ: „ДЕЧЈИ ЦРТЕЖ"

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

САВРЕМЕНЕ ТЕМЕ

ПРОБЛЕМИ

СТАВОВИ

СУОЧАВАЊА

ПРЕДЛОЗИ

ТРИБИНА

КУЛТУРА И ДРУШТВО

КУЛТУРНЕ ТЕМЕ

КУЛТУРНЕ ВЕЗЕ

СВЕТ КЊИГЕ

ПИСМА УРЕДНИШТВУ

АНУШИЋ АНБЕЛКО: Побољшати положај и аматерског стваралаштва, 471 (16. септембар), 9.

БАБИЋ ДУШКО: Пред Сабор културе Босне и Херцеговине. 474 (1. новембар), 1.

БАНДИЋ МИЛОШ И.: У трагању за садашњим временом: критика ровиске критике, 477 (15. децембар), 1.

БЕРТОЛИНО НИКОЛА: Стагнација у издавачкој делатности. 476 (1. децембар), 1.

БОЈОВИЋ БРАНКО: Како се пише о урбанизму. 470. (1. септембар), 9.

БОГАДАНОВИЋ ЖИКА: Смисао музичке активности Бука Елингтона. 465 (16. јун), 7.

БУЊАЦ ВЛАДИМИР: Мали трактат о лажи. 460 (1. април), 10.

ВЕШОВИЋ РАДОЊА: Наши разговори. 462 (1. мај), 1.

ВОЈВОДИЋ РАДЕ: Знак неразумевања. 464 (1. јун), 10.

ВУЈАНОВИЋ ДРАГУТИН: Хонорар и његово наличје. 470 (1. септембар), 1.

ВУЧЕНОВ ДИМИТРИЈЕ: Културна и друштвена улога књиге. 459 (16. август), 1.

ГАВАРИЋ ДРАГОЉУБ: План издавања капиталних дела у Србији. 465 (16. јул), 1.

ДАВИД ФИЛИП: Поводом одузимања једне награде. 460 (1. април), 10.

ИЛИЋ МИОДРАГ: Какву критику хоћемо 455 (16. јануар), 1; Десети конгрес СКЈ и култура. 465 (16 јун), 1; Књига у зачараном кругу. 468 — 469 (1. август), 1.

ЈАГЛИКИН ДУШАН: Претпоставка слободе стваралаштва 460 (1. април), 1; Резолуција о култури. 462 (1. мај), 1.

ЈАНИЋИЈЕВИЋ ЈОВАН: Куда вуку преводилачке запреге? 467 (16. јул), 1.

ЈАНКОВИЋ МИЛОШ Б.: За пуну истину о Паји Радосављевићу. 455 (16. јануар), 10.

ЈЕВТИЋ МИЛОШ: Култура — део удруженог рада. 458 (1. март), 1; Конгресне теме о култури, I. 463 (16. мај), 1; II. 464 (1. јун), 1; Самоуправна савременост и култура. 466 (1. јул), 1; Аматеризам у стварању и ширењу културе. 468 — 469 (1. август), 1; Уметнички аматеризам у Србији. 470 (1. септембар), 1; Традиција, револуције и културе, 477 (15. децембар), 1.

ЈЕРЕМИЋ ДРАГАН М.: За већу веродостојност (Коментар уредника на писмо Хуга Кајна). 459 (16. март), 11.

ЈУРИШИЋ ШИМУН: Изазов и примјер (Проблем казалишта у „провинцији"). 455 (16. јануар), 9; Још једном о новинској критици. 464 (1. јун), 1; Шпањолско-југословенски књижевни односи. 467 (16. јул), 10.

КАЛЕЗИЋ ВАСИЛИЈЕ: Актуелност памфлета. 466 (1. јул), 10.

КЛАЈН ХУГО: Афера Тјегретов (писмо уредништву). 459 (16. март), 10.

КОСТИЋ АЛЕКСАНДАР Ђ.: За бољу обраду медицинске терминологије I. 457 (16. фебруар), 9; II. 458 (1. март), 9.

КРЊЕВИЋ ВУК: Догматичарев аутопортрет. 466 (1. јул), 10.

МАРКОВИЋ СЛОБОДАН Ж.: Делатност Међународног славистичког центра. 472 (1. октобар), 1.

МАРКУШ ЗОРАН: Корени, стабла, плодови... (О могућности, значају и суштини марксистичке уметничке критике). 461 (16. април), 4.

МАТВЕЈЕВИЋ ПРЕДРАГ: О удруживању писаца у нашем друштву 458 (1. март), 1; Која и каква марксистичка критика. 460 (1. април), 1; Напомене о марксизму и естетици. 463 (16. мај), 1.

СПЕЦИЈАЛНИ ДОДАТАК

ПРИЛОЗИ ОБЈАВЉЕНИ У „КЊИЖЕВНИМ НОВИНАМА" У 1974. ГОДИНИ

МИЛЕТИЋ ГОЈКО: Самоуправне интересне заједнице у култури. 454 (1. јануар), 1.

МИЛОШЕВИЋ ПРЕДРАГ: Југословенска музичка трибина 74. 477 (15. децембар) 1.

МИРКОВИЋ ЧЕДОМИР: Границе новинске књижевне критике. 461 (16. април), 1; Књижевни стваоци и књижевни знаци. 467 (16. јул), 1; Критика у немилости. 471 (1. септембар), 1; О књижевним наградама. 473 (16. октобар), 1; Фолклоризовање књижевне прошлости. 475 (16. новембар), 1.

НАРАНЧИЋ ВЕЉКО: Интелектуалци и спорт 470 (1. септембар), 11.

НЕМАЊИЋ МИЛОШ: Читалачка публика народних библиотека. 472 (1. октобар), 1.

НИКОЛИЋ ЖИВКО: Баук о „бауку". 463 (16. мај), 10.

ПАВИЋЕВИЋ СВЕТИСЛАВ: Јефтина или скупа књига. 463 (16. мај), 1; Ослобођење уметничког рада. 473 (16. октобар), 1.

ПЕТРОВИЋ БРАНИСЛАВ: Нетолерантно о поезији. 475 (16. новембар), 11.

ПЛАВШИЋ ПРВОСЛАВ С.: Противречна личност. 455 (16. јануар), 10.

ПОПОВИЋ БОГДАН А.: Култура — интерес удруженог рада (Уз дискусију о Нацрту закона о самоуправним интересним заједницама). 456 (1. фебруар), 1; О „узурпаторима" — без узурпације. 461 (16. април), 10; У књижевном животу — мир. 471 (16. септембар), 1; За нормативну естетику или против ње? 475 (16. новембар), 1.

ПРОКОПЉЕВИЋ НЕНАД: Поводом једног тврђења Милоша Црњанског. 462 (1. мај), 11.

ПРОТИЋ ПРЕДРАГ: Критика која има утицаја и она друга. 459 (16. март), 1; О нашој међуратној драми. 464 (1. јун), 1; Обавеза наших издавача. 471 (16. септембар), 1.

СТАНКОВИЋ ДУШАН В.: Осам наших књига у Бугарској. 467 (16. јул), 11.

СТОЈАНОВИЋ ДУШАН: Т.: Писац у дилемама нашег времена. 456 (1. фебруар), 1; Критичар и захтеви од критике 475 (16. новембар), 1.

ТЕШИЋ ЉУБОМИР: Улога популарних библиотека. 476 (1. децембар), 1.

ТУРЛАКОВ СЛОБОДАН: Проблеми наше опере. 467 (16. јул), 1; Председнику градске скупштине Београд. 471 (16. септембар), 9; Битно је домаће стваралаштво. 476 (1. децембар), 1.

АНКЕТА

АЈЕТИ ИДРИЗ: Ка потпунијем отварању према друштву (Анкета: Садашњи културни тренутак). 459 (16. март), 4.

БАЈРА ИСМАИЛ: Програм — одраз друштвеног и националног бића Косова и наше земље (Анкета: Садашњи културни тренутак). 459 (16. март), 4.

БЕКЕР МИРОСЛАВ: Амерички и енглески критичари (Анкета: Које књиге недостају нашој култури). 454 (1. јануар), 12.

БУДАКОВ СЛОБОДАН: Окупити сав стваралачки потенцијал Војводине (Анкета: Садашњи културни тренутак). 458 (1. март), 3.

ВУКОС МИЛАН: Процес подруштвљавања радија и телевизије. (Анкета: Садашњи културни тренутак). 457 (16. фебруар), 3.

ГАБЕР СТЕВАН: Преношење науке кроз спектре марксистичких основа (Анкета: Садашњи културни тренутак Македоније). 462 (1. мај), 3.

ГЛИГОРИЈЕВИЋ ЈОВАН: Образовни процес се све више усклађује с потребама удруженог рада у целини (Анкета: Садашњи културни тренутак). 456 (1. фебруар), 4.

БУКИЋ ДРАГАН: Интересне заједнице и самоуправно договарање и споразумевање основ сваког рада (Анкета: Садашњи културни тренутак). 459 (16. март). 3.

ЖМЕГАЧ ВИКТОР: Избори из дела Валтера Бењамина и Јана Мукаржовског (Анкета: Књиге које недостају нашој култури). 455 (16. јануар), 1.

ИВКОВИЋ ЕСТЕРА: Очекује се побољшање друштвено-економског положаја културних делатности (Анкета: Садашњи културни тренутак). 458 (1. март), 3.

КОВАЧЕВИЋ БОЖИДАР: „Мали" домаћи писци и нови преводи (Анкета: Књиге које недостају нашој култури). 455 (16. јануар), 1.

КОНДИЋ ВЛАДИМИР: Боља организација и нови кадрови (Анкета: Садашњи културни тренутак). 457 (16. фебруар), 3.

КОНЕСКИ БЛАЖЕ: Рад по дугорочном плану (Анкета: Садашњи културни тренутак). 462 (1. мај), 3.

ЛУКИЋ РАДОМИР: Конкретизација најважнијих научних проблема и њихово решавање (Анкета: Садашњи културни тренутак). 456 (1. фебруар), 3.

МАЈСТОРОВИЋ СТЕВАН: Блиски циљеви васпитања, образовања и културе (Анкета: Садашњи културни тренутак). 456 (1. фебруар). 3.

МАТЕВСКИ МАТЕЈА: Одлучујући тренутак за развој радиодифузије (Анкета: Садашњи културни тренутак Македоније). 462 (1. мај), 4.

МИЛЕТИЋ ГОЈКО: Доношење системских закона као први корак у примени друштвених промена у области културе (Анкета: Садашњи културни тренутак). 456 (1. фебруар), 4.

МИЉОВСКА ДЕСАНКА Самоуправно организовање у области културе (Анкета: Садашњи културни тренутак Македоније). 462 (1. мај), 3.

МОМИРОВСКИ ТОМЕ: На вредима културе човека (Анкета: Садашњи културни тренутак Македоније). 462 (1. мај), 3.

НАЈДАНОВИЋ МИЛОРАД: Свеукупни преображај заостало библиотекарства (Анкета: Садашњи културни тренутак). 457 (16. фебруар), 3.

НЕДЕЉКОВИЋ ДРАГАН: Велике монографије (Анкета: Које књиге недостају нашој култури). 454 (1. јануар), 12.

НИКОЛИЋ МИЛЕНКО: За општи системски закон о култури и стваралаштву. (Анкета: Садашњи културни тренутак). 458 (1. март). 3.

ПРАЖИЋ МИЛАН: Специфичност рада у вишенационалној средини (Анкета: Садашњи културни тренутак). 458 (1. март), 3.

РАДОШЕВИЋ МИЛЕНКО: Рад усаглашен са циљевима друштва (Анкета: Садашњи културни тренутак Босне и Херцеговине). 474 (1. новембар), 4.

СТУБЛА ШЕФКИ: Ентузијазам — важна компонента у раду Покрајинске заједнице културе (Анкета: Садашњи културни тренутак). 459 (16. март), 3.

ФЛАКЕР АЛЕКСАНДАР: Аксјонов, Домбровски, Катајев (Анкета: Књиге које нелостају нашој култури). 454 (1. јануар), 1.

ЧАМО ЕДХЕМ: Реализација средњорочног плана (Анкета: Садашњи културни тренутак Босне и Херцеговине). 474 (1 новембар), 4.

ШИРОКА КОЉ БИТЕР: За право место и веће присуство културе у животу Покрајине (Анкета. Садашњи културни тренутак). 459 (16. март), 4.

АФОРИЗМИ

ПУТОПИСИ

НОВИ ТЕКСТОВИ

ОСТАЛИ ЧЛАНЦИ

АТАНАСИЈЕВИЋ КСЕНИЈА: Разматрања о психи. 467 (16. јул), 5.

БАНДИЋ МИЛОШ И.: Малага, између две вожње виоком, I. 471 (16. септембар), 5; II. 472 (1. октобар), 9.

ДОБРИЋ СЛОБОДАН: О оскудици морала и осталом. 467 (16. јул), 5.

ЈЕРЕМИЋ ДРАГАН М.: У Средњој Азији без егзотике (наставак). 454 (1. јануар), 9; С почетка друге књиге. 468 — 469 (1. август), 11.

МИЈОВИЋ МИОДРАГ — КАНТ: У врту старе болнице. 467 (16. јул), 5.

ПРЕДИЋ ВЛАДИМИР В.: Ноћ. 471 (16. септембар), 10.

РАДОСАВЉЕВИЋ ДРАГИША: Вода на „црном песку". 468 — 469 (1. август), 12.

РЕДАКЦИЈА: Објашњење Редакције. 472 (1. октобар), 1.

ШУБИЋ НИКОЛА: Посета Чеховљевом завичају. 454 (1. јануар), 9.

ЕСЕЈ

МАЛИ ЕСЕЈ

ТЕОРИЈА УМЕТНОСТИ

ПРОБЛЕМИ УМЕТНОСТИ

КЊИЖЕВНИ ЖИВОТ

КЊИЖЕВНЕ ТЕМЕ

КЊИЖЕВНЕ АНАЛИЗЕ

ТЕОРИЈА КЊИЖЕВНОСТИ

ПИТАЊА ТЕОРИЈЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ПИТАЊА ИСТОРИЈЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ПРОБЛЕМИ КЊИЖЕВНОГ СТВАРАЛАШТВА

КЊИЖЕВНОСТ И ДРУШТВО

КЊИЖЕВНОСТ И ВАСПИТАЊЕ

БЛЕЧИЋ МИЛОРАД Р.: Прича о занемареном песнику 465 (16. јун), 10.

ЗОРИЋ ПАВЛЕ: Пропаст патријархалне идеологије (Читајући „Ратну срећу" Михаила Лалића). 454 (1. јануар), 5.

ЗУРОВАЦ МИРКО: Снага слике. 457 (16 фебруар), 5.

БУРИЋ ОСТОЈА: О „Сну амебе" Слободана Ракитића. 458 (1. март), 6.

ИВАНОВИЋ РАДОМИР В.: Романсијер Михаило Лалић. 473 (16. октобар), 3.

ИГЊАТОВИЋ СРБА: Метафоре уписане у ваздух или? 468 — 469 (1. август), 3, О експерименту у књижевности. 474 (1. новембар), 1.

ЈЕВТИЋ ДОБРИВОЈЕ: Литература и литерарност (Поводом Душана Матића). 473 (16. октобар), 1.

ЈЕРЕМИЋ ДРАГАН М.: О националној припадности писаца. 466 (1. јул), 3.

ЈОКИЋ МОМЧИЛО: Човјек као космичко биће. 461 (16. април), 1.

КРЕФТ БРАТКО: Брехт и марксизам I. (Са словеначког превео Петар Вујичић). 454 (1. јануар), 3; II. 455 (16. јануар), 5; III. 456 (1. фебруар), 10.

КРЊЕВИЋ ВУК: Пјесниково расвјетљење (Уводно слово за рецитал поезије Хусеина Тахмишчића на смотри „Мермер и звуци" у Аранђеловцу). 474 (1, новембар), 6; Марксистичка критика данас. 476 (1. децембар), 7.

МАЂАРЕВИЋ ВЛАДО: Смисао и функција књижевности. 472 (1. октобар), 1.

МАРКУШ ЗОРАН: Тродимензионална слика света. 457 (16. фебруар), 10.

МИСАИЛОВИЋ МИЛЕНКО: Моћ и немоћ антитеатра. 470 (1. септембар), 5.

ПАВИЋЕВИЋ СВЕТИСЛАВ: Аматеризам и уметност. 466 (1. јул), 1.

ПЕТКОВИЋ НОВИЦА: Три термина. 476 (1. децембар), 5.

ПЕТРОВ АЛЕКСАНДАР: Савремена македонска поезија. 472 (1. октобар), 3.

ПОПОВИЋ БОГДАН А.: Поезија као начин живота (Скица за портрет Мирослава Антића). 467 (16. јул), 7.

ПРЕЛЕВИЋ РАДЕ: О структури Змајевих „Булића". 458 (1. март), 4.

ПРОТИЋ ПРЕДРАГ: За кога пишу наши писци? 455 (16. јануар), 1; Две врсте писане речи. 462 (1. мај), 1.

РАДИШИЋ БОРЂЕ: Обогаћење дечје душе. 460 (1. април), 1.

СТОЈАНОВИЋ ДУШАН: Природа филмског илузионизма. 461 (16. април), 5.

СТОЈШИН ВЛАДИМИР: Писац и књижевност у самоуправном друштву. 458 (1. март), 1.

ТАУТОВИЋ РАДОЛИЦА: Поетска реч и животни чин. 471 (16. септембар), 3; Критички критеријум и концепт вредности. 477 (15. децембар), 3.

ТИМЧЕНКО НИКОЛАЈ: Песник и постојеће. 460 (1. април), 7.

ТРИФКОВИЋ РИСТО: Домаћи роман и књижевни часописи. 468—469 (1. август), 1.

ЦЕКИЋ МИОДРАГ: „Критичка теорија" и Јирген Хабермас 473 (16. октобар), 5.

ЦАЦИЋ ПЕТАР: Симболика у бестијарију Милоша Црњанског. 466 (1. јул), 7.

ШОП ИВАН: Лирика окренута свету (Један поглед на поезију Мире Алечковић). 458 (1. март), 6; Ведри Оријент (Уз путописну прозу Зуке Џумхура). 464 (1. јун), 7; Бошњев квалисави делија. 468-469 (1. август), 3.

СА ИЗЛОЖБЕ „ЦРТЕЖИ СРПСКИХ УМЕТНИКА 19. ВЕКА" У НАРОДНОМ МУЗЕЈУ; НА СЛИЦИ — НОВАК РАДОНИЋ: „ФИРЕНЦА"

ПРИЛОЗИ ОБЈАВЉЕНИ У »КЊИЖЕВНИМ НОВИНАМА« У 1974. ГОДИНИ

ИЗ САВРЕМЕНЕ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

САДАШЊИ ТРЕНУТАК БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ИЗ САВРЕМЕНЕ ХРВАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ИЗ САВРЕМЕНЕ МАКЕДОНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ИЗ СЛОВЕНАЧКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ДУБРОВАЧКЕ ЛЕТЊЕ ИГРЕ

СТРУШКЕ ВЕЧЕРИ ПОЕЗИЈЕ

БЕОГРАД У КЊИЖЕВНОСТИ

XI МЕЂУНАРОДНИ ОКТОБАРСКИ СУСРЕТ ПИСАЦА У БЕОГРАДУ

АНДРИЋ ИВО: Из романа „Госпођица". 474 (1. новембар), 3.

АШКЕРЦ АНТОН: На Калемегдану (Превела Десанка Максимовић). 474 (1. новембар), 3.

БЕТРАНОВИЋ МАВРО: О славни Београде. 474 (1. новембар), 3.

БЛЕЧИЋ МИЛОРАД: Београду с љубављу. 474 (1. новембар), 3.

ДРУГОВАЦ МИОДРАГ: Идеје и методи у књижевној критици. 462 (1. мај), 5.

БИНБИЋ СЛАВОЉУБ: Корифеј савремене турске лирике (Фадил Хусеин Дагларџа). 470 (1. септембар), 10.

ЗОРИЋ ПАВЛЕ: Критика је стваралачки чин којим се трага за вредностима (Са XI међународног октобарског сусрета писаца у Београду: Критика и стваралаштво). 475 (16. новембар), 4.

ИВАНОВИЋ РАДОМИР: Необични свет Витомила Зупана. 468—469 (1. август), 4.

ИГЊАТОВИЋ ЈАКОВ: Из „Рапсодија из прошлог српског живота". 474 (1. новембар), 3.

ЈОВАНОВИЋ РАШКО В.: Притисак јубиларног тренутка. 470 (1. септембар), 8.

КОНЕСКИ БЛАЖЕ: Калемегдан (превела Цвета Котевска). 474 (1. новембар), 4.

КОНСТАНТИН ФИЛОСОФ: Из „Живота деспота Стефана Лазаревића". 474 (1. новембар), 3.

КОСТИЋ ДУШАН: Пјесма Београду. 474 (1. новембар), 4.

КРКЛЕЦ ГУСТАВ: Раковица. 474 (1. новембар), 4.

ЛУКИЋ ВИТОМИР: Мементо за срушене кућице. 474 (1. новембар), 7.

МАКСИМОВИЋ ДЕСАНКА: Песма Београду. 474 (1. новембар), 4.

МАТИЋ ДУШАН: Београд октобра 1941. 474 (1. новембар), 3.

МАТОШ АНТУН ГУСТАВ: Из „Од Париза до Београда". 474 (1. новембар), 3.

МИЦКОВИЋ СЛОБОДАН: Неки токови у савременој македонској прози. 462 (1. мај), 6.

МУНТЕАНУ РОМУЛ: Критика жели да има самосталан глас (Са XI међународног октобарског сусрета писаца у Београду). 475 (16. новембар), 3.

ОБРАДОВИЋ ДОСИТЕЈ: Орле хвални, Бјелиграде славни. 474 (1. новембар), 3.

ПАВЛОВСКИ БОЖИН: „Бај, бај, гизди македонска" (Са македонског превео Ристо Василевски). 462 (1. мај) 6.

ПЕТРОВИЋ ВЕЉКО: Из II књиге „Сабраних дела". 474 (1. новембар), 3.

ПОПА ВАСКО: Повратак у Београд. 474 (1. новембар), 4.

ПРЕДИЋ ВЛАДИМИР В.: Марин Држић као „трагичар". 470 (1. септембар), 8.

ПРИЦА ЧЕДО: Казалиште и повјест. 460 (1. април), 4.

РАДИЧЕВИЋ БРАНКО: Београде, мој бели лабуде. 474 (1. новембар), 3.

РАКИЋ МИЛАН: Миришу липе с шитомог Врачара. 474 (1. новембар), 3.

РУПЕЛ ДИМИТРИЈЕ: Шанса уметности лежи у — индустрији (Са XI међународног октобарског сусрета писаца у Београду: Критика и стваралаштво). 475 (16. новембар), 3.

ТАУТОВИЋ РАДОЈИЦА: Упознавање с Межелајтисом. 470 (1. септембар), 10.

ТРИФКОВИЋ РИСТО: Дух промјене и стални успон. 474 (1. новембар), 1.

ФРАНИЧЕВИЋ-ПЛОЧАР ЈУРЕ: Предах. 460 (1. април), 6.

СТЕВАН ТОДОРОВИЋ: „ТАКОВСКИ УСТАНАК" (СА ИЗЛОЖБЕ „ЦРТЕЖИ СРПСКИХ УМЕТНИКА 19. ВЕКА")

ЦВИТАН ДАЛИБОР: Књижевност за дјецу у Југославији — између митоса и лексиса. 460 (1. април), 5,

ЦРЊАНСКИ МИЛОШ: Из „Ламента над Београдом". 474 (1. новембар), 3.

ЋУРЧИНОВ МИЛАН: На прагу нових збивања (Један поглед на македонску поезију у овом тренутку). 462 (1. мај), 4.

ИНОСТРАНЕ ТЕМЕ

КУЛТУРА У СВЕТУ

ЈЕРЕМИЋ ДРАГАН М.: Робер Арон против Декарта. 471 (16. септебар), 11, Нобелова награда Швеђанима. 473 (16. октобар), 10.

ЈОВАНОВИЋ МИЛИВОЈЕ: Шест дана с Достојевским. 472 (1. октобар), 10.

КОЦИЋ ЗЛАТА: О врлинама и недостацима совјетске критике. 460 (1. април), 11; Савремени аспекти социјалистичког реализма. 465 (16. јун), 11; Писац који ствара стварност (Седамдесет пет година Леонида Леонова). 466 (1. јул), 9; Књижевност и савремени совјетски филм. 472 (1. октобар), 10.

МОЈАШЕВИЋ МИЉАН: Немачки књижевници и политика. 462 (1. мај), 11.

НЕЖИЋ МИЛОМИР: Неофицијелна совјетска ликовна уметност. 455 (16. јануар), 11.

ПОПОВИЋ АЛЕКСАНДАР Б.: Хомоеротски мемоари Курта Хилера. 468 (1. август), 15; Пројекција личног живота (Педесет година од смрти Франца Кафке). 474 (1. новембар), 11.

ПОПОВИЋ БАГДАН А.: Изабрана писма Едвина Мјуира. 472 (1. октобар), 10.

ПУВАЧИЋ ДУШАН: Анонимни Артур (Крук) 463 (16. мај), 11; Књига која је шокирала Енглезе. 468—469 (1. август), 15.

СТЕКИЋ ЖИВОЈИН: Седам муза Монголије. 473 (16. октобар), 10.

ЈУБИЛЕЈИ

ДАТУМИ

ОЖИВЉЕНА ПРОШЛОСТ

ДОГАЂАЈИ

НАГРАДЕ

ПОДСЕЋАЊА

СЕЋАЊА

ДОКУМЕНТИ

ОЖИВЉЕНА КЛАСИКА

ОТКРИЋА

ИЗ ПРОШЛОСТИ

ИЗ ДНЕВНИКА

ПОВОДИ

АНДРИЋ ЉУБИСАВ: Творац модерног есеја у Срба (Уз сто тридесет година од рођења Светомира Николајевића). 474 (1. новембар), 11.

БАРТОШ МИЛАН: Општа декларација о правима човека. 454 (1. јануар), 1.

БЕНКОВА-ПОПИТОВА ВЈЕРА: Павел Сабо — добитник награде НИП „Обзор". 475 (16. новембар), 10.

ВЛАТКОВИЋ ДРАГОЉУБ: Пријатељство Алексе Шантића и Бранислава Нушића. 458 (1. март), 5.

ВОЈВОДИЋ РАДОСЛАВ: Листајући књиге и остало, I. 456 (1. фебруар), 12; II. 457 (16. фебруар), 11; III. 458 (1. март), 11; IV. 459 (16. март), 10; V. 460 (1. април), 10; VI. 461 (16. април), 12; VII. 462 (1. мај), 12; VIII. 464 (1. јун), 10; IX 466 (1. јул), 12; X. 467 (16. јул), 11; XI. 468 (1. август), 16.

ЂУРИЋ МИЛОРАД: Годишња скупштина Српске књижевне задруге. 465 (16. јун), 12.

ЈЕРЕМИЋ ДРАГАН М.: О Љењину и уметности, још једном. 455 (16. јануар), 3; Преписка Марине Цветајеве. 455 (16. јануар), 10; ФЕСТ — четврти пут. 456 (1. фебруар), 1; Сећања на Михаила Зошченка. 460 (1. април), 11; Густав Крклец: поезија као жудња за срећом. 464 (1. јун), 3; Проблеми књижевничке организације. 466 (1. јул), 1; Сто година од рођења Карла Крауса. 470 (1. септембар), 12.

ЈОКА МИЛЕ: Конгрес културних радника Хрватске. 465 (16. јун), 1.

ЈУРИШИЋ ШИМУН: Драматизације код Хрвата. 471 (16. септембар), 8; Ријеч-двије о Алберту Фортису (У поводу два стољећа како је „Хасанагиница" записана). 473 (16. октобар), 10.

КАЧАРЕВИЋ ДРАГИЋ: Први преводи Љењина код нас. 456 (1. фебруар), 5.

КИТАНОВИЋ БРАНКО: Љењинова библиотека. 456 (1. фебруар), 5.

КОВАЧЕВИЋ БОЖИДАР: Три стољећа „Асанагинице". 470 (1. септембар), 3.

КЋУЧИНАР ЗДРАВКО: Кант и Маркс. 465 (16. јун), 3.

МАРКОВИЋ МИЛИВОЈЕ: Песник као легенда (Поводом 30-те годишњице смрти Карела Дестовника Кајуха). 460 (1. април), 3; Радости и туге живота (Седамдесет пет година Густава Крклеца). 464 (1. јун), 4.

МИЛУТИНОВИЋ КОСТА: Историчар југословенске мисли (Поводом 85-годишњице академика Виктора Новака). 456 (1. фебруар), 11; Стефан Митров Љубиша као друштвено-политички радник (Поводом стопедесетогодишњице рођења). 462 (1. мај), 10; Вук Караџић и Никола Томазео. 467 (16. јул), 3; Прве бразде Божидара Петрановића 472 (1. октобар), 5.

МУЖИНИЋ ЗДРАВКО: Матош у Београду. 455 (16. јануар), 10; Агилни хрватски књижевни прегалац (Уз стогодишњицу рођења Анте Петравића). 467 (16. јул). 9.

МУСИЋ СРБАН: Петрарка као наш савременик. 464 (1. јун), 9.

НЕДЕЉКОВИЋ ДУШАН: Велики Рабљанин Марко Доминис. 475 (16. новембар), 5.

НИКОЛИЋ МИЛОЈЕ Р.: Два књижевна мотива Светолика Ранковића. 463 (16. мај), 3.

НОВАКОВИЋ СЛОБОДАН: Без дубљег односа према животу (XXI фестивал Југословенског документарног и краткометражног филма). 461 (16. април), 1.

ОБРАДОВИЋ МИЛА: Доситеј Обрадовић у Халеу и Лајпцигу. 468—469 (1. август), 5.

ПАВЛОВИЋ МИХАИЛО В.: Колета и њене три опсесије. 468—469 (1. август), 6.

ПЕЈОВИЋ АЛЕКСАНДАР: Душан Васиљев — песник једне генерације. 458 (1. март), 5.

ПЕТРОВИЋ БРАНИСЛАВ: Где су пранзвори песме? (О затуреним стиховима Милана Бесарабића). 463 (16. мај), 10.

ПЕШИЋ РАДИВОЈЕ: Заоставштина Јаше Томића. 467 (16. јул), 10.

ПЛАВШИЋ ПРВОСЛАВ С.: Паја Радосављевић — оснивач експерименталне психологије код нас. 454 (1. јануар), 7.

ПОПОВИЋ БОГДАН А.: Зоран М. Бундало добитник Бранкове награде. 474 (1. новембар), 9.

РЕЂЕП ДРАШКО: Рапорти Исидоре Секулић. 454 (1. јануар), 10; Мирослав Крлежа о Франу Галовићу. 467 (16. јул), 9.

САВИЋ АНГЕЛИНА: Сећање на Растка Петровића. 465 (16. јун), 9.

СРЕБКОВИЋ МИЛУТИН: Песник који је српску лирику повео у XX век (Уз 150-годишњицу рођења Бранка Радичевића). 461 (16. април), 3.

СТЕФАНОВИЋ СЛОБОДАН М.: Једно заборављено дело Петра Убавкића. 466 (1. јул), 9.

ТАУТОВИЋ РАДОЈИЦА: Човекова судбина у научном преврату (Визионарско дело Борђа Јовановића). 457 (16. фебруар), 7; Човек мора бити човек. Поводом додељивања НИН-ове награде Михаилу Лалићу). 459 (16. март), 1.

ТРАЈКОВИЋ НИКОЛА: „Весела банка" уметника. 466 (1. јул), 5; На тему: Никад више, 477 (15. децембар), 9.

КАРИКАТУРЕ

ИЛУСТРАЦИЈЕ

ВИЊЕТЕ

ЦРТЕЖИ

СТРИП

АЛЕКСИЋ БРАНКО: 467

АНДРЕЈЕВИЋ БОРЂЕ КУН: 474

ВУЈАКЛИЈА ЛАЗАР: 471

ДИМИТРИЈЕВИЋ МИЛО: 457

БОКИЋ ДУШАН: 460

ЂУРЂЕВИЋ МИЛАН: 467

ЖЕДРИНСКИ ВЛАДИМИР: 461

ЗЛАМАЛИК МАТО: 474

КАПОР МОМО: 454, 456, 461, 463, 464, 465, 466, 468—469, 470, 471, 472, 473, 475, 476.

КЛАС АЛЕКСАНДАР: 458

КОЛВИЦ КЕТЕ: 459

КОСАНОВИЋ МИЛЕНКО: 461, 468—469

МАСКАРЕЛИ МАРИО: 454

МАРКОВИЋ СЛОБОДАН: 477

МАРКОВИЋ МОМА: 474

МИЛИЋ ВОЈИСЛАВ: 468—469

МИЛИЋ СЛОБОДАН: 464, 471, 473

МИЛОРАДОВИЋ БОЛЕ: 455

МИЛОРАДОВИЋ МИЛЕТА: 464, 471, 473,

МИЛУНОВИЋ МИЛО: 474

МИЉУШ БРАНКО: 455

МИТРИЋ НЕБОЈША: 465

МИТРОВИЋ МИЛУН: 476

НАГОРНИ МИОДРАГ: 463

ОТАШЕВИЋ ДУШАН: 456

ПИКАСО ПАБЛО: 457, 470

ПРОДАНОВИЋ БОЖА: 473

СТАЈКОВИЋ ДРАГОЉУБ ГУНЕ: 459, 463, 465

СТЕВИЋ РАДОМИР РАС: 462

СТОЈАНОВИЋ МИОДРАГ: 459, 460, 461, 463, 465, 466, 467, 468—469, 473

ТЕШИЋ ЉУБОМИР: 475

ТРАЈКОВИЋ СТАНИМИР: 476

ТУРИНСКИ ЖИВОЈИН: 461

ХЕГЕДУШИЋ КРСТО: 467

ЦОНИЋ БРАНКО: 464, 475, 477.

ЦУМХУР ЗУКО: 459, 464

ШЕРБАН МИЛЕНКО: 476

ШОБАЈИЋ МИЛОШ: 473

КРИТИКА

ВЛАТКОВИЋ ДРАГОЉУБ: Рехабилитација једног писца (Рашко В. Јовановић: „Иво Војновић"). 475 (16. новембар), 8.

ВУКОВИЋ БОРБИЈЕ: Самом себи (Драгиша Калезић: „Еденски врт лажи"). 463 (16. мај), 4.

ДАВИД ФИЛИП: Књига за младе и одрасле (Љубивоје Ршумовић: „Још нам само але фале"). 456 (1. фебруар), 8.

ДРЕНОВАЦ НИКОЛА: Подстицај на храброст (Мирко Вујачић: „Аједа Штукина дружина"). 459 (16. март), 5; Дечји доживљај револуције (Милорад Гончин: „После школског часа"). 465 (16. јун), 5.

БУКИЋ РАЈКО: Песник одгонета језик (Оскар Давичо: „Ритуали умирања језика"), 477 (15. децембар), 4.

ЗОРИЋ ПАВЛЕ: Песник у новој светлости (Станислав Винавер: „Ервопска ноћ и друге песме"). 458 (1. март), 8.

ИВАНОВИЋ ИВАН: Успешан повратак фабули (Младен Марков: „Банатски воз"). 465 (16. јун), 4; Античка драма на нашем кршу (Жарко Команин: „Људско месо — Пелиново"). 470 (1. септембар), 4.

ИВАНОВИЋ РАДОМИР: Занимљив критичарски првенац (Љубомир Цвијетић: „Преваљене ријечи"). 474 (1. новембар), 8.

ИГЊАЧЕВИЋ СВЕТОЗАР: Енглески и српски писци у прошлости (Снежана Кићовић-Пејаковић: „Енглеска књижевност у Срба у XVIII и XIX веку"). 457 (16. фебруар), 4; Празник романтичара (Др Ранка Куић: „Антологија енглеске романтичарске поезије"). 466 (1. јул), 4.

ЈОВАНОВИЋ МИЛИВОЈЕ: Изазов старом проучавању књижевности (Мила Стојић: „Руски писци", књига II). 476 (1. децембар), 8.

ЈУРИШИЋ ШИМУН: Најобимнији словенски рјечник (Јанко Јурančић: „Хрватско-словенски словар"). 456 (1. фебруар), 9; Живот тридесетолневни (Чедо Буковић: „Библиографија Могућности 1954 — 1974). 460 (1. април), 8.

КРЊЕВИЋ ВУК: И старо и ново (Бранислав Петровић: „Предосећање будућности"). 455 (16. јануар), 4; Актуелност у темама (Василије Калезић: „Нови критички спорови"). 465 (16. јун), 5.

МАРКОВИЋ МИЛИВОЈЕ: Рађање из пепела (Славко Јаневски: „Оморине"). 462 (1. мај), 8; Ка историји књижевности (Живан Милисавац: „Писци и идеје"). 470 (1. септембар), 4; Фантазмагорија реалности (Живко Јеличић: „Шашава луна"). 473 (16. октобар), 4; Живот није маштање (Ристо Трифковић: „Нове приче, опет"). 474 (1. новембар), 8; У дослуху с бескрајем (Томислав Мијовић: „Подљуте"). 476 (1. децембар), 8.

МИЛУТИНОВИЋ КОСТА: Из културне историје Далмације (Иво Перић: „Борба за понаровљивање далматинског школства 1860—1918). 475 (16. новембар), 8.

МИРКОВИЋ ЧЕДОМИР: Јаук пројектован у пркос (Вито Марковић: „Удес"). 454 (1. јануар), 4; Оживљена младост као нова реалност (Александар Вучо: „Омаме"). 456 (1. фебруар), 8; Успешан завеслај у литературу (Вук Милатовић: „Вечерамо спрам звезда"). 458 (1. март), 8; Певање као заваравање пораза (Радован Павловски: „Пир"). 462 (1. мај), 8; Глас против дехуманизације (Алек Вукадиновић: „Трагом плена и коментари"). 463 (16. мај), 4; Склад талента и књижевног образовања (Митко Мацунков: „Убиј говорљивог пса"). 465 (16. јун), 4; Несумњиви приповедачки квалитети (Данило Николић: „Повратак у Метохију") 468—469 (1. август), 7; Сигурне у већ освојеном простору (Божидар Тимотијевић: „Василиск"). 472 (1. октобар), 4.

МИХАИЛОВИЋ ДУШАН: Студија о комедији „Златног доба" (Др Марта Фрајнд: „Драмска илузија у енглеској ренесансној комедији"). 459 (16. март), 5; Јубиларна књига синтезе (Душан Милачић: „Вечни Молијер").

ПРИЛОЗИ ОБЈАВЉЕНИ У »КЊИЖЕВНИМ НОВИНАМА« У 1974. ГОДИНИ

464 (1. јун), 5; Пролог будућој историји драме (Др Властимир Ерчић: „Историјска драма у Срба од 1736. до 1860"). 471 (16. септембар), 4.; Држићеве посмртне авантуре (Марко Фотез: „Путовање с Дундом Маројем"), 477 (15 децембар), 5.

МИХАИЛОВИЋ СРЕЋКО: Акциона културна политика (Боко Стојичић: „Време културе"). 454 (1. јануар), 4.

ПЕЈЧИЋ ЈОВАН: Чежња за повратком у завичај (Радослав Братић: „Смрт спаситеља"). 464 (1. јун), 5.

ПЕРУНИЧИЋ ПРЕДРАГ М.: Пионирска студија из филозофије и физике (Богдан В. Шешић: „Филозофске основе физике"). 455 (16. јануар), 4.

ПЕТРОВИЋ БРАНИСЛАВ: Трагикомично виђење света (Влада Буњац: „Император"). 459 (16. март), 5.

ПОПОВИЋ БОГДАН А.: Доказ усавршавања метода (Босиљка Пушић: „Привид игре"). 458 (1. март), 8; Из нашег времена и о њему (Драгиша Радосављевић: „Бајалице"). 473 (16. октобар), 4.

ПРОТИЋ ПРЕДРАГ: Повест о путовању (Твртко Куленовић: „Путовање"), 477 (15. децембар), 4.

ПУВАЧИЋ ДУШАН: Од амбиције ка вокацији (Рајко Петров Ного: „Јеси ли жив"). 474 (1. новембар), 9.

РЕБЕП ДРАШКО: Владавина фељтона (Игор Мандић: „Гола маса"). 460 (1. април), 8; На хоризонту сна (Слободан Павићевић: „Силикати света), 477 (15. децембар), 4.

РОСИЋ ТИОДОР: Од конкретног до етеричког (Бранислав Прелевић: „Играч у ваздуху"). 468 — 469 (1. август), 7.; Целовитост песничког виђења (Стеван Раичковић: „Мале бајке"), 477 (15. децембар), 5.

СПАСИЋ КРУНОСЛАВ Ј.: Песник далеких пространстава (Пеђа Миленковић: „Искра љубави"). 467 (16. јул), 4.

СРЕЋКОВИЋ МИЛУТИН: Једна поетика модернизма (Растко Петровић: „Есеји и чланци"). 470 (1. септембар), 4.

СТОЈКОВИЋ АНДРИЈА Б.: Бачки дневник филозофа (Димитрије Матић: „Бачки дневник, 1845 — 1848"). 466 (1. јул), 4.

ТАУТОВИЋ РАДОЈИЦА: Медитеранска носталгија (Љубомир Цвијетић: „Одох на море"). 455 (16. јануар), 4; Од понављања ка новини (Ристо Трифковић: „Нове приче, опет"). 460 (16. април), 8; Савремена бајка о сеоској учитељици (Живко Чинго: „Сребрни снегови"). 462 (1. мај), 8; Позив на спор (Димитриј Рупел: „Чај и пушке у четири"; са словеначког превела Марија Митровић). 467 (16. јул), 4; Мисаони вид књижевне историје (Вук Филиповић: „Поетика трајања"). 472 (1. октобар), 4; Истина о легендарном борцу (Филип Радуловић: „Легендарни комесар"), 477 (15. децембар), 5.

ТИМОТИЈЕВИЋ БОЖИДАР: Градитељ песме и градитељ бунара (Уз збирку „Бунари Радоша Модричанина" Радомира Андрића). 463 (16. мај), 5.

ТИМЧЕНКО НИКОЛАЈ: Страст грађења мајстора Радоша (Радомир Андрић: „Бунари Радоша Модричанина"). 457 16. фебруар), 4; Митски мотиви у ироничном огледалу (Манојле Гавриловић: „Сунце и кочије"). 465 (16. јун), 5.

ТРИФКОВИЋ РИСТО: Трауматизована исповјед (Ненад Радановић: „Времена"). 459 (16. март), 5; Растакање људског (Милан Мучибабић: „Безданица"). 471 (16. септембар), 4; Досљедност једног пјевања (Изет Сарајлић: „Писма"). 474 (1. новембар), 8.

ШОП ИВАН: Слојевит психолошки роман (Шандор Богданфи: „Исповест једног атентатора"). 456 (1. фебруар), 8; Поезија интелектуалног хумора (Иван Сламниг: „Пјесме"). 460 (1. април), 8; Лирика богата метафором (Александар Секулић: „Венецијанска кугла"). 461 (16 април), 8; Прилог дечјој поезији (Борће Фишер: „Како расту маме"). 463 (16. мај), 4; Повест о изгубљеном човеку (Александар Тишма: „Мртви угао"). 467 (16. јул), 4; Од хумора ка дечјој поезији („Алек Марјано: „Енцименциклопедија"). 471 (16. септембар), 4; Деца и природа (Иван Цекић: „Нек изволи како ко воли"). 476 (1. децембар), 8.

ЛЕТОПИС

БРОЈ 454 (1. ЈАНУАР): Драматизација Козарчевог „Буке Беговића" (Шимун Јуришић). Златни јубилеј Љубомира Бошњаковића (Владислав Димитријевић). Српска народна мелодија у Бетовеновој сонати. Књига Весне Парун на руском језику. Библиографија Матице српске (К. М.). Интервју с Хорхе Луис Борхесом. Јубилеј Института „Максим Горки".

БРОЈ 455 (16. ЈАНУАР): Музички део Четвртог фестивала Позоришне комуне (Слободан Турлаков). Нова биографија Сингмунда Фројда. Давид Алфаро Сикеирос. Седамдесет пет година МХАТ-а. Стогодишњица Благоја Берсе (Владислав Димитријевић). Ружица Јоцић (В. С.). Преписка између Шарла Пегија и Ален-Фурнијеа.

БРОЈ 456 (1. ФЕБРУАР): „Мали принц" Сент-Егзиперија на филму. Совјетска студија о Карелу Чапеку. Импресионисти и Диран-Риел. Књижевне награде у Француској. Енглеска књижевност — за доба контејнера. „Увод у југословенску књижевност" у САД (Б.). Балзакова љубав на малом екрану.

БРОЈ 457 (16. ФЕБРУАР): „Змајева награда" Десанки Максимовић (Б.). Индија — највећи произвођач филмова. Признање Марјану Липовшеку (Владислав Димитријевић). Нови чланови Удружења књижевника Србије. „Размењене главе" као филм-мјузикл.

БРОЈ 458 (1. МАРТ): „Тереза лоповка". Даче Маранин. Јубилеј Жељке Рајнер (П. Волк). Три гушће у „Анди" и „Риголету" (Слободан Турлаков).

БРОЈ 459 (16. МАРТ): Нова „Британска енциклопедија". Значајни научни зборник (Срђан Мусић). Интервју Александра Солжењицина. Тејтум О'Нил снимаће нови филм. Метју Ариолд као критичар. Окултизам — узалудни револт. Преписка Шарла Бодлера. Нови музеј Мајаковског. Композитор пјесника (Ранко Рисојевић). „Смрт у Венецији" као опера. Сирови гестуални филм Луја Мала. Џемс Бонд — реална личност (Д. Љ.).

БРОЈ 460 (1. АПРИЛ): Емил Хајек (Владислав Димитријевић). Приказ нашег књижевног тренутка (Љ. Ш.). О чешкој и словачкој науци о књижевности. Двадесета годишњица „Браничева" (К. М.). Клара Малро у сенци свога мужа (Д. Љ.). Шекспирови комади на филму. Пета књига зборника „Бока" (К. М.). Чингиз Ајтматов у Шпанији Роселинијев филм о Декарту.

БРОЈ 461 (16. АПРИЛ): Музички прилог Десетом конгресу СКЈ (Владислав Димитријевић). Изложба Гинтера Граса у Хамбургу. „Молитова" дечја библиотека. Бранисламу Петровићу награда „Бранко Миљковић" (Б.). Песме Изета Сарајлића на турском. Хегелова награда Јиргену Хабермасу. Прослава дана Народне библиотеке СР Србије (Душан Јагликин). XV фестивал малих и експерименталних сцена у Сарајеву (Божидар Божовић).

БРОЈ 462 (1. МАЈ): Међународни симпозијум о Белинском. Совјетски речник књижевних израза. Антологија експерименталне литературе. Целокупна дела Е. М. Ремарка.

БРОЈ 463 (16. МАЈ): Сабрана дела Федерика Фелинија. Песма као надахнуће (Владислав Димитријевић). Пол Гоген као писац. Књига о Сентандреји. Драматизација Новаковог романа (Шимун Јуришић). Књижевност сама поставља питања (Душан Станковић). Два дебија у београдској Опери (Слободан Турлаков). Јевгениј Вућетић.

БРОЈ 464 (1. ЈУН)- Изабрана дела Ериха Коша на руском. О Китсу на реалним основама (Д. Љ.). Сећање на Максима Крстуловића (Бранко А. Поповић). Изложбе Борба де Кирика у Јапану. Симпозијум о Франсоа Моријаку. Панас Мирни — стуб украјинске прозе. Љубо Бабић (1890 — 1974) (С. Б.). Позориште — трибина за вечне протесте (Душан В. Станковић). Награде „Исидора Секулић" за 1973. годину.

БРОЈ 465 (16. ЈУН): Легат „Југоекспорта" Музеју града Београда (С. Б.). „Млади песници Југославије" на руском језику. Југословенска музика ван наших граница (Вл. Д.). Нови председник Француске Републике и уметност. У спомен Душана Васиљева. Батушићев зборник и Загоркини „Јалнуџевчани". В. С. Причет председник ПЕН-клуба. Рад музичке омладине (Вл. Д.). Василиј Каменски о Мајаковском.

БРОЈ 466 (1. ЈУЛ): Музички фестивал у Будви (В. Д.). Изненађење за Гинтера Граса (А. Б. П.). Скупштина Удружења књижевника Србије. Слике у част Пикаса (А. Б. П.). Двадесет књига „Рада војвођанских музеја" (К. М.). Дијалог совјетских и италијанских писаца. Глад за књигама (А. Б. П.).

БРОЈ 467 (16. ЈУЛ): Сигналисти у Загребу. Наши писци у совјетском зборнику. Нова књига Хајнриха Бела (А. Б. П.). Писци се враћају у Удружење. Анри Троаја поново Московљанин. Прослава Пушкиновог јубилеја у СССР-у. Југословенске хорске свечаности (В. Д.). Други славни Маклуан. Кафкине параболе (Деланира Љубибратић).

БРОЈ 468 — 469 (1. АВГУСТ): Ерих Кестнер. Фестивал „Гулбенкијан" у Лисабону (А. Б. П.). Божо Вукадиновић (1935 — 1974). Михал Бабинка (Вјера Попит). Седамдесет година Николе Шопа.

БРОЈ 470 (1. СЕПТЕМБАР): Радови Архива ЈАЗУ (К. М.). Пикасове илустрације уз „Целестину" (А. Б. П.). Музеј-атеље С. Т. Коњонкова. Књига о савременој руској прози (З. К.). Неумољивост Ероса (Д. Љ.). Крлежин број „Задарске ревије" (К. М.).

БРОЈ 471 (16. СЕПТЕМБАР): Смрт Јеле Спиридоновић Савић. Андре Малро о „новом човеку". Симпозијум посвећен Чехову (З. К.). Француски филм пред ову јесен. Војиславу Илићу награда „Мокрањац" (Вл. Д.). Четрдесет година од Првог конгреса совјетских писаца. Наши песници у лондонском часопису. Спендер о енглеско-америчким односима. Рад Корчуланске летње школе (В. М.).

БРОЈ 472 (1. ОКТОБАР): Популаризација или истраживање (З. К.). Несабрани текстови Ајвора Винтерса. Александар Вучо на смотри „Мермер и звуци". О дечјим позориштима у Београду (Душан Јагликин). Сећања супруге Томаса Мана. Вредна књига бившег робијаша (А. Б. П.). Божо Милачић (1920 — 1974) (Миливоје Марковић).

БРОЈ 473 (16. ОКТОБАР): Како је Томас Ман писао. Успех наших младих музичара (Владислав Димитријевић). Мило Бошковић (Момир М. Војводић). Месец књиге почиње на Цетињу. Задаци у култури после X конгреса СКЈ и VII конгреса СКС (Душан Јагликин). Шести БЕМУС је почео (С. Т.). Јубилеј Николаја Островског. Верднјев институт у Парми (Слободан Турлаков). Јарослав Кратина.

БРОЈ 474 (1. НОВЕМБАР): Јубилеј Великог Гиторића. Сликарство Мирка Кујачића (Срето Бошњак). Октобарска награда Бранимиру Шћепановићу. Збор ници уз Бахтинов јубилеј (З. К.). Песници и прозаисти у част Београду.

БРОЈ 475 (16. НОВЕМБАР): Турнеја Лесковачког позоришта (П. В.). Василиј Шукшин. Антологија енглеске романтичарске поезије (Б. А. П.). Трајно присутан Мокрањац (Владислав Димитријевић). Ролан Барт о враћању опери (А. Б. П.). Песме и цртежи Гинтера Граса (А. Б. П.). Број 476 (1. децембар): Задаци исоричара књижевности (З. К.). Књижевне награде у Италији (Д. М.). Жером Савари и „Велики магични циркус". Мозаик Милуна Митровића (Нада Злоковић). Аутобиографија Кенета Кларка. Особитости јидиш језика (А. Б. П.). Готовчев „Ero" у београдској Опери (Слободан Турлаков).

БРОЈ 476 (1. ДЕЦЕМБАР): Задаци историчара књижевности (З. К.). Књижевне награде у Италији (Д. М.). Жером Савари и „Велики магични циркус". Мозаик Милуна Митровића, Аутобиографија Кенета Кларка. Особитости јидиш језика (А. Б. П.). Готовчев „Ero" у београдској Опери.

БРОЈ 477 (15. ДЕЦЕМБАР): Босанско-херцеговачка ликовна синтеза (Душко Бабић). Захарија Станку (Адам Пуслојић). Између авангарде и реализма — Алдо Палацески (Драгослав Марковић). Откриће Лаурине кривње (Шимун Јуришић). Гете и Достојевски (З. К.). Исправка грешке у „Вјеснику у сриједу". Косовска музичка јесен (Владислав Димитријевић). Стјепан Кастропил. Рекордер комерцијалне књиге. (Д. П.).

ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ

ЛИКОВНЕ ИЗЛОЖБЕ

ГРАФИКА КЊИГЕ

БОШЊАК СРЕТО: Пропуштена шанса (УЛУС — јесен 73). 454 (1. јануар), 8; Дизајн књиге (Боле Милорадовић: Изложба опреме књиге). 455 (16. јануар). 8; Оданост пределу (Милун Митровић: Пастели). 455 (16. јануар), 9; Осуђеност на истину (Крсто Хегедушић: Ретроспективна изложба слика и цртежа). Дух и простор (Јагода Бујић: Таписерија и цртежи). 457 (16. фебруар), 8; Синтетичност елемента (Деса Томић Буровић: Изложба текстила и сериографија). Превазилажење визуелног (Владимир Рашић: Слике). 459 (16. март), 8; Привид природе (Херман Гварбанчић: Слике). 460 (1. април), 9; На граници универзалног (Живојин Турински: Слике). Аутономија облика (Денис Мичел: Скулптуре). 461 (16. април). 9; Симбол кретања у универзуму (Миодраг Нагорни: Слике, графике и цртежи). Оданост слици (Светозар Самуровић: Слике). 462 (1. мај), 9; Слика пресека (Улус 74). Подсвест и слутња (Виргилије Невјестић: Графике). 463 (16. мај), 8; Принцип опште повезаности (Младен Србиновић: Слике, 1968 — 1974). 464 (1. јун), 8; Експеримент 6 (Мајски салон УЛУС-а). Зрелост концепције (Соња Ламут: Мецотинта). 465 (16. јун), 8; Боја и мирис епохе (Петар Добровић: Ретроспективна изложба). 466 (1. јул), 8; Ретроспективна изложба цртежа и графике (Пиво Караматијевић: 1912 — 1936). 467 (16. јул), 8; Летње изложбе (Сликарство у средњовековној Србији од 12. до средине 18. века). Меморијална галерија Петра Лубарде, 468—469 (1. август), 10; Одговор изазовима времена (Божидар Јакац: слике, графике, цртежи; ретроспективна изложба). 475 (16. новембар), 10; Уметност стишаних страсти (Миљенко Шербан: Ретроспективна изложба слика, акварела и пастела), 476 (1. децембар), 9; Учитељ и ученици (Андре Лот и његови југословенски ученици), Нове слике Тахира Емре (Тахир Емра: слике) 477 (15. децембар), 8.

ЈОВАНОВИЋ МИОДРАГ: Српске иконе из Мађарске у Београду. 458 (1. март), 7.

КРШИЋ БОГДАН: Прави смисао графике у синтези са литературом. 454 (1. јануар), 11; О књижевном писму. 455 (16. јануар), 9; Наше оскудне словослагачнице. 456 (1. фебруар), 11; За повратак илустроване књиге. 457 (16. фебруар), 11; Конструкција књижне типографије. 458 (1. март), 11; Типографска слика. 461 (16. април), 11.

НИКПАЉ БЕРИСЛАВ: Пет тјескобних десетљећа (Ретроспективна изложба сликара Крсте Хегедушића). 455 (16. јануар), 8.

СУЈИЋ ВАСИЛИЈЕ Б.: Први бијенале савремене хрватске графике. 471 (16. септембар), 9; „Хришћанска цивилизација" Милоша Шобајића. 473 (16. октобар), 8.

ПОЕЗИЈА

ЛИРИКА У ПРЕВОДУ

АГОЛИ ДРИТРО: Пораз Леке Дукађина (Са албанског превео Есад Мекули). 464 (1. јун), 5.

АЛМАЖАН СЛАВКО: Велики шетач. Расте камен. Кућа се у грозд претвара. Јабука. Чудесна кућа. Подне. 475 (16. новембар), 7.

АНДРИЋ РАДОМИР: У грозници. Присутни мук. Столар из суседства ускоро завршава осамдесету. Двогласје. Пламен суманути. 463 (16. мај), 5.

БЕРБЕРСКИ СЛОБОДАН: Успаванка. 475 (16. новембар), 3.

БИТЕВИЋ РАДМИЛА: Окрутно време. На прагу два бела јагњета. Испијена светлост. Глас. Грех. 467 (16. јул), 8.

БЛАГОЈЕВИЋ РАДОВАН: Да се не растргнемо у љубави. 466 (1. јул) 8.

БРАЈКОВИЋ ДРАГОМИР: Ово, о једном поколењу. Она јесен дубровачка. Па ипак, љубавна. 456 (1. фебруар), 6.

БРАЈОВИЋ ГОРДАНА: Метаморфозе. Син. У мени жаровни. Космонаут. И ти човек и ја жена. А ја будна. Тамна игра. 466 (1. јул), 11.

БРКОВИЋ ЈЕВРЕМ: Остарјели коњи. Врата закључавам као сви у граду. Остати то што јесам. Пијесак капље у сјећање. 455 (16. јануар), 3.

БУРИНА САФЕТ: Звук, уво и ноћ. 474 (1. новембар), 7.

ВАСИЛЕВСКИ РИСТО: Дечацима озбиљног времена. 472 (1. октобар), 7.

ВЕШОВИЋ МАРКО: Успаванка. 474 (1. новембар), 8.

ВОЛАРЕВИЋ МЛАДЕН СРБАН: И мајка је заридала. 464 (1. јун), 6.

ВРАЊЕШЕВИЋ МАРКО: Шпанија 1936 — — 1946. 464 (1 јун), 9.

ВУЈАНОВИЋ ДРАГУТИН: Балада о Марини Цветајевој. 465 (16. јун), 6.

ВУЈАЧИЋ МИРКО: Жена. Дрвеће у Беновићима. Слон. Срем. Празна слама. 476 (1. децембар), 4.

ВУКМИРОВИЋ МИРЈАНА: У мени леп призор. 465 (16. јун), 7.

ВУЛАНОВИЋ ВОЈИСЛАВ: Грудве земље. 470 (1. септембар), 11.

ГАБАНСКИ ИВАН: Poiesis. 467 (16. јул), 4.

ГАЈТАНИ АДЕМ: Песма. У високим брдима усамљена светлост. Море. Путовање. Како да ти сачувам снове. (Са албанског, уз помоћ аутора, препевао Ристо Василевски). 462 (1. мај), 7.

ГРБИЋ ДРАГОСЛАВ: Године са двојником: Појава двојника. Опомена двојнику. Двојникова оптужба. Двојниково бекство. 455 (16. јануар), 7.

ГУДЕЉ ПЕТАР: Коњ. Човек. Пас. Змија. Птица. 477 (15. децембар). 9.

ГУНГА ФАХРЕДИН: Елегија песме. Талас. (Превео са албанског Радослав Недељковић). 460 (1. април), 8.

ДАМЈАНОВИЋ БУРО: Чарни знамен. Срна. Љубоморник. Кад нема те. Молителка. 455 (16. јануар), 6; Младоморна. Плава елегија. 471 (16. септембар), 3.

ДЕЛИЋ БОГДАН: Сушта роса. Исти раоник. Текст о оскудици. Зрно и пећина. Средиште. Нагост. Објава. Инорог. * ** Анали 475 (16. новембар). 8.

ДЕСНОС РОБЕР: Фантомас (Превео Мића Данојлић). 468 (1. август), 13.

ДИМИЋ МОМА: Снежни човек. Ноћница. Па снег пружа руке. Из снова. Намастирска чорба. 463 (16. мај), 9.

ЂИДИЋ ЉУБИША: Успаванка. Земаљска шева. Смрт у сазвежђу овна. Ниски путници. Коприва. 477 (15. децембар), 5.

ЂОГО ЂОЈКО: Стожер. Чантар. Близанац. 457 (16. фебруар), 4.

ЂУРОВИЋ ЖАРКО: У двојишта. 461 (16. април), 8.

ЕРИЋ ДОБРИЦА: Две баладе: Сусрет у шуми. Чаролија мајчиног чаја. 460 (1. април), 6; Изгревање месеца. 471 (16. септембар), 10.

ЖИГИЋ ДРАГАН: У металном сну. 461 (16. април), 4.

ИКАЧ ЗОРКА: Грозница. 476 (1. децембар), 7.

ИЛИЋ КРСТИВОЈЕ: Јесењи ружичњак. 455 (16. јануар), 10.

ЈАЊУШЕВИЋ ЂОЈКО: Сад је ора друга. 464 (1. јун), 6.

ЈАЧЕВ РИСТО Б.: Дошљаци. Повратка нема. У меким водама. Онамо је Кајмакчалан. (Превела Тамара Арсовска). 475 (16. новембар), 4.

ЈОЦИЋ ЉУБИША: Пресахла пустиња. 456 (1. фебруар), 9; Леонардове тачкице. Песник. Мутација Миде краља од злата. Реклама за туш портабл. A la Modigliani. 473 (16. октобар), 6.

КАШАК ЛАЈОШ. Лоша година. Предлог уговора. Сумрак. Објашњење уз две моје монтаже. Зов љубави (Превео Јожеф Варга). 468 (1. август), 13.

КОВАЧЕВИЋ БОЖИДАР: Птица. 468—469 (1. август), 12.

КОВАЧЕВИЋ ПАВЛЕ: Сунце. Верујем. Брана. Младост. Голуб. Оклоп. Хармонија. Пловидба. 464 (1. јун), 7.

КОЛУНЦИЈА ДРАГАН: Човек у одласку. После дана и ноћи. За воденим столом. 457 (16. фебруар), 6.

КОНЕСКИ БЛАЖЕ: Зрикавци. Превој. Три крупне жене. Одисеј. Реуматизам. Језеро. (С македонског превео Влада Урошевић). 472 (1. октобар), 6.

КОРДИЋ МИЛОШ: Орач. 467 (16. јул), 8.

КОСТИЋ-СЕЛЕМ МИЛИЦА: Посета у сећању. 464 (1. јун), 4.

КОЦИЈАНЧИЧ ЈАНЕЗ: Без икаквог избора. 464 (1. јун), 5.

КОЦИЋ ЗЛАТА: Улица. 464 (1. јун), 10.

КРКЛЕЦ ГУСТАВ: Сеоски звоник. 456 (1. фебруар), 7.

КРСТАНОВИЋ ЗДРАВКО: У предвечерје складно зборн. Изједначење. Увирање. 464 (1. јун), 10.

КРУНИЋ ДРАГИША: Крпењача и тенис. Плехана носталгија. Сновиђења. 458 (1. март), 8.

КУЛЕНОВИЋ ТВРТКО: Мајстор и Маргарита. 474 (1. новембар), 7.

КУШАКОВИЋ СРЕТЕН: Орфеј на терезијама. Орфеј пева. Орфеј и Еуридика. 468—469 (1. август), 4.

ВЛАДИСЛАВ ТИТЕЛБАХ: „МАЧВАНКА" (СА ИЗЛОЖБЕ „ЦРТЕЖИ СРПСКИХ УМЕТНИКА 19. ВЕКА")

ПРИЛОЗИ ОБЈАВЉЕНИ У »КЊИЖЕВНИМ НОВИНАМА« У 1974. ГОДИНИ

ЛАЗАРЕВИЋ БРАНИСЛАВ А.: Победник под дрветом. Да себе разгрешим. Жене окајавају. Линч. 475 (16. новембар), 5.

ЛАЗИЋ ЛАЗА: Песме о поврћу: Пасуљ. Адмирал и шаргарепа. 473 (16. октобар), 4.

ЛАЛИЋ ИВАН В.: Марина Ш, IV, V. 454 (1. јануар), 7.

ЛУКИЋ ВЕЛИМИР: Доба. Сенка. Бдење, а можда мадригал. Предео. Прах, путовање. 468—469 (1. август), 7.

МАКСИМОВИЋ ДЕСАНКА: Звездани знаци. Јеретици. 454 (1. јануар), 6.

МАКСИМОВИЋ СТАНОЈЕ: Колевка си а ја дете нисам. 466 (1. јул), 5.

МАРКОВИЋ СЛОБОДАН: На дивљем цвећу плаче дан. 477 (15. децембар), 7.

МАРЦИНКЈАВИЧУС ЈУСТИНАС: Залеђено море. Школска муза. Пред зору. Оглас у вечерњем листу. (Са руског превео Изет Сарајлић). 473 (16. октобар), 9.

МЕХМЕТИ ДИН: Птић дугаздина. (Са албанског превео Радослав Недељковић). 454 (1. јануар), 10.

МИЛАТОВИЋ ВУК: Жена. Породиља. Дојиља. Еротика I. Еротика II. 475 (16. новембар), 6.

МИЛЕНКОВИЋ ДИМИТРИЈЕ: Вода која бежи. Остати у Калетинцу. Приближавање. Путници. Читаћеш дуго. Светлост у нама. 465 (16. јун), 4.

МИЛИЋ ЗОРАН М.: У одласку. У повратку. Од урока. 464 (1. јун), 6; Препелица у руци. Љубав у Топчидеру, Песник у Топчидеру. 477 (15. децембар), 3.

МИЛИШИЋ МИЛАН: Под ведрим небом. Кроз лењинградску зимску ноћ у 72. 461 (15. април), 6.

МИЛОШЕВИЋ ВЕЛИМИР: Недеља — бела кошуља. Крилима за небеса. Боловах летње болести. Тишина око звезда. 470 (1. септембар), 10.

МИЛОШЕВИЋ МЛАДЕН: Загрљај. 457 (16. фебруар), 11.

МИТИЋ СРБОЉУБ: Песма штит I—II. 459 (16. март), 6.

МИТРОВИЋ СТЕФАН: Ријеч каменог споменика. Залеђени сан. Не пореци. Звук цвјетања. 470 (1. септембар), 3.

МИШКОВИЋ БОРБЕ: Неки споменик. Као порука. 459 (16. март), 9.

МЛАДЕНОВИЋ БОРА: Преокрет. У твом оку умиру пејзажи. У глави сунце прободено. 455 (16. јануар), 5.

МЛАДЕНОВИЋ ТАНАСИЈЕ: У свитање сам стигао. 473 (16. октобар), 7.

МУЈАГИЋ МУБЕРА: Заклињање. Слутња као говор. 474 (1. новембар), 7.

НЕДЕЉКОВИЋ РАДОСЛАВ: Траг лутања мале птице. 457 (16. фебруар), 7.

НИКОЛАЈЕВИЋ ДИМИТРИЈЕ: Те вечери. Препелица. 472 (1. октобар), 4.

НОГО РАЈКО ПЕТРОВ: Ветар Кајмакчалана. Сонет. Ствари су једноставне. (Изван наслова). 463 (16. мај), 6.

ОДН ВИСТАН ХЈУ: Стиховна творевина постаријег грађанина (Са енглеског превела Софија Палигорић). Здравица (Са енглеског превео Александар Нејгебауер). 473 (16. октобар), 9.

ОСТИ ЈОСИП: Злоћудно сјеме. Лов на звјерку. 474 (1. новембар), 8.

ПАВЛОВСКИ ЈОВАН: (Са македонског превео Ристо Василевски). 454 (1. јануар), 11; Деспина, 477 (15. децембар), 9

ПАНЦО ШУКРИЈА: Ријеч као хљеб и со. 474 (1. новембар), 8.

ПАРУН ВЕСНА: Пролог књизи „Басне за будале". Божанство леда. Ухолажа. 454 (1. јануар), 4; Обнова умјетности. 460 (1. април), 4.

ПАУНОВИЋ АЛЕКСАНДАР: Завичај даха. 461 (16. април), 5.

ПАУНОВИЋ СИНИША: Обнављење. Морава. Епитаф. 460 (1. април), 7.

ПЕАКИЋ-ЖАЈА МАРИЈА: А да не буде молитва. Постоји наравно још птица на прозору. Јутро. Што ли је то што растем. Док стојиш на тргу у подне. Кроз ваше месо пролазе. Наши су очеви. 470 (1. септембар), 6.

ПЕШИЋ МИЛОСАВ СЛАВКО: Полазимо последњи пут. Из песниковог тела. На столу лежи писмо. Прељубна јесен. Као љубавна. 466 (1. јул), 6.

ПО ЕДГАР АЛАН: Сам. Језеро. Црв победник. Острву Занте. (Превео Коља Мићевић). 468—469 (1. август), 13.

ПОПАДИЋ АЛЕКСАНДАР: Речи дрвета. 461 (16. април), 4.

ПОПОСКИ НИКОЛА ЦИНЦАР: Вртлог. Eo ipso. Егидом. Casus belli. Карма. 463 (16. мај), 10.

ПРЕДИЋ ВЛАДИМИР В.: Растанак. 463 (16. мај), 7

РАДАНОВИЋ НЕНАД: Одлагање. Дрхтај. Скитачи. 470 (1. септембар), 4.

РАЈКОВИЋ РАДОМИР: Поведи: Неко други чека своје време. Киша опет пада на нас. Били смо већ мртви. Дворац Дунђерских. Суочавање старих. 466 (1. јул), 5.

РАПАИЋ РАДМИЛА: Љубав. Ватра запретана. Слика. 468—469 (1. август), 11.

РЕНЦОВ МИХАИЛ: Цвет. Далеко је. Боље је да си мртва. (Са македонског превео Александар К. Нејман). 462 (1. мај), 6.

РИСОЈЕВИЋ РАНКО: Шеста босанска елегија. Дванаеста босанска елегија. Тринаеста босанска елегија. 474 (1. новембар), 5.

РУДНИКОВ ИВАН: Длан. Као у бајци. Врбова свирала. Трагови. (Са бугарског превела Десанка Максимовић). 473 (16. октобар), 9.

САБО ПАВЕЛ — ПАЉО БОХУШ: Слутња. Под шљивом. Путеви. Повратак. (Избор Вјере Бенкове — Попит, превод са словачког Бранке Ром). 475 (16. новембар), 10.

СЕКУЛИЋ АЛЕКСАНДАР: Бар ти буди вечна. 470 (1. септембар), 5.

СМИЉАНИЋ ДОБРОСЛАВ: Елегос за белу страницу. Слике које жудимо живети. 457 (16. фебруар), 5.

СТАНИСАВЉЕВИЋ МИОДРАГ: Даљине око града. Парк. Неретљанске жене. Журба у малим местима. Настављам пут . . . 471 (16. септембар), 6.

ТАХМИШЧИЋ ХУСЕИН: Стихови. 474 (1. новембар), 6.

ТИМОТИЈЕВИЋ БОЖИДАР: Празник. 460 (1. април), 3.

ТИШМА АЛЕКСАНДАР: Лебдећи чун. 467 (16. јул), 5.

ТОДОРОВИЋ ГОРДАНА Р.: Чаробна ружа. Песма срцу, посутом звездама. Верујем у лепоту живота. 459 (16. март), 6; Живети без песме. Мајци. Не могу ко камен да живим. 467 (16. јул), 6.

ТОДОРОВИЋ МИРОСЛАВ: Голубачка грђава. Лепенски вир. 463 (16. мај), 7.

ТОДОРОВСКИ ГАНЕ: Једног јануарског дана 1969. (Са македонског превео Сретен Перовић). 462 (1. мај), 5.

ТОНТИЋ СТЕВАН: Пријатељи. 474 (1. новембар), 7.

ТОШИЋ ТОДОР: У улици тој. Подне и путник. Торањ. Висине. 476 (1. децембар), 7.

УДОВИЧ ЈОЖЕ: Фантазија у граду на води. Соната за Аријадну. Слике. (Са словеначког превео Гојко Јањушевић). 454 (1. јануар), 5.

УЗЕЛАЦ МИЛАН: Вршачки предели: У Ђавољевој јазбини. Торањ Мисе. Догађај на мајдану. Зидање капеле светог Рока. 471 (16. септембар), 5.

ФЕХЕР ФЕРЕНЦ: Бесконачно. Фотографски излог. Утва златокрила. (Са мађарског превео Еуген Вербер). 454 (1. јануар), 10.

ХАНЦИЋ РАЗИЈА: Руже. Тобом сам љубав. 474 (1. новембар), 7.

ХАЦИЋ ИБРАХИМ: Слика. Поноћ. Јавна говорница. Рођење. 463 (16. мај), 9.

ХРИСТОВА-ЈОЦИЋ СВЕТЛАНА: Ако будем могла (Са македонског превео Ристо Василевски). 462 (1. мај), 5.

ХУСЕИНБЕГОВИЋ ФАТИМА: Неуништива реч. 464 (1. јун), 5.

ЦЕЛАН ПАУЛ: Овде. Онај што нам је бројио часове. Епитаф за Франсоу. Крајолик. Вече речи. Око времена. Светло. (Са немачког превео Звонимир Костић-Палански). 473 (16. октобар), 9.

ЧАЛОВСКИ ТОДОР: Лет над водом. Несрећни поредак ствари. (Са македонског превео Сретен Перовић). 462 (1. мај), 6.

ЧЕРКЕЗ ВЛАДИМИР: Тихо теку бистре воде. Прах кречњака. Сунчане стазе. 454 (1. јануар), 8.

ЧУДИЋ ПРЕДРАГ: Општа болница. 476 (1. децембар), 10.

ШИЉАК МИЋУН: Црни гласник. Одива ноћи. Манастир Света Тројица. 468—469 (1. август). 12.

ШКРЕЉИ АЗЕМ: Река. Преклањско лето. Споменик. Речи. (Са албанског превео Есад Мекули). 475 (16. новембар), 9.

ШОЛЦ ОТО: Послушајте ову ноћ. Ако видиш. Растворила се. Пјесма. Сан је земља. 460 (1. април), 5.

ШОП НИКОЛА: Освајање коцке: I По стварима. II Идући даље. III Видик. IV Предах. V Успони. VI У себи. VII Благо привучен за десно раме. VIII Непознанице. IX Прескок. 458 (1. март), 7.

ШОПОВ АЦО: Пре цветања фланобоајана. У сну црне жене. (Са македонског превео Радивоје Пешић). 462 (1. мај), 4.

ШУЈИЦА БОЖИДАР: Затегнутих мисли и оштрих облика. Човеково стабло. 459 (16. март), 7; Младост (Елегија — критика). 476 (1. децембар), 3.

ШУЊЕВИЋ ЧЕДО: Моја пјесма. Проклетство. Гнијезда неспокоја. 459 (16. март), 9.

ПОЗОРИШТЕ
ФИЛМ
ТЕЛЕВИЗИЈА
ФЕСТИВАЛИ
МУЗИЧКА УМЕТНОСТ
МУЗИКА
СМОТРЕ
ФЕСТ

ВОЛК ПЕТАР: Представа глумаца (Уз премијеру драме „Ех, то време такмичења" Џејсона Милера). 454 (1. јануар), 8; Игра човека, времена и судбине (Уз премијеру „Пелинова" Жарка Коматине). 455 (16. јануар), 8; Замке маниризма (Уз премијеру Ковачићеве комедије „Радован трећи"). 456 (1. фебруар), 9; Контрасти (Уз Бајчетићеву поставку „Сладострасника, Карамазових" и Стеријину „Лажу и паралажу"). 457 (16. фебруар), 8; Повратак Чехову (Уз премијеру „Вишњевог сала"). 459 (16. март), 8; Илузије и реалност (Премијера „Села Степанчиково" Фјодора Достојевског). 460 (1. април), 9; Веровање у сценску илузију (Уз премијере Бондовог „Мора" и „Патке из врта краља Густава" Зорана Поповића). 461 (16. април), 9; Класика и ово време (Нове интерпретације Гундулића, Стерије и Нушића). 462 (1. мај), 9; Нове речи (Овогодишње Стеријино позорје и текстови домаћих савремених аутора). 463 (16. мај), 8; Крлежа и родитељска колебања (Поводом извођења „Вучјака" Мирослава Крлеже). 464 (1. јун), 8; Поезија и грубости живота (Уз премијере „Хасанагинице" Љубомира Симовића и „Вучјака" Мирослава Крлеже). 465 (16. јун), 8; Веровање у нови израз (Уз премијере „Деца сунца" Максима Горког и „Љубиша" Миленка Вучетића). 466 (1. јул), 8; Периферно позориште (На крају овогодишње позоришне сезоне). 467 (16. јул), 8; Неизвесности репертоара (У очекивању нове позоришне сезоне). 471 (16. септембар), 9; Трагање за вредностима и обмане театрализма (Поводом првих представа овогодишњег Битефа). 473 (16. октобар), 8; Бранислав Нушић у црнини (Између обнове „Покојника" и премијере „Ожалошћене породице"). 474 (1. новембар), 10; Ослобађање (Поводом приказивања Есхиловог „Окованог Прометеја"). 475 (16. новембар), 9; Старе теме — нови текстови (Уз премијере „Даће" Ференца Деака и „Случај шампиона" Радомира Смиљанића), 476 (1. децембар), 9; Смоктуновски (уз гостовање московског Малог театра), 8.

ДИМИТРИЈЕВИЋ ВЛАДИСЛАВ: Град културе (Смотра „Мермер и звуци" у Аранђеловцу). 468—469 (1. август). 10.

ЈЕРЕМИЋ ДРАГАН М.: На реду је оживљавање историје. 457 (16. фебруар), 1; Срећна синтеза савременог и популарног. 474 (1. новембар), 10.

ЈОВАНОВИЋ РАШКО В.: Десети сусрети позоришта Србије. 465 (16. јун), 10; Јубилеј који обавезује (Двадесетпетогодишњица Дубровачких љетних игара). 468—469 (1. август), 10; Тријумф Шостаковичеве хуманистичке мисли. 471 (16. септембар), 10.

ЈОШАНОВИЋ ТОМА: Шоу забава ТВ Београд. 459 (16. март), 8; Размишљања о ТВ-драми. 460 (1. април), 9; Фолклор на телевизији. 464 (1. јун), 8; Наш ТВ-смех. 466 (1. јул), 8; О ТВ-водитељима. 472 (1. октобар), 8; О цртаном филму на ТВ. 475 (16. новембар), 10.

ЈУРИШИЋ ШИМУН: У славу живота (Премијера драме „Господа Глембајеви" у загребачком Хрватском народном казалишту). 463 (16. мај), 8.

КРЊЕВИЋ ВУК: Крици и шапутања Феста. 457 (16. фебруар), 1; Појава „белог таласа" (поводом Фестивала у Пули). 470 (1. септембар), 1.

МИЛОШЕВИЋ ПРЕДРАГ: Смотра или такмичење? (Уз V југословенске хорске свечаности). 468—469 (1. август), 11.

НОВАКОВИЋ СЛОБОДАН: Апел за одбрану егзистенције. 457 (16. фебруар), 1; Аутор и природа (О документарним филмовима Александра Илића). 463 (16. мај), 7; Балада као филм („Хасанагиница" — наш први филмски сценарио). 475 (16. новембар), 9; Виторио де Сика. 476 (1. децембар), 10.

ТИРНАНИЋ БОГДАН: Мала анатомија телевизијских вести. 458 (1. март), 10.

ТРАЈКОВИЋ ВЛАСТИМИР: Зборник „Српска музика кроз векове". 458 (1. март), 10; „Панова свирала" у сали Студентског центра. 472 (1. октобар), 8.

ТУРЛАКОВ СЛОБОДАН: Неколико дебија и један јубилеј (Низ младих певача у главним ролама и 45 година певања Жарка Цвејића). 456. (1. фебруар), 9; Два италијанска госта. 461. (16. април), 9; Домаћа „дечја" опера. 462 (1. мај), 9; Једно ново диригентско име. 465 (16. јун), 8.

ПОРТРЕТИ
СУСРЕТИ
IN MEMORIAM

БОШЊАК СРЕТО: Петар Лубарда. 457 (16. фебруар), 12.

ГАВРИЛОВИЋ ЗОРАН: Криза критике је последица њене вишеструке зависности (Са XI међународног октобарског сусрета писаца у Београду). 476. (1. децембар), 1.

ДИМИТРИЈЕВИЋ ВЛАДИСЛАВ: Радост је живети с музиком (Разговор са композитором и диригентом Предрагом Милошевићем). 459 (16. март), 12.

ДИМИЋ МОМА: Једноставно: Пеђи Чајевски. 476 (1. децембар), 12.

ЕСТИВАЛ ЖОРЖ: И на Западу улазимо у еру социјалистичке уметности (Са XI међународног октобарског сусрета писаца у Београду). 476 (1. децембар), 3.

ЗОРИЋ ПАВЛЕ: Миодраг-Мими Протић. 455 (16. јануар), 2; Самоуништење и екстаза (О прозном стваралаштву Слободана Џунића). 468 — 469 (1. август), 9.

ИГЊАТОВИЋ СРБА: Нова песничка фантастика (Поводом „Санописа из луде куће" Србољуба Митића. 461. (16. април), 7.

ЈЕРЕМИЋ ДРАГАН М.: Мигел Анхас Астуријас и магијска реалност слободе. 465 (16. јун), 9.

ЈУРИШИЋ ШИМУН: Винко Витезица. 466 (1. јул), 11.

КЕРМАУНЕР ТАРАС: Одбацујући забране права критика се интегрише са стваралаштвом (Са XI међународног октобарског сусрета писаца у Београду). 476 (1. децембар), 4.

КЕРН НИКОЛА: Пише се како се живи (Разговор са Донатом Шајнером, генералним секретаром Савеза чешких писаца). 460 (1. април), 12.

ЛАЗИЋ ЉУПКА: Писање је начин да се контактира са људима (Разговор са истакнутим писцем Леонардом Шашом). 475 (16. новембар), 12.

ЛАКИЋЕВИЋ ОГЊЕН: Срдачне срџбе Божидара Шујице. 459 (16. март), 7.

МАРКОВИЋ МИЛИВОЈЕ: Жеђ за даљинама (О поетском стваралаштву Душана Костића). 471 (16. септембар), 7.

МИЈОЈЛИЋ ВЕРА: Филм без насиља се удвара (Разговор са француским филмским режисерима Ивом Боасеом и Жаном Есташом). 458 (1. март), 12; У потрази за лепотом (Разговор са сликаром Богданом Јовановићем). 465 (16. јун), 12.

МИРКОВИЋ ЧЕДОМИР: Чежња за слободом, лепотом, вечношћу . . . (Поезија Скендера Куленовића). 455 (16. јануар), 7.

НОВАКОВИЋ СЛОБОДАН: Александар Секуловић. 472 (1. октобар), 11.

ПОПОВИЋ БОГДАН А.: Марко Врањешевић. 464 (1. јун), 9; Велимир Живојиновић — Massuka. 470 (1. септембар), 2.

ПРОТИЋ ПРЕДРАГ:ババчки свет Танасија Младеновића. 473 (16. октобар), 7.

РАКИТИЋ СЛОБОДАН: Промене Милутина Петровића. 470 (1. септембар), 7.

САРАЈЛИЋ ИЗЕТ: У поезији исто што и у животу (Са кубанским песником Робертом Фернандезом Ретамаром на XII сарајевским данима поезије). 462. (1. мај), 12; Пророк у својој земљи (Сусрет са аргентинским песником Армандом Текадом Гомезом). 467 (16. јул), 11.

СТАНКОВИЋ ДУШАН В.: Изменити истовремено књижевност и човечанство (Разговор са Филипом Солерсом). 455 (16. јануар), 12; Роман који је слика човека цивилизације (Разговор са Робертом Сабатјеом). 477 (15. децембар), 12.

ТРИФКОВИЋ РИСТО: Књижевно-критичарски ангажман Јована Кршића. 456 (1. фебруар), 7.

ТРУМИЋ МАРИНА: Критика афирмише театар (Разговор са позоришним критичаром Луком Павловићем), 474 (1. новембар), 12.

ФЛОРА РАДУ: У слуху двају језика (Увод у књижевно стваралаштво Славка Алмажана). 475 (16. новембар), 7.

ЧОЛОВИЋ МИЛОЈКО: Књижевност служи политици (Разговор с кинеским писцима у Тијенцину). 457 (16. фебруар), 12.

ШОП ИВАН: Живот као вечна тема (Маргиналије уз прозу Јаре Рибникар). 472 (1. октобар), 7; Трагање за људском судбином (Проза Ћамила Сијарића), 474 (1. новембар), 5; Гласна елегија (О поезији Слободана Марковића), 477 (15. децембар), 6.

ПРОЗА „КЊИЖЕВНИХ НОВИНА"

ВУЛЕВИЋ ЧЕДО: Зла греда. 459 (16. март), 6.

ИВАНОВИЋ ИВАН: Викинг. 466 (1. јул), 6.

ИВЕЉИЋ НАДА: А ја сам те чувао. 472 (1. октобар), 6.

ЈАНКОВИЋ МИОДРАГ: Мој животни пут. 463 (16. мај), 6.

ЈОКИЋ САВО: Пливач. 476. (1. децембар), 6.

КАПОР МОМО: Исповест фолиранта. 473 (16. октобар), 6.

КОЈИЋ БЛАГОЈЕ: Бангa. 461 (16. април), 6; Сасвим обичан пас. 461 (16. април), 6.

КОЛАКОВИЋ ВЕРА: Како сам доспео у грм. 470. (1. септембар), 6.

КОШ ЕРИХ: Писмени задатак. 457 (16. фебруар), 6.

МАРКОВ МЛАДЕН: Служба Адолфине Фроман. 456 (1. фебруар), 6.

МАТИЦКИ МИЛЕНКО: Повратник. 465 (16. јун), 6.

ОМЕРБАШИЋ ГАЛИБ: Танак вео одваја љубав од смрти. 467 (16. јул), 6.

ПОПОВИЋ ДАНКО: Запис о Милутину „Бору". 468—469 (1. август), 8.

РАДОВАНОВИЋ СЛАВЕН: Ноћне студије Алексе Секулића. 464 (1. јун), 6.

СЕЛИМОВИЋ МЕША: Пред коначно одвајање. 454 (1. јануар), 6.

СИЈАРИЋ ЋАМИЛ: Камен. 455 (16. јануар), 6.

СТЕПАНОВ ПРЕДРАГ: Смрт цимбалиста Пиште. 471 (16. септембар), 6.

СТОЈШИН ВЛАДИМИР: Клуб књижевника. 475 (16. новембар), 6.

ХУМОР И САТИРА

АНДРИЋ РАДОМИР: Поподневни храст. 461 (16. април), 11.

БОЖОВИЋ ЗОРАН: Три приче у једној. 473. (16. октобар), 11.

ГРУЈИЋ НИКОЛА: Истина о лажи. 473 (16. октобар), 11.

ДРАШКОВИЋ ВУК: Сједи и девeрај. 473 (16. октобар), 11.

ЗАКИЋ РАСТКО: Поема једног демагога. 468—469 (1. август), 14.

ЗАХАРОВ ЛАВ: Пародије: Густава Крклеца „Вјетар под бројем" и „Влажни жубор", Николе Дреновца „Нераскамењени камен", Мухарема Первића „Између одметника и уметника", Симона Симоновића „Без сунђера у грлу", Душана Баранина „Њих троје — он, она и хронологија". 455 (16. јануар), 11; Пет пародија: Александра Вуча „Случај деветих врата", Николе Шопа „Са кишобраном без кишобрана", Мире Алечковић „Шта пишеш?", Ивана Ивањија „Телеса са две главе". Мирослава Максимовића „Пристати на бубу". 465 (16. јун), 11; Пародије: Ериха Коша „Имена безимених", Густава Крклеца „Телефонске басне" (Сувишно питање, Мачка на кривом путу, О срећној аикули), Риста Тошовића „Шашаво бројање", Божидара Ковачевића „Тајна и роштиљ", Ивана В. Лалића „Саопштење о злу", Мирјане Стефановић „Савско-дубровачки мадригал". 471. (16. септембар), 11.

ИВАНОВИЋ ВОЈА: Сведочанство. Међуживотињски односи. Позајмљена песма. Балада о рибљем зејтину. Ритмичка песма. 463 (16. мај), 11.

ЛУКИЋ ДРАГАН: Узбудљиво купање. 461 (16. април), 11.

МАРКОВИЋ ИЛИЈА: Репиграми: Светле варке. На брвну. Мућке. Нов квалитет. Испод ока. С оне стране. Мелиорација. (Не)погрешив. Окривљени. Лутање. Слаба утеха. Искуство. Преседан. Покриће. 459 (16. март), 11.; Репиграми. 477 (15. децембар), 11.

МАЦУНКОВ МИТКО: Чир на проби. 461 (16. април), 11.

НАЈМАН ЈУЛИЈА: Све је било тачно. 471 (16. септембар), 11.

ОЉАЧИЋ БОРА: Две сатирете: Ах, пролеће! „Добровољац". 459 (16. март), 11.

КОСТИЋ — ПАЛАНСКИ ЗВОНИМИР: Чворови. 477 (15. децембар), 1.

ПАРУН ВЕСНА: Волтер из „Мачјега листа" 468 — 469 (1. август), 11. Овчја романца мјесечарка. 477 (15. децембар), 11.

ПЕТРОВИЋ БРАНИСЛАВ: Варљива интима. 461 (16. април), 11.

ПЕТРОВИЋ ДУШКО М.: Иверје. 477 (15 децембар), 11.

СЛАВКОВИЋ ТОМИСЛАВ СТ.: Интерпункција. 468 — 469 (1. август), 14; Вуковим стопама: Пословице. Загонетке. Басне: Одликовање. Епска песма: Порекло имовине. Лирска песма: Свадбена песма. Питалице. Бајка: Угашена лоза. 475 (16. новембар), 11.

СТАНКОВИЋ МИЛЕ: Рехабилитација. 464 (1. јун), 11; Печене шеве. Возови добричине. До звезда и натраг. 468—469 (1. август), 14; Размена. Слика и прилика. Песници у подножју. 477 (15. децембар), 11.

СТАНОЈЧИЋ ВОЈИСЛАВ: Клизачи и гледачи. 459 (16. март), 11; Нови талас у градском циркусу. 463 (16. мај), 11.

ТОПИЋ ТОМИСЛАВ: Одлазак. Поновни одлазак. 473 (16. октобар), 11.

ФИЛИПОВИЋ ФРИДА: Дневник о лампи. 461 (16. април), 11.

ШЕШУН ФЕДОР: Космијанин. 464 (1. јун), 11.

ПРОБЛЕМИ

У ТРАГАЊУ ЗА САДАШЊИМ ВРЕМЕНОМ: КРИТИКА НОВИНСКЕ КРИТИКЕ

Наставак са 1. стране

ка из дана у дан" (како је назива Исидора Секулић) — усмерава се према своме непосредном историјском, књижевном времену и делима која у њему настају, отворена према духу и бићу тог времена и тренутка чији смисао треба да спозна и протумачи, уводећи ствараоце и њихова дела, пре но што наћу детаљније студије и анализе, директно у сферу првог разумевања. Тако су, са развитком новина и часописа, књижевна теорија и књижевна критика постајале сепаратне делатности. И тако су новине, у знатној мери, допринеле да књижевна критика постане шира пракса и екстензивнија дисциплина којом ће се, по Тибодеовим речима, с подједна ким правом и разлогом, бавити критичари, писци, професори и новинари.

Није то, ипак, идиличан посао. Још увек је неопходно да се критичар и писац привикавају на условности рада и сарађивања у новинама, као и да новине непрестано култивишу свој однос према писцима и књижевности.

Мада према новинској критици — оправдано или не, у то сад нећемо улазити — још постоје извесне предрасуде, отпори, презир, данас је пишу, с мањом или већом страшћу, преданошћу и ком петентношћу, готово сви посленици критике, ветерани и почетници. Предмет њихове пажње је књига, или неки књижевни проблем, који, сами по себи, имају вредност и значај вести, новости, актуалитета, или је, пак, тај значај у теми којој је књига посвећена, или, изнад свега, у културној, књижевно-естетској новости и вредности књиге.

У својој композиционој структури и садржају новинска критика није, и не би требало да буде, само објашњење и рационализација критичаревог избора (а готово не огољено препричавање дела или коментарисање у схемама социологизма или естетизма), већ она доноси, у одговарајућим сразмерама, основна обавештења о делу (и писцу), интерпретацију средишњег, доминантног проблема дела, атмосфере и квалитета визије и језика, критичко разматрање и рефлексију — о позицији и вредносном доприносу дотичног дела укупном опусу његовог творца, жанру, културним кретањима и књижевној уметности уопште. Посредством критичке имагинације, у којој, поред осталог, партиципирају интуиција, инвенција, способност уопштавања, као и смисао за појединачност и појединост, нијансу, суптилитет, она се остварује, првенствено, као језик о језику, као критичка мисао о уметности, али и о човеку и свету: као продоран поглед у дело, и прегледан, одрешит поглед на човечанство.

На тај начин, преко елаборације појединачног дела, критика настоји да буде и у најнепосреднијој вези са општим литерарним и духовним процесима и развојем.

Оријентисана према публици, књигама, књижевном животу и књижевности, посредујући, дакле, као комуникатор, у комплексном сплету социјалних, општекултурних и уметничких феномена, новинска критика се усредсређује и ка самој себи: заснивајући се на одређеним теоријским ставовима и критеријумима (зависно од опредељења и спреме појединих критичара), на бризи и љубави према песничкој речи и самој књизи, на читалачкој енергији критичара, заступајући савременост и модерност, али са дубоким осећањем и познавањем књижевноисторијског наслеђа, традиције, континуитета, одржавајући неповодљив и независан, доследно критички, недоктринарни однос према писцима, литератури и писању, против духовне тромости и конвенција, она истовремено, аутокритички, проблематизује саму себе и своје тешкоће и могућности, да би се одбранила од властите конвенционализације, импресионистичке површности, вербализма, самозадовољства у „власти" и суђењу, и од осионе, брзоплете, нетрпељиве искључивости.

МЕТОД И МИШЉЕЊЕ

У преплетима интердисциплинарних интереса, марксистички метод — који може најцелисходније да прати уметност у њеном многостраном, бескрајном развитку и да омогући адекватно разумевање дела, људи, догађаја — указује се новинској критици као оно витално, плодно језгро из којег она ствара лачки црпе и формира своје књижевно-естетске критерије и своју друштвено-културну функцију. Тиме она, такође, смањује себи ризик од-данас-до-сутра случајног импровизовања, у корист претходне студиозне научно-теоријске припреме, проучавања, систематичности.

Не реагује, дакле, само рефлексом и темпераментом неким инстинктом који би јој био урођенији него и мишљењем, методом, знањем, као што су то, уосталом, у овој области критичке активности, у књижевној и позоришној новинској критици, свако у својој мери, показали А. Г. Матош, Исидора Секулић, Бранимир Јосић, И. Г. Ковачић, Ђорђе Јовановић, Марко Ристић, Велибор Глигорић, Ели Финци.

Утанчан и еластичан укус, образованост и сензибилност, емпатичка блискост истини и суштини књижевног дела, и новинску критику, не толико да делу, у брутално крутости, суде и пресуђују, колико да му, пре свега, с тактом прилазе и да га што објективније и потпуније схвате и објашњавају у савременом и књижевно-историјском контексту, да, спознавајући, буду у делу (или бар што ближе њему) и да га, при том, дефинишу живим, привлачним, бритким језиком и одмереним, прегнантним формулацијама у оквиру одговарајућег критичког инструментаријума. Дијалектички смисао критике је у томе што она није ни само афирмативна, ни искључиво негаторска, већ тежи аутентичности и ваљаности путем синтезе. Што значи да не реагује ни попустљивим или пристрасним, вехементним одбацивањем или прихватањем, дакле једностраном, осорном негацијом или олаким панегириком, а ни фразеолошки неутралним и езотеричним жаргоном или терминима „здравог разума".

Незнање и насиље, или „угледно" и углађено, стручњачко-рутинско маркирање (одсутне) суштинске идејно-естетске свести, критеријума, принципијелности, то је оно што бисмо, у (новинској) критици, па и у сваком другом интелектуалном послу, могли назвати порнографијом.

Приступ новинске критике књижевним и другим уметничким делима, и степен њене критичности, није зато, рекло би се, питање „смелости" или „несмелости", или неких других виријлних одлика и амбиција критичарев их (како би у једном приземнијем резоновању могло изгледати), колико ствар хуманитета, етичности, изоштрене, будне интелектуалне бриге, разложности и одговорности пред самом собом и пред уметношћу. Што, опет, значи: да је дужност (новинске) критике да, пре свега, буде критичка. У томе је сва њена супериорност и творачки потенцијал. Језик ауторитета (и ауторитарности) критике тиме уступа место ауторитету језика, слободи и достојанству стваралаштва.

У својој динамичној структури и оперативности (то јест брзини и директности деловања) новинска критика се јавља под разним именима и формама, различитог интензитета и обухватности: у неким својим малим облицима — као белешка, глоса, осврт, хроника, рецензија, књижевно-критичка маргиналија; узгред, делимично тек критички усмерена — као интервју, фељтон, козерија; као памфлет и полемика; и најзад, као критички коментар, приказ, чланак, есеј, — што су све разнолики видови једног мање-више истог, битно критичког, расуђивања и мишљења (и културног информисања), у коме се, не потцењујући унапред ни један од наведених облика, мало ко од књижевних критичара није огледао, нити му одолео, а међу њима и неки од најзначајнијих критичких умова, од Сент-Бева до наших дана.

То је већ део историје новинске критике. А будућност јој је: да у себи однегује оне клице из којих ће се разгранати њене нове могућности што већ одавно чекају да буду откривене.

НАПОМЕНА И БИБЛИОГРАФИЈА

Овај текст о новинској критици — који се, индиректно, укључује у расправу о књижевној критици у дневним и другим листовима, вођену протеклих месеци у „Књижевним новинама", „Политици" и у неким другим публикацијама и средствима јавног информисања — настао је разрадом и проширењем једног написа намењеног за речник књижевних термина. И као што није било могуће, у овој верзији, одстранити, или преобликовати, све елементе претходне лексикографске обраде, тако је сад, чини се, неопходно задржати и прикључити, макар и овако, засад, непотпун, саставни, библиографски део и додатак првобитне верзије овог чланка, као известан показатељ интересовања за тему о којој је реч.

А. Тибоде: „Физиологија критике", 1944, и „Историја француске књижевности", 1961; М. Ристић: „Књижевна политика", 1952; P. Goodman: The Structure of Literature, 1954; Ф. О. Матјесен: „Зимска критика", „Наш весник", 23. IX 1955; Г. Крклец: „Писма Мартина Липњака из провинције", 1956; Љ. Цвијетић: „Критика дана", „Живот", 1958, бр. 5; G. Hicks: Speaking of Books, The New York Times Book Review, 1958, бр. 27, и Журналистичко приказивање књига", „Књижевне новине", 17. VI 1960; В. Павлетић: „Анализа без које се не може", 1961; Т. Ујевић: „Пулсација и метаморфозе критике" (у књизи „Хрватска књижевна критика" VIII, 1964); И. Секулић: „Аналитички тренутци", 1966; J. E. Drewry: Writing Book Reviews, 1966; G. Orwell: In Front of Your Nose 1945 — 1950, 1968; П. Палавестра: „Нови јеванђелисти", 1968; Anon.: The Revi ewers Newsweek, 11. VIII 1969; Д. М. Јеремић: „Пером као скалпелом", 1969; J. Аћин: „Кратко писмо о књижевној хроници", „Дело", 1970, бр. 2; О. Прескот: „О приказивању књига", „Савременик", 1970, бр. 11; М. Егерић: „Људи, књиге, датуми", 1971; L. B. Cebik: A Note of Reviewing and a Review, The Georgia Review, 1971, br. 1; Е. Барџис: „Становиште приказивача", „Књижевна реч", јун 1972; П. Протић: „Критика која има утицаја и она друга", „Књижевне новине", 16. III 1974; Р. Таутовић: „Пут и странпутице", „Политика", 23. III 1974; И. Попиванов: Творчески, вдъхновено, принципно! бележки за литературната критика във всекидневния печат), Литературен фронт, 16. V 1974; Ш. Јуришић: „Још једном о новинској критици", „Књижевне новине", 1. VI 1974; М. Коматина: „Критика које нема", „Комунист", 1. VII 1974; В. Глигорић: „Покретачка снага друштвена и духовна" „Политика", 2. XI 1974.

М. И. Бандић

ХУМОР И САТИРА

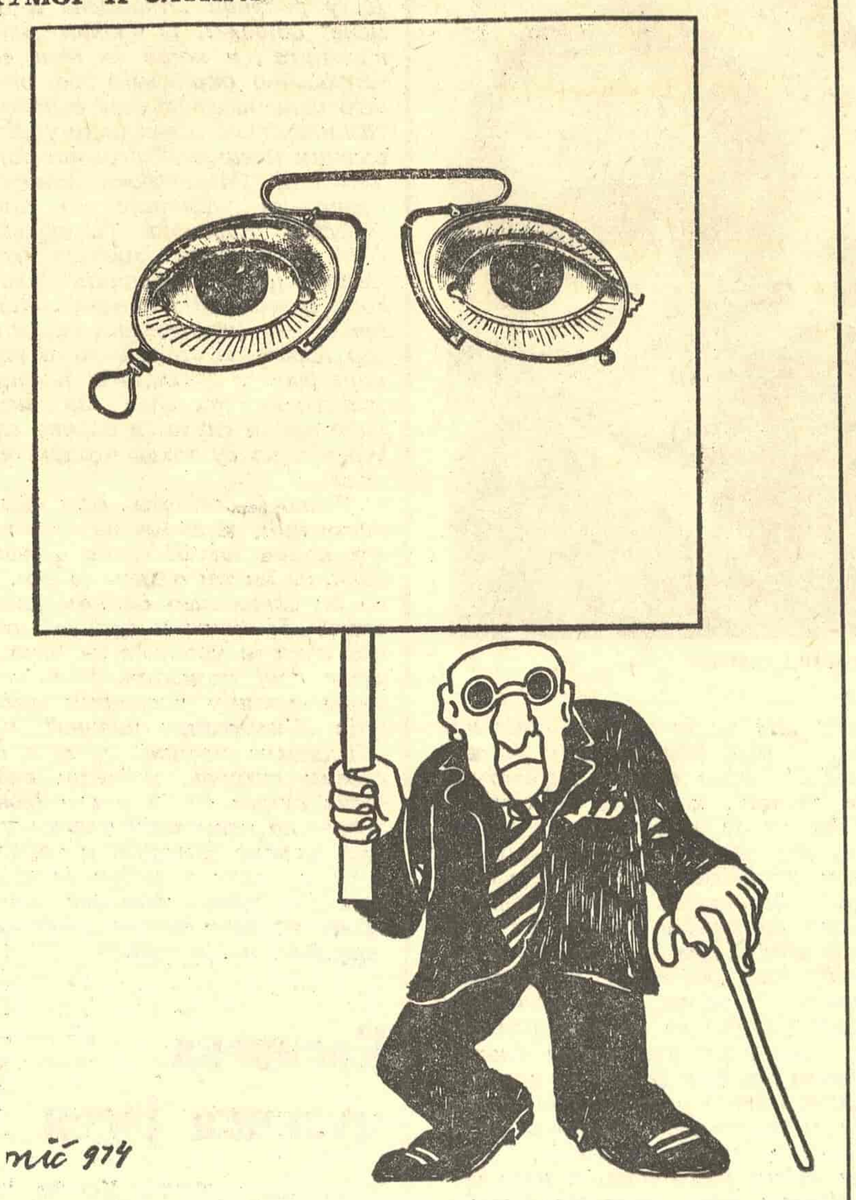

КАРИКАТУРА БРАНКА ЦОНИЋА

Весна Парун

ОВЧЈА РОМАНЦА МЈЕСЕЧАРКА

Ах, зелено, што волим зелено!
Звонце на овну, траву у планини!
што волим то поље зимзелено
гдјено о луку и сланини

чобанче снатри, док при ватри
сједи и попишане опанке суши.
— Не смијеш снатрити! — туку
га фратри
палицом — снатрење шкоди
души!

Ах, зелено, што волим зелено!
Како је лијепо бити овца!
Грицкати травку по травку,
лијено,
не бојати се ловца, јести без
новца,

пити без сламке и блејати без
страха
да ће нас нетко пресјећи: не
блеји!
Ми, претхисторијска војска
плаха
и безазлени Одисеји

гријемо ваше постеље, људи,
и хранимо дјецу коју ви у њима
правите. И, јер добре смо ћуди,
на ражњу нас пеку по сајмовима.

О, зелен, што волим зимзелен,
сноп гарсијалоркине мјесечине!
Леопардијева пастира, док снен
кроз зелене луња Апенине.

На службени пут кад одлазе буће
не питају чобане жуљају ли
опанци
и како им књижница, дјечји
вртић, оруће
пољско, већ само: врте ли се
јагањци?

Ах, зелено, што волимо зелено!
Мој завичају у теби има
више брабоњака неголи ћака,
а брабоњци су пожељни у снима

јер значе богатство. Сто
брабоњака
сањати, значи: издавача ћеш
наћи!
Тисућу — значи: нека ће те
квака
закачити, али ћеш ипак умаћи!

Гдје нас све није у повијести
било
од жртвеника Абрахамова
до Аргонаута! Рубенс, Мурильо!
Шпиља Полифемова! Стара и
Нова Пазова!

О, зелено, што волим зелено!
Пастиру добри, како сам уморна!
Звоно ми с грла скини мједено.
о, не дај да се претворим у овна

предводника, већ стави ме на
раме
и носи ме кроз поље покошено!
Тад знат ћу да бог је мислио и
на ме.
Зелено, ох, што преживам зелено!

Звонимир Костић Паланski

ЧВОРОВИ

Неко у чвор веже
све вијуге снажно
де се увек сећа
оног што је важно.

Неко сав је мокар
у сну и на јави,
јер му је у кварту
мокри чвор у глави.

Чворчина на челу,
што чворугу диже,
доказ је да мисао
слободи је ближе.

Чворови на пању,
чемерни и љути,
казују све оно
што пањ мудро ћути.

Запетљане чворове,
ко Гордијев што је,
секира одједном
пресече на двоје.

*

Душко М. Петровић

ИВЕРЈЕ

Прелазећи са речи на дела,
прећоше и нас.

*

Хлеб је поскупео, игре су све
јефтиније.

*

Увек књижевне вечери;
литература никако да порани.

*

Што више лупаш, пре ће ти
отворити.

*

Сви смо ми на истој линији, само
су нам смерови различити.

*

Кад већ морам, урадићу то
добровољно.

*

Не тражи длаку у јајету, ако је
имаш на језику.

*

И у љубави према домовини има
перверзија.

*

Посланик је у праву. Смените
бираче!

*

...Док је седео на брду и гледао
у плаво небо, цар помисли како
му сунце заклања видик...!

Миле Станковић

РАЗМЕНА

Дајем горку љутњу
за једну црну слутњу

Дајем црну слутњу
за једну несварну тежњу

Дајем несварну тежњу
за једну празну чежњу

Дајем празну чежњу
за једну лепу наду

Дајем лепу наду
за једну жељу младу

Дајем жељу младу
за једну авантуру смелу

Дајем авантуру смелу
за једну симпатију зрелу

Дајем симпатију зрелу
за једну љубав од свега већу

Дајем љубав од свега већу
за једну малу брачну срећу

СЛИКА И ПРИЛИКА

Да људи у душу његову завире
нашли би сатане, фауне, сатире
А у њено срце ако пажња скрене
указале би се нимфе и сирене

Кроз његове младе плаховите
снове
разбуктале су се страсти
Казанове
а она пожудна не сматра за
ману
што у себи носи бесну куртизану

Две махните душе случајно се
среле
и цео су живот заједно провеле
Он је био кројач са природом
бујном
она хировита бавила се кујном

И кад су већ били уморни
и стари
у срце им туга нож заоштрен
зари
Све су земне сласти прођердали
срамно
што нису живели бурно
и помамно

Сад би се такође склањали од
бура
ал би се сећали лудих авантура
А кад већ у огањ не сме да се
срља
добро је да неко леђа ти истрља

Илија Марковић

РЕПИГРАМИ

1.
Ако је у име слободе,
онда и грлом у јагоде.
2.
Сви путеви некуд воде,
само један до слободе.
3.
Није то дуга,
већ спектар заслуга.
4.
Поломише нам кости
слабости.
5.
Све је кристално јасно
када је већ касно.
6.
Ништа вам не оста,
обећајте нешто и себи,
нама је доста.
7.
Тркачи на дуге стазе,
кариjеристи вас обилазе.
8.
Ко нема њуха,
нема ни слуха.
9.
Док једни циљу теже,
други од њега беже.
10.
Цене скачу
на грбачу.
11.
Свако је глуп
на свој калуп.
12.
Има ли ишта мило
као кормило?
13.
Више интересе
редовно прате
ниже камате.
14.
Мрав има свој став
исти,
а цврчак увек
други користи.
15.
Моја личност шета
између сита и решета.

СУСРЕТИ

Роман слика човека који гради цивилизације

Разговор са познатим француским књижевником Робером Сабатијеом

РОБЕР Сабатије, песник, есејиста, а изнад свега романсијер, ове године био је најчитанији писац у Француској. Најновија романескна трилогија, овог по начину писања традиционалистичког књижевника и члана жирија Гонкурове награде, продата је за мање од две године у више од 700.000 примерака!

Овај велики књижевни успех Сабатијеа, који је досад објавио четири збирке песама, две књиге есеја и дванаест романа, изазвао је чак противречна реаговања међу париским критичарима. Његова трилогија, чија прва књига има назив „Шведска палидрвца" веома је тужна али и занимљива прича. Један десетогодишњи дечак по имену Оливије проводи детињство, боље рећи дане и ноћи, на улицама Монмартра, почетком тридесетих, названих лудим годинама овог века. „Трилизаљке укуса ментола" и „Дивљи лешници" су наставак трилогије о детету чија судбина без родитеља подсећа на биографију самог писца...

То је и био повод да, започињући разговор са Сабатијеом у његовом стану у Улици Фонтен Латур у близини Сене у Паризу, запитамо најпре књижевника да ли је трилогија у ствари његова романсирана биографија.

— *У свим мојим романима унета су великим делом моја сећања из детињства и моја виђења париског света између два велика рата* — каже Робер Сабатије. — *Али уместо писања у првом лицу, незгодно је детету стављати све у уста. Оливије је у роману добио значење „он", а не „ја" иза којег се управо крије писчева, то јест моја мисао. Тиме сам избегао временске категорије, описујући догађаје из прошле и садашње перспективе, које у тексту имају чак и значење будућности.*

— Кога у ствари представљају личности у Вашим романима?

— *То су јунаци једне или више изгубљених епоха. Прче о њиховим промашеностима у времену, простору и друштву. Тачније, суд бине о изгубљеним пријатељствима и љубавима у акцијама у којима учествују хероји романа, али не и — писац. Они су сви болесни. Жале идеализовану прошлост, неостварене авантуре, пропале вредности које су им „гарантовале" будућност.*

— Један критичар је рекао за Вас да сте један од највећих француских књижевника у слици њу промашених личности, без родитеља и отаџбине, неприлагођених времену и месту у коме живе...

— *Ако је тако, то је зато што сам и сам имао тешко детињство. Ни данас не могу да се ослободим утиска „сирочета" једне епохе и једне париске четврти, у којој сам раме уз раме растао са децом руске, шпанске, италијанске, јеврејске и арапске националности. Уосталом, сваки писац у животу мора да се понаша као Флобер. Да буде увек „Мадам Бовари — то сам ја"!*

— Шта мислите о теоријама Ролана Барта, Филипа Солерса и Жан Пјер Фаја који кажу да је традиционалистичка, „буржоаска" књижевност „мртва ствар којој више не вреди давати ни помен"?

— *То кажу они, али би требало питати и читаоце. Уосталом, после обиласка једне фабрике са својим пријатељима ултралевичарима, Жан Пол Сартр је узвик-*

РОБЕР САБАТИЈЕ

нуо: „Па то је ужасно, радници читају исте књиге као и буржоазија!" Такво виђење литературе је глупост, као што је глупост рећи да је роман мртав, да је поезија умрла! Саветовао бих таквим теоретичарима да више воле како би имали лепше потомке! Хоћу да кажем да све то није озбиљно! Хегел је, говорећи о роману као „модерној буржоаској хроници", рекао: „Оно што недостаје роману то су оригиналност и поетичност при опису епоха". Роман мора да остане на граници између прозе о социјалном животу и поетичног стваралаштва о свету који нас окружује. Роман не видим као негацију, него као саставни део свеопштег културног наслеђа. Он треба да буде слика човека који учествује у градњи цивилизација са свим својим стварним и имагинарним потезима, одраз наших дневних и ноћних лутања у којима се губимо и поново проналазимо...

— Управо припремате „Историју француске поезије" у шест томова. Шта мислите о савременом песништву Ваше земље?

— *Имамо велику и добру поезију. Данас сви пишу готово искључиво песме. Арагон, Мишо и Рене Шар су за мене наши највећи живи песници. Од средње генерације поменуо бих Ива Бонфоа, Алена Боскеа, Жан-Клода Ренара, Пјера Еманиела, Сен Џон Перса, Ежена Гилвика...*

— Познајете ли југословенску књижевност?

— *Веома мало. Читао сам неколико романа ваших писаца, међу којима и дела нобеловца Иве Андрића.*

— Директор сте сектора за белетристику у једном великом париском издавачком предузећу. Осим тога, члан сте жирија за додељивање Гонкурове награде. Шта мислите о проблему излажења књига из белетристике и наградама које су последњих година подвргнуте жестоким критикама?

— *Знам да награде нису увек праведне, али без њих се не може. Да нема награда, париски издавачи би престали да издају дела младих писаца. Јер, код нас, на жалост, књигу многи сада мере аршином обичне робе. Обиђите Франкфуртски сајам књига па ћете се уверити да се књиге третирају као индустријски производи. Зато више и нема много белетристике. Нема ни часописа и листова као у старо време. Само о томе нећу да говорим да не бисте и ви помислили како са носталгијом причам о прошлости, као јунаци у мојим романима...*

Разговор водио
Душан В. Станковић

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

Уређивачки одбор: др Петар Волк, Васко Ивановић, Миодраг Илић, др Драгаш М. Јеремић (главни и одговорни уредник), Вук Крњевић, Чедомир Мирковић, Богдан А. Поповић (оперативни уредник), Владимир В. Предић (секретар редакције), Владимир Стојшин, Божидар Тимотијевић, др Иван Шоп, Бранимир Шћепановић. Техничко-уметничка опрема: Драгомир Димитријевић.

Књижевни савет: др Димитрије Вучетић, Предраг Делибашић, Енвер Берћеку, др Милош Илић, Душан Матић, др Војин Матић, Момчило Миланков, др Драшко Ређеп, Јара Рибникар, Душан Сковран, Алекса Челебоновић, Зуко Џумхур, Пал Шафер. Идејно решење графичке опреме Богдан Кршић.

Лист излази сваке друге суботе. Цена 3 дин. Годишња претплата 60, полугодишња 30 динара, а за иностранство двоструко. Лист издаје Новинско издавачко предузеће „Књижевне новине", Београд, Француска 7. Телефони: 627 286 (редакција) и 626 020 (комерцијално одељење и администрација). Текући рачун: 60801-601-2089. Рукописи се не враћају. Штампа: „Глас", Београд, Влајковићева 8.

ЛЕТОПИС

Исправка грешке у „Вјеснику у сриједу"

У „Вјеснику у сриједу" од 11. децембра 1974. године, на страни 16, у рубрици „Напомене и опомене" објављен је чланак „Замке плагијата", у којем се наш лист неправедно окривљује због нечег што нема никакве везе с нама. У том чланку се тврди да је у „Књижевним новинама" недавно објављен есеј „Мелодијска линија у приповеци „Логорије по ноћи" извесног Боривоја Томашевића, који је, у ствари, плагијат есеја „Мелодија и мотивација" професора Николе Милошевића. Истом приликом непотписани коментатор изражава жаљење што људи који раде у листу који је специјалистички посвећен литератури нису имали слуха за сличне евентуалије, па су такав чланак објавили.

Тачно је, међутим, да у нашем листу није објављен ниједан прилог поменутог Боривоја Томашевића, па ни тај о коме је реч. Било би занимљиво да нам коментатор „Вјесника у сриједу" објасни како је могао да не само напише свој коментар, него и да држи лекцију члановима редакције „Књижевних новина", када „Књижевне новине", у шта смо сасвим сигурни, није ни видео. Нема сумње да је реч о једном несавесно написаном чланку, због чега морамо замерити и коментатору и листу у којем је штампан, јер такви текстови наносе штету не само нашем листу него, посредно, и култури.

Косовска музичка јесен

Музичким животом Косова прошлог и овог месеца доминирају два догађаја који изазивају пажњу не само као музичке манифестације високог уметничког ранга већ и као појаве које потврђују свестранији и свеобухватнији уметнички живот у овом крају који доживљава свој пуни процват и на плану уметничког развоја у коме и музика има одређени удео. Два догађаја о којима се у овом напису говори, то живо показују: током прославе Дана Републике одржан је, у свом двонаестодневном трајању, први фестивал сериозне музике у Приштини, „Музичка сцена", која је окупила неколико врхунских ансамбала и солиста оперске и инструменталне музике. Иако је Приштина била центар читавог музичког живота Косова, са низом културно-уметничких друштава и музичких ансамбала, са радио-станицом и музичком школом, све приредбе озбиљне музике имале су карактер неке пролазности, манифестација чије је остварење зависило од времена (или, на жалост) и „добре воље" уметника из других градова; „Музичка сцена Приштине", као резултат великих напора свих уметничких фактора била је на самом свом почетку остварена тако да ће бити узимана као частан пример приликом организовања сличних фестивала. Током овог фестивала љубитељи музике слушали су хор „Светозар Марковић" из Новог Сада, ансамбл који је својевремено стекао Прву награду на Светском фестивалу у Ленголену а чији је диригент Лазар Бута недавно добио највишу војвођанску награду „Искре културе" за свој богат и предан музички рад, загим, Нишки симфонијски оркестар, који сада прославља 15 година свога рада а којим је дириговао професор Јурај Ферик, Српски гудачки квартет (Београд), Загребачки квартет, љубљански трио „Тартини", београдске оперске солисте Милку Стојановић, Добрилу Богошевић и Живана Сарамандића, виолинисту Јована Колуншију, пијанисту Владимира Крпана, флаутисту Тахира Куленовића, инструментални дуо из Скопља, Душку Тасеску, виолон-чело, и Јасминку Чкакар-Геогијеву, клавир, балет Македонског театра и два приштинска ансамбла, новостворени Камерни оркестар РТ Приштине, којим је дириговао Бахри Чеља и хор „Колегијум канторум", којим је дириговао Марк Качинари. Током овог фестивала, који је наишао на велики пријем код радознале публике, организовани су и дискусиони сусрети на којим су третирани неки проблеми музике; међу учесницима Трибине били су и Младен Позајић и Зија Кучукалић док је Акил Коци, један од неуморних твораца Сцене, описао све шири развој косовске музике. Редакција „Рилиндје" организовала је разговор о музичком тренутку Косова чиме је покренула један пионирски посао и изазвала преко потребно питање: „Колико је југословенских листова покренуло дискусију о музичком животу средине?". Изложба београдског сликара Александра Јеремића-Цибета, испуњена темперама и уљима са темом „Концерти", употпунила је овај несвакидашњи уметнички догађај.

Ових дана се музички живот Косова обогаћује још једним фестивалом — „Акорди Косова 74", као да настављају трајање „Музичке сцене". То је смотра забавне и дечје музике која се одржава већ 11 пута, али ове године као целовита косовска манифестација. Без обзира на успех овог фестивала у ранијим годинама и на велико учешће гостију из других наших градова, овогодишњи „Акорди Косова" биће остварени уз учешће уметника који живе и раде само на овом подручју, како би Косово добило свој пунији облик и кроз тонско обликовање живота људи који егзистирају на овом делу наше земље тим пре, што, Косово обилује многим неоткривеним вредностима своје народне музике, живописне и разнобојне и у својој мелодици и својим ритмичким основама, што је била достојна инспирација водеће групе косовских композитора међу којима су неки стекли и међународни углед: А. Лоренц, добитник Вукове награде, Р. Мулић, А. Коци, С. Кајтази, Кр. Лекај и други. Кроз „Акорде Косова — 74", током три фестивалске вечери, извешће се по 20 забавних и дечјих мелодија и песама у духу народног стваралаштва.

Владислав Димитријевић

Стјепан Кастропил

У Задру је погинуо, у саобраћајној несрећи, истакнути књижевник Стјепан Кастропил. Рођен на Корчули 22. августа 1900, учио је класичну гимназију у Дубровнику, где је стекао солидно хуманистичко образовање. Као матурант, заједно са познатим песником Пером Љубићем, уређивао је омладински часопис „Врело" (1919 — 1920), у коме је објавио своје прве књижевне радове. На Филозофском факултету у Београду студирао је француски језик и књижевност код проф. Миодрага Ибровца и упоредну историју књижевности са теоријом књижевности код проф. Богдана Поповића. Пошто је дипломирао, био је на усавршавању у Паризу.

Кастропил је у раздобљу између два рата био професор у гимназијама у Сињу, Сушаку, Сплиту и Дубровнику. За време окупације био је прогоњен. После ослобођења био је директор Учитељске школе и управник Научне библиотеке у Дубровнику, једне од најстаријих у Далмацији. У рукописној збирци Научне библиотеке пронашао је низ драгоцених непознатих рукописа и објавио их са својим предговорима и коментарима. Са групом еминентних дубровачких интелектуалаца покренуо је и био први уредник књижевног часописа „Дубровник" (1955 — 1960), који је успешно наставио југословенску традицију некадашњих дубровачких часописа и који и данас излази.

Од 1960. до пензионисања био је професор француске књижевности на Филозофском факултету у Задру и узорни васпитач нових наставничких кадрова у Далмацији. У „Дубровнику", „Задарској ревији" и другим часописима објавио је низ запажених студија и есеја из француске и југословенске књижевности, које би вредело прикупити и објавити у посебној књизи.

Књижевни лик Стјепана Кастропила, поводом његове 70. годишњице, зналачки је оцртао проф. Никола Иванишин у „Задарској ревији", одајући му заслужено признање за његов неуморни књижевни рад. (К. М.)

Рекордер комерцијалне књиге

Крајем септембра, „машина за прављење новца", америчка романсијерка Жаклин Сјузан, изгубила је битку са животом. Ова пропала глумица, која је своју касно започету списатељску каријеру претворила у комерцијални тријумф невиђен у историји америчке књиге, била је пуних дванаест година свесна да у себи носи неизлечиву болест. Али управо је та битка с раком, према сведочењу њених блиских пријатеља, била један од главних подстицаја у њеном амбициозном и неконвенционалном успињању ка врху.

Када је почетком шездесетих година одлучила да заувек напусти позорницу и одрекне се позива у којем је показала мало шта друго осим „талента да буде убијена", Жаклин Сјузан је одлучила да се посвети литератури, с којом је и раније помало кокетовала. Већ први кораци били су неочекивано успешни. Сентиментална и банална прича о љубави према пудлици донела јој је реноме писца који вешто манипулише мелодрамским осећањима својих читалаца, а роману „Ваке ноћи, Џозефина" титулу бестселера. Међутим, осетивши да амерички читаоци имају неодољиву потребу за експлицитно описаним сексуалним авантурама, она је попут Харолда Робинса и других писаца сличног кова, почела да пише романе који су неодређено наговештавали да су засновани на стварним догађајима и у којима су широм отворена врата спаваћих соба.

Њени романи, разумљиво, имали су много више комерцијалног него књижевног успеха. Доносили су јој новац и — лоше критике. Она се, међутим, бранила филозофијом успеха: „Добар писац је онај који пише књиге које људи читају, који с њима комуницира. Према томе, ако се моје књиге продају у милионским тиражима, ја сам добар писац". Истовремено је робовски радила да повећа пласман својих књига. Са мужем, бившим телевизијским продуцентом Ервином Менсфилдом, Жаклин Сјузан је изазвала праву револуцију у америчком издавачком бизнису. Нарушавајући сва правила у издавању књига, она је постала најпродаванији и најрекламиранији аутор у америчкој издавачкој историји и оставила је за собом велики број запањујућих рекорда.

Роман „Долина лутака", који је објављен 1966. године и чија јунакиња има извесних сличности с Џуди Гарланд, штампан је досад у 17 милиона примерака, а тренутно се у продаји налази његово педесет пето џепно издање. Никада једна књига приповедачке прозе није достигла толики тираж. Други роман Жаклине Сјузан „Љубавна машина" донео јој је највећи предујам који је икад плаћен за једно прозно дело — 250.000 долара. Филмска компанија „Колумбија" откупила је права за снимање филма по тој књизи за рекордну суму од 1.500.000 долара. Процењује се да су њене књиге широм света продате у више од 50 милиона примерака и да је на њима зарадила преко 60 милиона долара.

Жаклин Сјузан умела је не само да напише књигу која ће се читати, него и да прода књигу коју су критичари без разлике сматрали потпуно безвредном. Уместо две-три недеље, колико амерички писци обично посвећују рекламној кампањи после објављивања књиге, она је била спремна да „култу успеха" жртвује и до годину дана. Одлазила је свуда где је, по њеном рачуну, књига могла да се прода, говорила о њој на радију и телевизији, потписивала примерке у књижарама и била увек спремна на дуге разговоре са штампом. Ретко је који писац, по оцени њеног лондонског издавача Пета Њумена, тако ропски радио као она у интересу свог властитог успеха и нема писца чији би материјални успех могао да се мери с њеним. Сигурно је да ће кроз двадесетак година „Долина лутака", „Љубавна машина" или „Једном није довољно" бити потпуно заборављени. Једино ће их можда неки будући социјални историчар „открити" као занимљива сведочанства о једном времену у којем су границе сексуалних слобода померене више него било када у историји. (Д. П.)

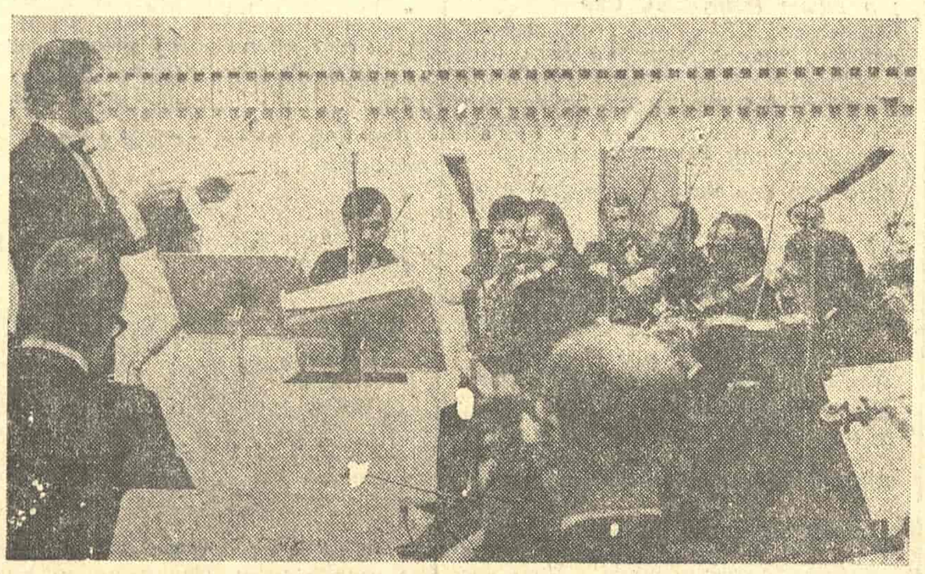

КАМЕРНИ ОРКЕСТАР РАДИО-ТЕЛЕВИЗИЈЕ ПРИШТИНА С ДИРИГЕНТОМ БАХРИЈОМ ЧЕЉОМ